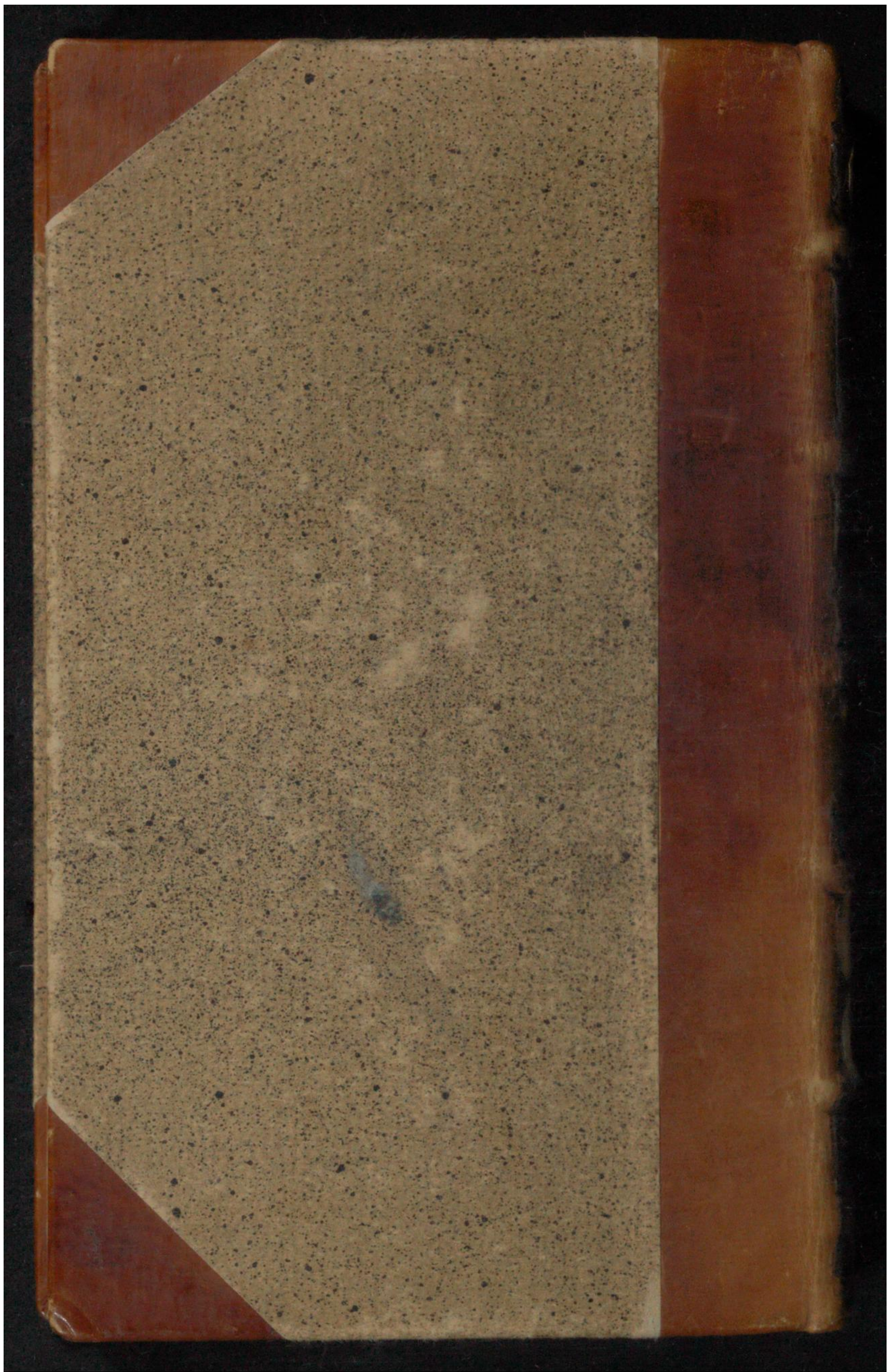
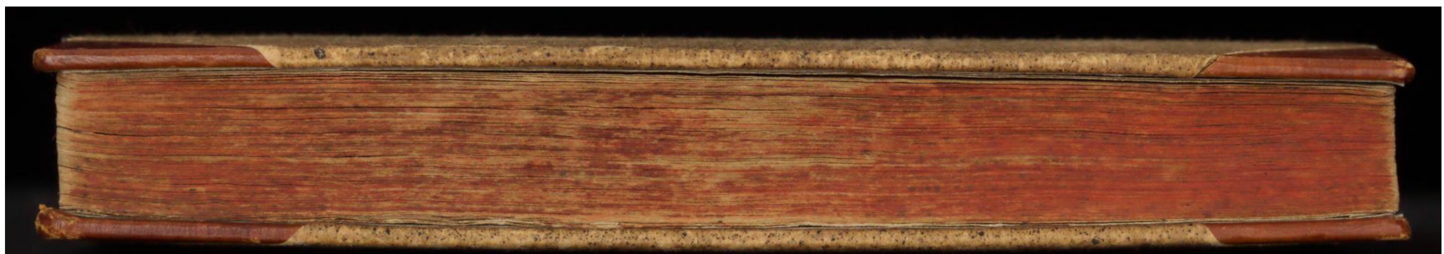

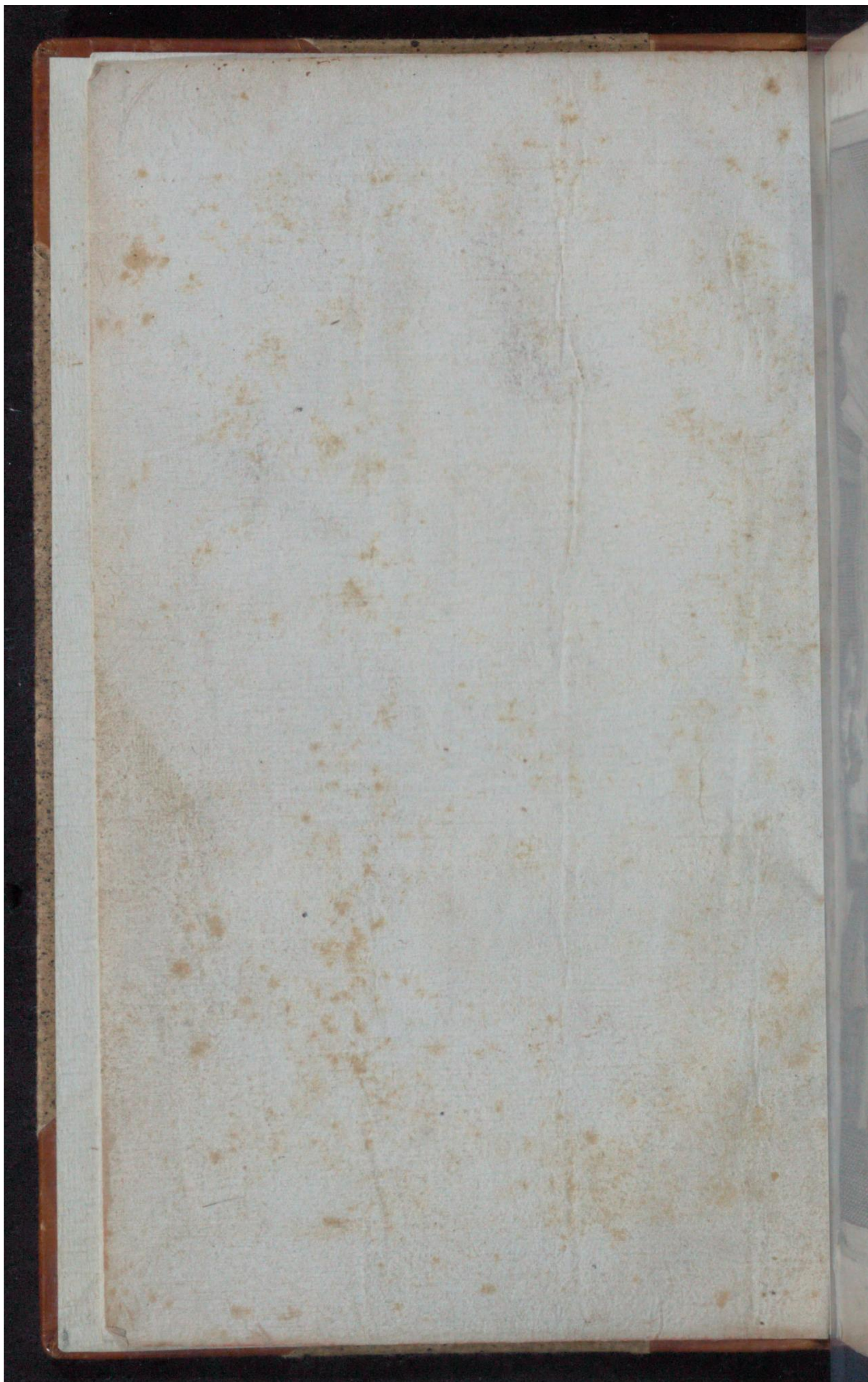

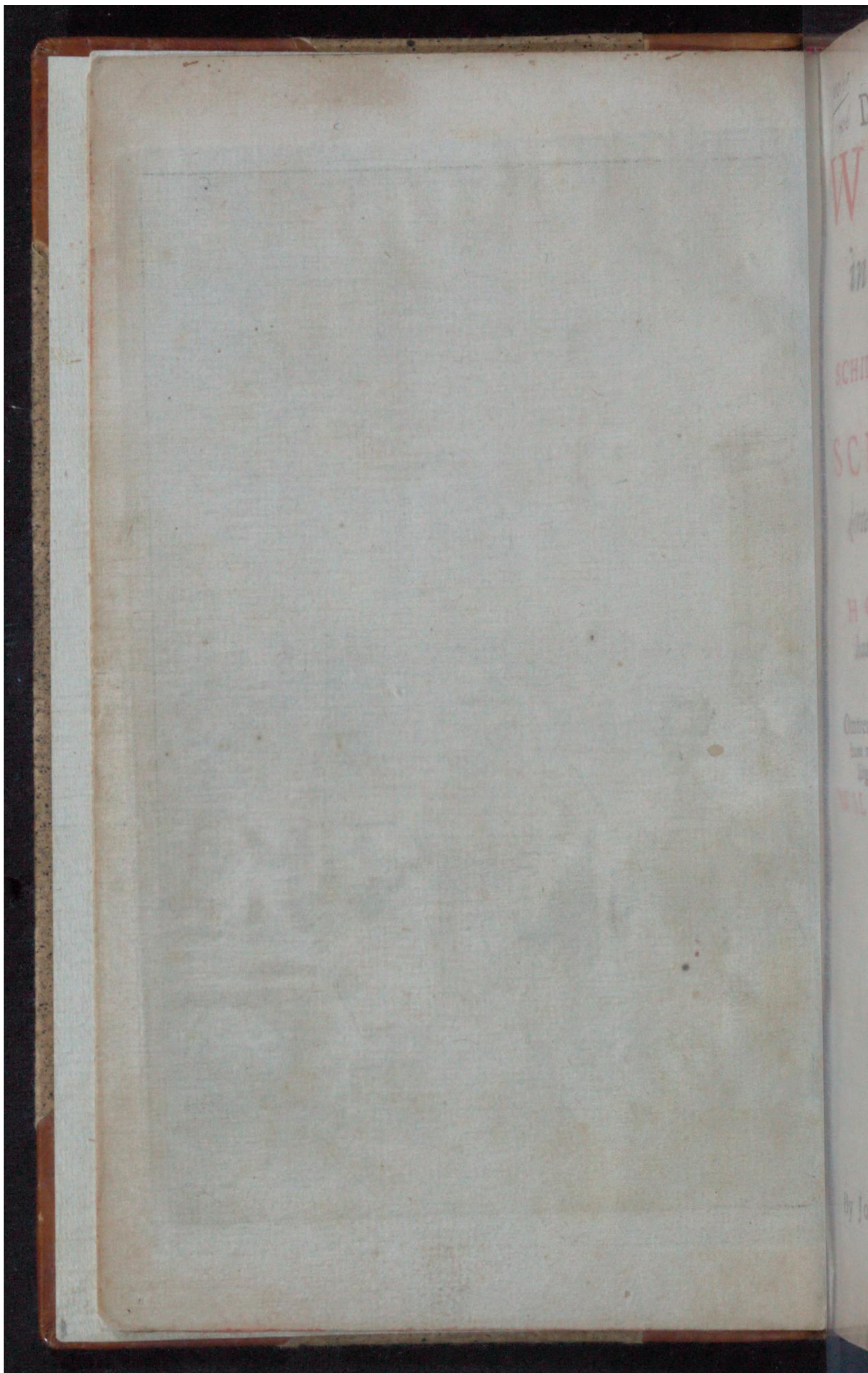

'T IS ALLES . KOLORYT

DE GROOTE WAERELD

in 't kleen geschildert,

OF

SCHILDERAGTIG TAFEREEL *van 's Weerelds* SCHILDERYEN.

kortelijk vervat in Ses Boeken.

Verklarende de

HOOFTVERWEN,

haare verscheide mengelingen in Oly, en der zelver gebruik.

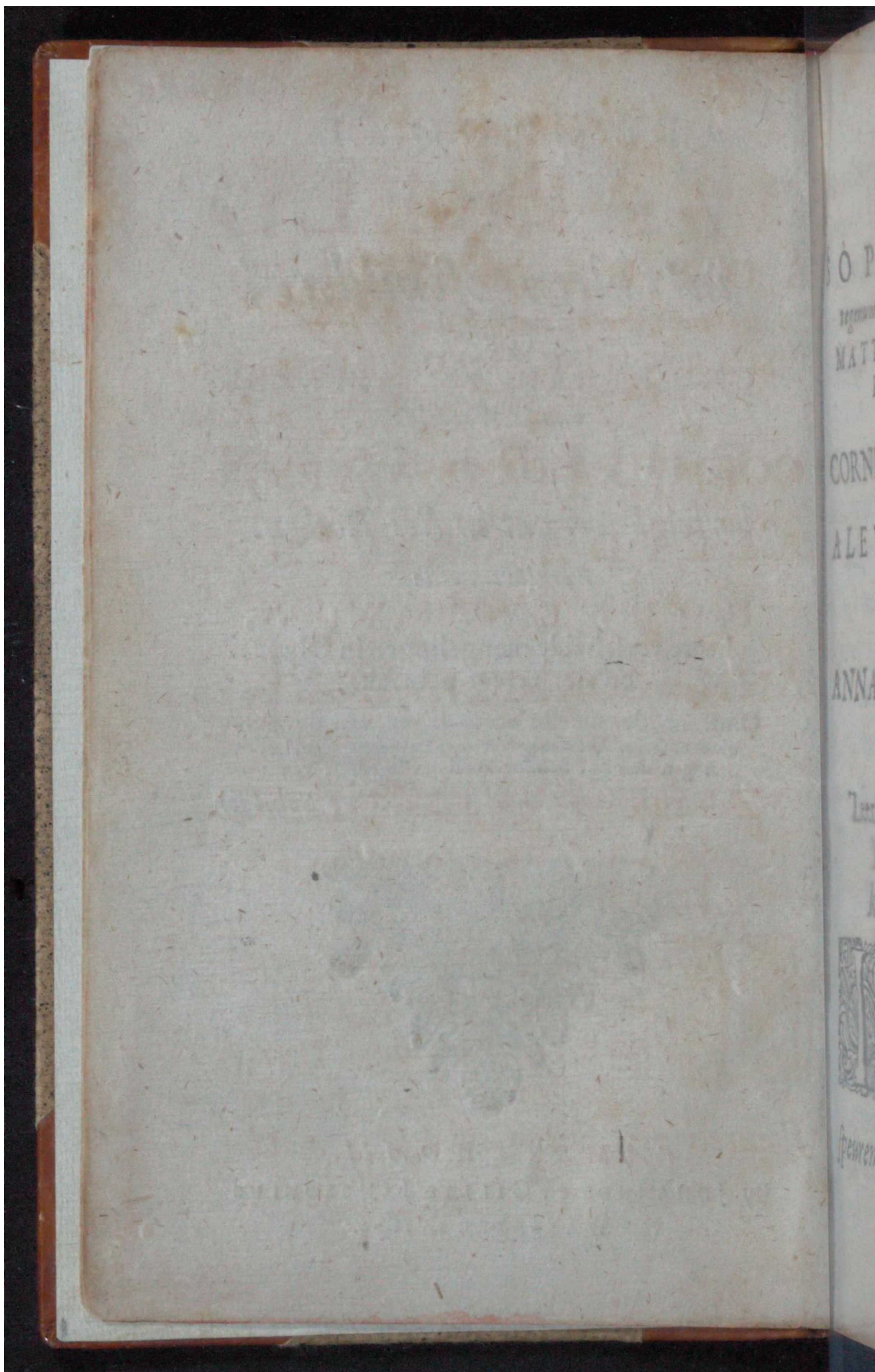
Omtrent de meeste vertoningen van de zigtbare natuire. Leersaamelijk den liefhebbers en leerlingen der Ed. Schilderkonst medegedeelt van

WILHELMUS BEURS, *Schilder.*

t'AMSTERDAM,
By JOHANNES en GILLIS JANSSONIUS van WAESBERGE. 1692.

AAN

Mejuffrouwen

SOPHIA HOLT

tegenwoordig huisvrouw van de Heer

MATTHEUS NOPPEN,

Predikant van Zwolle.

CORNELIA VAN MARLEN,

ALEYDA GREVEN,

EN

ANNA CORNELIA HOLT.

Zeer geagte en geliefde Leerlingen, mijn vermaak en kroone.

IK hadde weinige dagen te Zwolle geweest, wanneer ik al tot mijn groot genoegen, begon te bespeuren den soeten inborst en aard

der Ingesetenen, en haren beleefden en welgemanierden ommegank, insonderheid, onder die gene, de welke de geboorte en opvoedinge boven het gemeen verheft.

Ik verblijdede my nog meer, als ik opmerkte, hoe dat in velen een yvergeest woonde; om konsten en wetenschappen te ondersoeken, die ik, zoo elders, ook in U kragtig hebbe zien uitblinken. U genegentheid, U verstand, en U onvermoeide bezigheid; om de Ed. Schilderkonst onder mijn opzigt te leeren, en over de vier jaren met aanwas van lust, en ongemeene voortgank voortgeset, hebben my in diervoegen opgewekt, dat ik, als U wel bewust is, niets ontzien heb; om by alle voorval, en zoo

kort en openhartig, zonder iets te verbergen, U te onderwijzen, als doenlijk was: waar van ik mede naar mijn wensch de vrugten gesmaakt heb, alsge met elkanderen om prijs in deze Ed. konst gestadig hebt gestreden, en zoo vele schilderyen van allerley voorwerpen tot algemeen genoegen der aanschouwers geschildert.

Wat dunkt u waarde Leerlingen, kan ik dan betere verkiesinge maken; om mijn Boekje, dat ik van de Olyverwen *schrijve, elders te doen schuilplaatze vinden, als onder uwe vleugelen; op datge hier moogt u gedagten ververschen, en klaar vertoont zien, 't gene ik u door gestadig onderwijs hebbe voorgedragen?*

Het zal luister konnen ontfangen van U deugt, en vernuftig oordeel, en preuven van waarheid in u byzonder bevestigt; als mede van uwe roemwaardige en aansienelijke voorouderen en vrienden, steunsels van Stad en Staat.

En alhoewel men my mogelijk al te vrymoedig mogt oordeelen; om mijn gering Werkje met zulke namen te versieren; zoo twijfel ik egter niet, of gy zult, als de grootste minnaressen dezer vrye konst, die hare oeffenaars vrymoedig maakt, door uwe vrye en edele geest, my deze toewyinge ten besten afnemen, en dit gering teken van mijn opregte genegentheid gunstelijk ontfangen; waar door ik ook my op nieuws zal

ver-

verpligt houden: om vorders te blyven, gelijk ik ben

In Swolle gegeven uit mijn Schilderkamer den 26. Aug. 1692.

Mejuffrouwen

Uwe ootmoedige Dienaar en Meester der Ed. Schilderkonst.

WILHELMUS BEURS.

VOORREDEN
TOT DEN
LEZER.

Goetgunſtige Lezer.

DE beſchouwelijke waereld werd den menſchen door *Verwen* bekent, en de verſcheidentheid harer lichchamen aan de inbeeldinge der zelver voorgedragen: En gelijk het oog aan onze ziele de meeſte denkbeelden vertoont, en in allerley werken de beſtierſter is, zoo geeft het zelve ons de grootſte gelegentheid van vermaak, en van overdenkinge van Gods eeuwige kragt, en onverbrekelijke ordre der natuire; om met genoegen in hem die op te volgen, en met een andere en betere opmerking, als het gemeen der menſchen, te beſchouwen de heerlijkheid en oneindige veranderlijkheid van zijne werken tot ontelbare nuttigheden, die het menſchelijk geſlagte

daar

daar uit van tijd tot tijd geſchept heeft.

Hy, die derhalven de zienelijke natuire kan nabotſen, en levendig en duirſaam de voorgaande zaken tot velerhande gebruik vereeuwigen, verdient geen geringe lof en vergeldinge.

'T Is een gantſch dienſtige en deftige konſt te konnen tekenen, en met ſwart en wit, als donker en ligt, de zaken ten meerendeele kennelijk te konnen voordragen, en door merkteekens, letters en linien alle konſten en wetenſchappen, wetten en godsdienſt te konnen voortplanten, en voorts velerley ſlag van dingen den nakomelingen eeuwen lank doen verduiren: maar de *Schilderkonſt* dit alles voor uit hebbende, bootſt het leven boven dien netter en naturelijker na, en drukt alles met onvergelijkelijk een grooter volmaaktheid uit, vertegenwoordigende het zedelijke, nuttige en vermakelijke van 't menſchelijk geſlagte op het kragtigſte voor 't oog, en dus aan de geheugeniſſe en inbeeldinge tot zeer groot

en veelvuldig gebruik, waar van 't minste niet en is, de deugt en ondeugt ten toon te stellen, de oudheden en geschiedenissen te bewaaren, indienze de Schilderen maar behoorlijk verstaan, en niet, als het te jammerlijk veel geschiet, vervalschen en bederven.

Aldus zietmen de waardigheid en derhalven edelheid van de *Schilderkonst*; en kanmen denken in wat agtinge een kundig, verstandig en ervaren Schilder behoorde te wezen; als hy zig inzonderheid ook edelmoedig, nugteren, zedig en bescheiden kan gedragen, gelijk met de waardigheid van zijne konst overeenstemmig is.

Geen wonder dan, dat brave konstenaren in groote agtinge zijn geweest in die tijden en plaatzen, daar de wetenschappen en konsten 't hooft op staken, en den geest der deftige mannen, door eere en beloninge, de waare voedsters van de zelve, aangequeekt en verwakkert is.

Wy zouden dit alles breeder uit oude en nieuwe geschiedenissen be-

waarheden konnen, gelijk ten overvloede van andere gedaan is, zoo 't nodig was: maar niemant twijffelt 'er aan: dog meerder swarigheid sleept het met zig, van de opkomst en voortgank der *Teeken* en *Schilderkonst* byzonderlijk, te spreken, als met veel onzekere gissingen vermengt.

Voor de Griekse Olympische spelen zijn de geschiedenissen verwart en duister; dieze naderhand met redelijkheid en onverschilligheid van oordeel leest, kan 'er meer genoegen uittrekken: maar evenwel zal hy omtrent de Schilderkonst en Verwen der Oude veel onzeker blijven: ieder pronkt dog zijn zaken op, en wil de vermaarste geagt zijn, en de latere eeuwen hebben altijd de oudheid vergroot: ook slaan de geschiedenissen maar op zekere tijden en plaatzen; dat in de eene bloeit, vervalt in een latere eeuwe, en gaat wel heel te gronde; dat den Ægyptenaaren bekent was, is juist niet by andere volkeren verstaan geweest of geoeffent. Wie weet, zeggen vele, wat 'er by de vernuftige Chinesen

nesen te voren gebloeit heeft, die ook haare Koningen zoo veele duizenden van jaren optellen, dat 'er Adam niet eens omtrent en zou komen, als men naa agteren reekenen zal. De veranderingen van de mensche-lijke regeringen, die talen, kon-sten en Godsdiensten met zig henen slepen, zijn zeer gemeen; en zoo gaat het alles op en onder, en dat na eeuwige en vaste wetten van de nature, zoo dat 'er niet nieuws en is onder de sonne.

Die dan wat zekerlijk van deze dingen schrijven sal, kan maar ze-kere tijden en plaatzen aanroeren, en wel zoodanige, die van veele en onverschillig zijn nagelaten, en hoe nader onze tijden, en de plaat-zen van Europa, hoe beter.

Gelijk dan de nieuwsgierigheid van den Lezer zou konnen ten grooten deele voldaan worden uit *Carel van Man-der*, die van Oude, Italiaanse, Neer-landse en Hoogduitse Schilderen heeft verhaalt tot zijne dagen toe, en breeder uit zeker boek, tamelijk ge-leert en verstandig in 't Frans be-

schre-

ſchreven door *André Felibien*, genaamt *Entretiens ſur les Vies, & ſur les Ouvrages des plus excellents peintres anciens & modernes.* De welke nevens alle, die met roem en oordeel geſchreven hebben, de grootſte volmaaktheid aan de Schilderkonſt van Olyverwen, de kragtigſte en duirzaamſte zullen toeeigenen, de welke maar van verre nagewandelt word van crionnen, waterverwen, freſco, borduirſel, tapijtſery en wat 'er meer wezen mag; ja zelfs het konſtig en duirſaam amailleerſel, dat maar in 't kleen plaats heeft, en nooit nog op 't levendigſte de natuir in haare regte kragt van verwen heeft nagebotſt; hoewel veel te roemen, zal nogtans hier wijken moeten, en graag de plaats aan de Ed. *Schilderkonſt* in *Olyverwen* inruimen.

Dewijle dit dan dusdanig geſtelt is, wat dunkt u waarde Lezer, is het niet te beklagen, dat de waereld zoo weinig beſcheit heeft aangaande de ſtoffen, tempering en gebruik der *Olyverwen*? niemand is 'er,
mijns

mijns wetens, die iets byzonders hier omtrent heeft ondernomen, en zijne gedagten uitdrukkelijk over die stoffe aan de waereld medegedeelt.

Zal ik dan, die wel in den eersten aanzien door die overdenkinge afgeschrikt wierde, zulx onderstaan te doen, en ondernemen zoo groot en dienstig een werk? dog ik heb 't egter begonnen, en met Gods hulpe voleint, 't is in heerlijke zaken genoeg zijn genegentheid te doen blijken, en niet te misprijsen, dat men door zijn gering voorbeeld bequamere verstanden en konstenaars tot haren pligt opwekke; 't welke ik hope, dat zal geschieden, alsze mijn goethertig voornemen, van alles zonder eenige verberginge aan de waereld mede te delen, overwegen zullen.

Om dit dan ordentelijk en met eenig sieraad, na dat deze zoo keurige eeuwe begeert, uit te voeren, heb ik aan zeker Heer, liefhebber van de konst, mijn voornemen bekent gemaakt, en verzogt my de

be-

behulpzame hand te bieden, die dan op mijn aanhoudinge, de goedheid gebruikt heeft, van, wanneer hy eenige ledige uiren had, mijne gedagten en manieren van ſchilderen, in zekere Boeken en Hoofrdeelen te ſchiften, en alles, mijne meninge wel begrepen zijnde, in haaſt op te maken, 't gantſche Werkje brengende op een ſchilderagtige ſtijl, met invloeyinge van eenige wijsbegeerige, digtkundige en zedelijke aanmerkingen, die hy my voorgelezen en na mijn genoegen geſchaaft en verhandelt heeft, die het ook alles, dat'er in voorkomt voor mijne rekeninge laat, gelijk ik het ook heb aangenomen, 't wijsbegerige juiſt zoo volkomen niet, als d'andere dingen bevattende.

De ordre is, zoo veel als doenelijk ſcheen, natuurlijk; zoo ten opzigt van de ſes Boeken, als ten aanzien van der zelver byzondere Hoofdeelen, die ieder kort zijn; om den Leerling niet te vermoeyen of af te ſchrikken.

In de ſpellinge, die ten meeren-
deele

deele zekere mode in de talen is, werd de middelmate gehouden met zekere onverſchilligheid.

Van de zaken zelve kontge, verſtandige Lezer, oordeelen. Daar volgt een Bladwijzer der Boeken en Hooftdeelen, 't welk genoeg is, alzoo de byzondere zaken der Hooftdeelen aan de kant ſtaan, en zoo een korte verhandelinge van zoo menigerley zaken, bezwarelijk een Regiſter toelaat; waar uit het mede wel gebeurt, dat de Leerlingen meer wijs willen worden, als uit een zamengeſchakelde lezinge en overdenkinge der zaken zelve, die haar onvergelijkelijk meer nuttigheid zal aanbrengen.

Voorts geef ik deze verhandelinge 't gemeen over, wat zy voor geluk of ongeluk zal hebben, moet de tijd leeren. Ik verwagt daar egter eenige vrugt van by die gene, die het openhertig en onverſchillig leezen, wel overdenken, en neerſtig oeffenen willen, te weeten als het Schilders zijn: maar het is ook alle ſlag van menſchen dienſtig, alsze

maar

maar de zienelijke dingen naauwkeuriger beſchouwen en onderzoeken willen.

Ieder een dan trek 'er 't zijne uit, en zig verzekerende van mijn goet oogmerk, neme mijnen arrebeid ten goede.

Vaart wel.

Uit Swolle den 1ſten September 1692.

UE. Genegene Dienaar

WILHELMUS BEURS, *Schilder.*

** BLAD-

BLADWYSER
DER
BOEKEN EN HOOFTDEELEN.

EERSTE BOEK,
VAN DE HOOFTVERWEN
en haar gebruik aangewezen.

TWEEDE BOEK,
van de menginge der
HOOFTVERWEN,
en toepaſſinge, ook op Logt Landſchap en Wateren.

2. *Hoe*

DERDE BOEK,

Wateren, Visschen, Kruipend Gedierte, en Gevogelte.

VIERDE BOEK,

Van velerhande, en wel het SWAARSTE STILLEVEN,

VYFDE BOEK,
't STILLEVEN
Van Boom, Hester en Aardvrugten.

SESDE BOEK,
Verwen van de
VIERVOETIGE DIEREN,
en den
MENSCH.

VER-

VERKLARINGE
VAN DE
SCHILDER-PRENT.

W*Il iemand in een zaal, of elders konstig*
maalen
Het schoon *vande Natuir, hy moet goet*
onderwijs
Navolgen, en om regt te dingen na de
prijs,
Toezien, dat 't kolorijt *van 't leeven nooit*
mag dwalen.

Daarom leert hier de maagt van Pallas ver-
wen *mengen,*
Gelijk een Leerling, die eerbiedig naar haar
ziet,
Gelukkig is, wanneer hy door haar zoet
gebiet
Leert alles leevendig op Tafereelen *bren-*
gen.

't Gereetschap legt vast klaar, als maar kan
zeker swieren
Na de ses boeken *aan de wand in prent*
verbeelt,
De schilderende hand, kan 't ooge zijn ge-
streelt,
Door bloem, vis, wat'ren, land, metaal,
aardvrugten, dieren.

Aan 't venſter ſtaan 'er, die op 't zien van logt en akk'ren,
Daar van, ende natuir doen grondiglijk beſcheit.
Van buiten treetmen in om geld en waardigheid
De konſt te ſchenken; om des konſt'naars geeſt te wakk'ren.

Zoo kan een Schilder, mits de vrye konſtenaren
Hoog t'agten, al wat't rond des waerelds zienlijk heeft,
(Beheerſchende zoo 't geen dat leeft, als niet en leeft)
Zoo naby, als men wenſt, op doeken *evenaren.*

Behoedende zijn geeſt door zoet Muſijk *van 't quynen.*
Zoo werd zijn koningrijk verſpreit alom zeer wijt:
Want wat onz' oogen zien, 't is alles kolorijt.
En zonder het Penſeel *wat zouw'er niet verdwijnen!*

Aan den Boekbinder.

De Figure voor den aanvang des Boeks te ſtellen.

DE GROOTE WAERELD

in 't

Klein Geschildert.

EERSTE BOEK

VAN DE HOOFTVERWEN

en haar gebruik, in eenige voor werpen, voornamentlijk Bloemen *aangewezen.*

EERSTE HOOFTDEEL.

Verwen en Hooft-verwen.

Ewyle ik dan voorgenomen heb, Liefhebberen van de Ed. Schilderkonst, die ons de gantsche zienelijke nature over al vertegenwoordigen kan, en de deftigste zaken voor den nakomelingen vereeuwigen door schaduwen in oly geconfijt, voor u openteleggen mijne gedagten en geringe kennisse aangaande de oly-verwen, daar van weynig Inleydinge.

 in

in ſchrift is nagelaten, zoo zal 't noodig zijn, datwe inde eerſte plaatſe van de eenvoudige *Hooft-verwen* handelen, en dan volgens een goede ordre tot ſamengeſtelderen opklimmen.

Aard der verwen. 2. Dat'er geen verwen zijn zonder ligt, en datze alle haare verſcheidentheid van de geſteltheid van de vlakten der lichchamen, waar op het ligt verſcheidentlijk valt en werkt, ontfangen, is (mein ik) wel te begrypen: dog hoeze eygentlijk door zulke vlakten en bewegingen veroorzaakt worden, en waar in den aard van yeder der hooftverwen beſtaat; hoe geel, rood, blauw en groen verſcheidentlijk voortgebragt worden, zulx is mijns wetens tot nog toe niet wiskonſtig bepaalt; alhoewel de wijsbegeerte tot vry groote volmaaktheid ten opzigt van eenige vorige eeuwen, in deze keurige tijd, geſteigert is: daarwe'd ondervindingen hebben van den zoo vermaarden en ervarenen heer Boyle, en d'aanmerkingen van groote verſtanden,

ſtanden, die ook boven des Cartes in de onderzoekinge van den aard der dingen opgeklommen zijn.

3. Dog deze beſpiegelinge gaat den ſchilderen weynig of niet aan, alsze maar de ſtoffen der verwen en haare behandelinge in 't toebereiden en ſchilderen behoorlijk verſtaan, waar toe ons deze korte openinge, (hoop ik) eenige aanleydinge geven zal; om volmaaktere geeſten tot nayveringe, en 't opſtellen van volmaaktere ſchriften optewekken. Wy gaan dan tot de zaake zelver over. Hoe ver den ſchilderen noodig. Oogmerk van dit boekie.

4. *Wit* is 't vlak eenes lichchaams, voor zoo veel het vele licht-ſtralen weer omkaatſt met de zelven hoek, waar medeze op 't zelve zijn gevallen, en zoo is dan *ſwart* dat vlak, dat'er geene of zeer weynige tot ons oog kan brengen; om dat merkelijk aan te doen. Wit en ſwart.

5. Men kan daarom die ſtoffen of vlakten der lichchamen als ligt en donker aanmerken; waar mede men de ſaken, die men ziet, al redelijk verſtanelijk voor 't oog Hoe men ze kan aanmerken.

kan door dag en ſchaduwe verbeelden; als men in prenten geetſt,
En gebruiken. gearſeert, of ſwarte konſt, en in verſcheydene ſchilderijen alleen met ſwart en wit opgemaakt, zien kan; gelijk men mede daar door alle verwen, na 't noodig is, kan verligten en verdonkeren.

Of t' Hooft-verwen zijn. 6. Hier uit is 't ook klaar genoeg, dat men *wit en ſwart* niet en behoeft onder de verwen, of *Hooftverwen* te reekenen: maar ze kan aanmerken als ſtoffen tot opheldering en verduiſteringe dienſtig; hoewel wy hier over niet twiſten willen; om 't verſtand der zaken onder de naamgevingen, die alleen om der zaken wille noodig zijn, te verliezen.

Dry Hooft-verwen geel, rood en blaauw. 7. Laat ons vry de *Hooft verwen*, of hooft-ſtoffen der olyverwen, zoo alsze den Schilderen dienſtig zijn, drije ſtellen, teweten *Geel*, die de ſterkſte is, en naaſt by 't wit komt, en dan *Rood* en *Blaauw*.

8. 'T Groen ſlaanwe daar om over; om dat men 't uit *geel* en

Blaauw temperen kan. 't is waar, daar zijn groene ſtoffen in de nature; waar onder de beſte zijn gediſtilleert ſpaansgroen, ongediſtilleert groen, terreverde, bequaam in verſchieten van landſchappen, en berggroen: maar dus heeftmen ook ſonder mengelinge bruin in omber en keulze aarde; zonder dat men die behoeft een *Hooft-verwe* daarom te noemen; waarom we het (yeder nogtans zijn vryheid van gedagten, en leydinge van inbeeldinge latende) met die voornoemde drije zullen laten beruſten, overgaande tot haare nadere beſchouwinge, alswe van *Wit* en *ſwart* zullen geſproken hebben.

9 Om *wit*-te maken, gebruikt men ſchulpwit en loodwit, en tot *ſwart*, bezigtmen yvoorswart, perſike ſwart, koolſwart en lamp ſwart. Stofe en van wit en ſwart.

10 Wat nu de *Hooft-verwen* betreft, tot *geel* neemtmen Konings geel, dat bekent zijnde 't Parys-geel buiten gebruik gebragt heeft ten grooten deele, en dan be- En van de hooft verwen-geel.

 zigt-

zigtmen ook ligte en bruinen oker, maſtikot, ruſgeel, als ook ligte en bruine ſchytgeel, en deze ſtoffen zijn 't die men weet tegenwoordig tot de geele verwe den ſchilderen dienſtig te zijn.

Rood. 11 Tot *Rood* nu gebruikenze vermilioen, bruin-rood en verſcheyde lakken, als Florentynſche en Haarlemſe, en kogellak, en gediſtilleerde meny.

12 De *Florentynſche lak* werd van cochenille gemaakt, en van des zelfs overſchot, daar rooze-rood werd onder gemengt, de *Haarlemſe*. De *kogellak* werd bereid van braſilyhout gekookt, daar kryt in geſmeten werd, en dan tot kogelen gemaakt.

13 Tot *Blaauw* zijn de ſtof-
Blaauw. fen van Ultramaryn, ſmalt, Duitſche en Engelſche as en Indigo dienſtig; en dit is 't al, mijns wetens, datmen tegenwoordig, voor zoo veel de ſtoffen hier bekent zijn, tot gebruik van nooden heeft; waaromme daar niet nader van in deze korte openinge te ſchryven heb-

hebben voor dit Hooftdeel; zullende nader van yeder afzonderlijk handelen.

TWEEDE HOOFTDEEL.
VAN 't WIT
en des *Zelfs mengselen en Trappen.*

'tNaaste is nu den konstlievenden lezer tot de mengselen van *Wit* en *Swart* in dit Hooftdeel, en van de 3 *Hooftverwen* in 't volgende te onderhouden; waar na we, van 't gereetschap waar op en waar mede men schildert spreken zullen; om dan verder (wetende wat verwen Sierlijkst by den anderen staan) een preuve van wit en de Hooftverwen en haare trappen omtrent eenige voorwerpen, byzonder van Bloemen te nemen, en aldus dit eerste boek te eindigen. Overgank en ordre van dit boek.

Wy vangen dan aan 't *Wit* nader te bezien, dat zuiverste en aangenaamste, 't sinnebeeld van onschuld, waarheid, opregtigheid, en overwinninge. Roem van wit.

Schulp wit.

Onder de Stoffen van wit te voren genoemt, is het *Schulpwit* het beste, dat men onder ons nu weet; wat'er elders is, en wat'er is geweest, gelijk de zaken der weereld, op en onder gaan, is onmogelijk te zeggen. Dat's zeker, dat deze stoffe zeer goed en dienstig is, wel uitgekipt en bereijd zijnde.

Verkiesinge en bereydinge.

Daar toe dan kiestmen uit de dikste Schulpen, als de beste, die men in zeer schoon en helder water vrijft op een goede keysteen, die niet te hart of te glad wezen kan; en alsze is gewreeven, zet menze op een stuk van een glas, daar op het water uit droogen moet.

Alsze nu droog genoeg is, vryftmen die in de beste papaver oly, die de Noot-oly, Lijnsaat-oly en andre bekenden overtreft; waar na menze in een rein Schulpie of kommetje doet, en er schoon water op zet, om niet te verdroogen; en dus kanmenze goed houden; om als 't noodig is, gebruikt te werden.

'T Loot-

'T Loot wit werd aldus in zijn deugt beproeft: men breekt een ſtuk van 't ongemalen af, en werpt het in een Silvere-ſmits ſmeltkroes, daarmen 't in op 't vyer ſet en gloende maakt; is 't daar na, kout werdende, geel; ſoo keurt vry dat ongemalen deel, daar 't afgebroken is, voor goet lootwit, en voor zoo veel te beter, als 't ſtuk in de ſmeltkroes geelder is geworden. Indien het ſwartagtig werd, 't is een bewijs, dat'er krijt mede vermengt is, dat geen goede verwe en kan maken. Loodwit zijn verkiezinge en bereydinge.

'T Goede ongemalen *Lootwit* bereidmen op de zelve wyze, als het *Schulp-wit*; dog 't is gemakkelijker om vryven; en alzoo het mede onkoſtelijker is, daarom is 't meeſt in gebruik, en wel in min keurige en in grootere ſchilderyen, zijnde anders in witheid en beſtendigheid van verwe beneden het ſchulpwit zekerlijk te ſtellen. 'T is niet zoo goed als Schulpwit. Schildert

Volkomen *Wit* zou men niet konnen aanſchouwen, en daarom kanmen 't ook niet Schilderen, en Men Schildert geen volkomen wit.

de ſtoffen, daar mede men wit Schildert, zijn niet zoodanig, dat'er geen ſtralen des ligts in verdooft werden.

Trappen voor de inbeeldinge.

Men noemt dan *Wit*, 't welk de meeſte ſtralen des ligts tot ons oog affteuiten kan; en daar in is zoo veel min en meer, dat het door geen getal kan uitgedrukt worden; en men is genootzaakt voor den ſchilderen tot behulp der geheugeniſſe eenige merkelijke Trappen te onderſcheiden, naar dat'er merkelijk min of meer ſtralen werden verdooft.

Sneeuw

Daar ſchynt al niets witter bekent, als *Sneeuw*; gelijk ook de ſpreekwoorden leeren; en de kragt van de veelvuldige ſtralen, die er van affteuiten, is zoo groot, dat men zegt, van Sneeuw blind te worden, door lang daar op en ſterk te zien.

Witte Lely.

Hier na kanmen by voorbeelt de verwe van de *Witte Lely* plaatzen, en daar op een derde plaatz

Witte rooze.

vergunnen aan de *Witte Rooze*; waar na in de vierde rang volgen

gen konnen, *Melk*, *Papier*, *Linnen*, *Satynen*, en diergelijkestoffen, die minder wit ook of meer, zijn, na datze meer gaties hebben, om de ligtstralen te laten doorgaan of niet, als oogenschijnelijk in kamerijks doe, gaze, en neteldoek te zien is; en hoe deze trappen geschildert werden, zullenwe op zijn plaats toonen. Melk Papier Linnen, &c.

Wat het *Swart* belangt, dat de minste stralen weersteuit en zeer weynige, daar valt niets bysonders van te verklaren, in't verkiezen is ser niets, als dathet eene hier, 't andere daar voor dienstiger is. 't eene is wat pikswarter als 't andere, na dat'er nog eenige stralen van afsteuiten min of meer, 't welk, alzoo het nooit volstrektelijk ons voorkomt zonder weersteuiting, die evenwel zomtijts maar alleen de gezigt senuwen van eenige dieren raken, die in't donker zien zonder uitsendinge van ligtstralen, zoo magmen zeggen, dat'er alzoo wel geen volstrekt swart, als'er geen volstrekt wit en kan geschidert Swart.

dert worden, en dat m'er ook trappen in kan onderſcheyden.

Wat nu die zoo aangeroerde aanmerkingen van 't *Swart* nader betreft, daar van zal op zijn tijd en plaatze werden gehandelt; zoo datwe ons met dit naar ſwart, dat al het tegengeſtelde van het wit verbeeld, niet langer en behoeven op te houden.

DERDE HOOFTDEEL.

HOOFTVERWEN

haaren aard, proeve, toebereiding, gebruik en Trappen.

Eerſte Hoofverwe. Konings geel. 'T Is dan nu tijd, datwe op dezelve wijze de voorgenoemde hooftverwen beſchouwen, daar we eerſt het *Konings-geel* plaatzen.

Dit wert gemaakt van de Schoonſte geele ſtukken auripigment, die in knegies pis gewreven werd, en dan ſetmenze op een papier, of liever glas, en laatze in de ſonne droogen: als ze droog is, doetmenze in een dooſie, en als menze naderhand bezigen wil, zoo tempertmenze in klaare droogenden oly.

Deze

Deze nu en kan geen verwen verdragen; om mede getempert te worden, als ligte en bruine Schijtgeel, enze werd door ligten oker swart.

'T *Rusgeel* by heele stukken gekogt, wert voorts in allen deelen, gelijk het Konings-geel gehandelt, en dat en lijd geen verwe met zig getempert, als lak, vermilioen, ligte en bruine schijtgeel. Rusgeel.

De *ligte en bruinen oker* moet niet zandig zijn, en, als men die met de nagel overvrijft, moetze wel glimmen, 't welk haare Proeve is: zy werd gewreven in Lijnsaat oly, niet al te dik, enze droogt wel. Ligte en bruinen oker.

De *Mastikot* is veel in gebruik by de landschap-schilders, zy heeft geen proeve; dog uit oorzaak van zijne grofheid, moejelijkheid van behandelen, en om datze met verloop van tijd swart werd, is 't niet raadzaam, die veel te gebruiken, en men kan zig voorzigtiger aan Konings-geel houden. Mastikot.

De beste *Geele schijtgeel* is die Hoog-geel is, en dan minst besterft, Geele Schijtgeel.

ſterft, wanneerze in Privaten, of andre ſtinckende plaatzen gehangen heeft, zy word voorts bereid, gelijk als de ligten oker; als mede

Bruine Schijtgeel.

de *Bruine Schÿtgeel*, die donker en gloejend moet zijn, en men kanze, gewreven zijnde, in blaſen of ſchelpen bewaren, en dit zal tot genoegzame onderregtinge van 't geel konnen verſtrekken.

Wy komen dan tot de Tweede hooftverwe, namentlijk het rood, welkers ſtoffen wy gaan vervolgen.

Tweede Hooftverwe. Vermilioen.

'T Vermilioen werd ook by heele ſtukken gekogt, en gehandelt als het Konings geel, en meer is hier niet te zeggen.

Bruinrood.

'T Bruinrood is beſt, dat van goeden Engelſe ligten oker gebrand word in een Zilver Smitskroes, daar het gloende in werd, en dan er uitgenomen moet zijn, om kout te werden.

Lak.

De beſte *Lak* is d'opregte *Florentÿnſche*, van Cochenille gemaakt, die, alsze in lijnſaat oly gewreven is, en op een glas geſtreken-

streken word, haar zelven gloejende rood vertoont. Men kanze ook beproeven even als de ligte Schijtgeel. Met de andere lakken zoo gaat ook aldus tewerke, en daar zal geen swarigheid zijn.

De *Gedistilleerde Meny* heeft geen byzondere proeve, de fijnste en gloejenste is de alderbeste; zy is niet zeer goed om mede te schilderen, en daarom ook, om datze met verloop van tijd swart wort; en hier mede nemen we af scheid van de *Roode* stoffen, om voor de *blaauwe* plaats te maken. Gedisteleerde Menij.

De Kostelijkste blaauwe verwe alhier werd geagt *Ultramarijn*: Maar men behoeft'er daarom zijn trony niet van te laten Schilderen. de beste is, die sijn en bruin is, zy werd in lijnsaat oly, hoe witter, hoe beter, getempert. Derde Hooft verwe. Ultramarijn.

De *Smalt* moet dezelve deugt en proeve hebben, als de *Ultramarijn*; gelijk als mede de *Duitsche en Engelsche as*. Maar men handelt op een byzondere wyze met Smalt. Duitsche en Engelsche as.

Indigo. den *Indigo*, die men de paarſte ſtukken met witte ſtippelen uitzoekt, en dan vrijft in lijnſaat oly, waar na menze in een Potje ſchoonwater doet, daar ze een half uire hebbende in gekookt, onverſterfelijk blijft. Als menze daar na gebruikt, zoo moetmenze met klaren droogenden oly temperen.

Beſluit. En aldus hebbenwe kortelijk van de Hooftverwen nader gehandelt. De verſcheydene trappen geven eenigſins de ſtoffen zelve; en men kan die ligtelijk naar believen onderſcheyden, zijnde zulx hier van zoo grooten gebruik niet, gelijk als omtrent het wit, waaromwe tot andere dingen ſpoedigen; om namentlijk van 't bereyden van doeken en panneelen, en Schilderborſtels verklaringe te doen, daarwe het vierde en vijfde Hooftdeel mede zullen vervullen.

Wier-

VIERDE HOOFTDEEL.
SCHILDERTAFEREELEN
en haare bereidinge.

Verhandelt zijnde de hooft-stoffen waar van men verwen bereit; is van nooden dat we't veld gereet maken, waar op zig, een liefhebber verlustigen kan, en dat men hem goede werktuigen, tot bestieringe en oeffeninge van zijne konst aldaar, inde hand geve. Aanvang.

Aldat gene, dat hart effen en gespannen genoeg is; om de penseelen en borstelen te verdragen, is bequaam; om den schilderen voor een veld of tafereel te dienen; als muirwerk, metalen, steenen, glas; daar niet te stoppen of te bewaaren valt, en aanstonts een grond met dikke verwen kan opgelegt worden, of *Panneel* en *doek* of wat daar mede gemeenschap heeft, daar van wy, als den schilderen meest gebruikelijk, spreken zullen, te meer alzoo dit bereit zijnde, alles wat'er meer Stoffe der tafereelen.

voorkomt, ligt te verstaan zal vallen.

Vereisch in 't gemeen. Dewijle een schilder de nature vereeuwigen wil, en graag met zijn konstige werken zijne naam; zoo is voor al van nooden, dat hy Panneel en doek zoodanig bereide, dat hy zijn oogmerk bereike en de betaalder van de konst niet te klagen heeft: 't welk met reden niet geschieden kan; als men op duirsaame tafereelen, duirsame Verwen konstig na de nature schildert.

In 't byzonder aangaande Panneelen. Wat dan de *Panneelen* betreft, daartoe is alle hout niet goet, en zonder datwe net konnen bepalen wat'er al voor bequaam hout is, en by den ouden, die duirsame Panneelen gehad hebben, in gebruik was, zoo kanmen nu op 't zekerste, zoo veel bekent schijnt, goed Eyken-hout gebruiken, 't welk, als 't geschieden kan, uit een stuk moet genomen worden tot kleender schilderijen, en voor al moet het zonder Spint zijn.

En haare toebereidinge. En dat Panneel maaktmen; om de

de zekerheid, tamelijk dik. Daar en boven overstrijkt men 't 3 a 4 malen van agteren wel ter degen met spijk-oly; om voor de wormen bevrijt te zijn.

Het *doek* nu moet deugdelijk gesponnen zijn, en vast geweven, en zoo digt en fijn, als de sterkte kan toelaten: waar omtrent niet meer te zeggen valt; nu moeten wy aanwijsen, hoemen aan *Panneelen* en *doek* een behoorlijke schildergrond zal mededeelen. En doek

Op 't *Panneel* legtmen eerst een grond met een slaauw lijmverwtje met krijtwit gemengt; om de nerf van 't hout te dekken, 't welk volbragt zijnde, moet men 't krijt wederom schoon afschrabben en het Panneel effen en glad maken, sorge nogtans dragende, dat de nerf wel gevult blijve. De grond op 't Panneel.

Hier na vrijftmen omber met lootwit heel dik in oly, en men doet dat met een mes voor d'eerstemaal op 't Panneel, dan strijkt men 't glad met de hand tot 3 a 4 maalen, na datmen 't glad begeert,

en dus is 't bequaam voor een beeldſchilder: maar voor een landſchap-ſchilder neemtmen ſwart met lootwit gemengt.

En op't doek.

Wat *het doek* aangaat, dat ſpantmen op een raam, men planeert het over al met water en bry, om de gaaties van 't lijmen te vullen, die men daar na glad vrijft op een vrijfſteen of plank, dat'er geen bry op en blijft ſitten. En als dit werk verrigt is, zoo werd het doek op de zelve wijze als 't Panneel gehandelt, om een grond te ontfangen: uitgeſondert, dat men geen krytwit gebruikt. Zoo dat nu het opene velt glad en bequaam is; om de werktuigen en haare verwen te verdragen, zoodanig, dat word het ſtuk niet goed, 't zal den konſtenaar zelve geweten worden.

't VYFDE

VYFDE HOOFTDEEL.

Werktuigen *waar mede* men de verwen op 't *Tafereel brengt.*

Die dan nu lust heeft, oeffene op ons gebaande veld zijne gaven van de nature en konst, herneme daarom in de hand naar vereisch van 't werk *Penseelen, Borstelen* en *Visschen* Men schildert in 't kleen, of groot en rouwer, en men verdrijft de verwen zagt in een, tot 't eerste zijn de *Penseelen*, tot het tweede de *Borstelen*, en tot het laaste de *Visschen* bequaam. Drijerley gereetschap.

De *Penseelen* worden bequamelijk, gelijk als by velen in gebruik is, tot vier soorten of trappen gebragt; zommige stellen'er vijf: dog hier is weynig aangelegen: 't fijn werk kan'er wel een trap meer van doen maken. Penseelen.

De grootste soorten gebruikt men, om logten en gronden aanteleggen, en de tweede soorte is dienstig om aanteleggen boomen en En haare verscheydentheid.

aardgronden; de derde kan verstrekken; om de zelve en nog wat fijndere voorwerpen op te maken, en de laaste werd gebezigt om alle netheid en kurieusheid uit te drukken die noodig is, om de kragt van 't leven, in edeler dingen en van na by gezien, of van verre gants fijn zig vertoonende te schilderen.

't Zijn de beste *Penseelen*, die kort van hair en puntig zijn, en daaren boven wel gesloten, en die niet en kleven in 't schilderen: maar staat aantemerken, dat de landschapschilderen tot de boomen zig best van de gekloofde dienen konnen.

En om mede iets van de handelinge te onderwijzen. De gronden logten, boomen enz. legt men aan met een vlakke penseel; om de beste maniere te verkiezen, en de Puntigste penseelen gebruiktmen tot klein en zeer net werk, allerhande fijne strepen, en alle snelligheden; als by voorbeeld men trekt daar mede kleene takies, vesel-

seltjes, adertjes, draden, hair, touwen van schepen, en wat'er meer van sulken aard is.

De *Borstelen*, als ligt te verstaan is, zijn meest gebruikelijk in groote werken; die zagst zijn van hair, rekent die vry voor de alderbeste; enge kont 'er de logten en gronden in groote landschappen mede aansmeeren, naar vereisch der zelve wat grooter of kleender van soorte gebruikende, gelijk dit zig mede van selfs wel leeren zal. *Borstelen*, en haar gebruik.

Wat nu voor 't laatste de *Visschen* aangaat, men mag de zagste buiten twijfel wel voor de beste houden, en zy worden gebruikt, om de verwen, als ze tegen elkanderen behoorlijk geschikt zijn, te verdryven, zagt en donzig in elkanderen te mengen; op dat het leven op 't zoetste en natuurlijkste werde nagebotst. Dog 't gebruik en 't volgende nader onderwijs zal hier meer ligt toebrengen, en daar is schriftelijke onderrigtinge genoeg. *Visschen* en haar gebruik.

Dus ziet men, wat weynige werk- Aanmerkinge.

tuigen

tuigen deze Ed. konſt heeft, nevens de drie hooftverwen: waar uit zoo velerley konſt ſtukken tot zoo velerhande nut, en navolginge der gantſche beſchouwelijke waereld, voor de nakomelingen gemaakt worden.

SESDE HOOFTDEEL.

Verwen die wel en *qualijk 't zamen geſchikt werden.*

Schikkinge noodig: ook in de verwen.

De *Tafereelen* zijn klaar, 't *gereetſchap* vaardig; om de *gereetgemaakte verwen te* gebruiken: maar wat zal 't wezen, of men de beſte verwen, die goed op zig zelven zijn, onbequaam by den and'ren ſchikt. Waarelijk in de Politie, kerke, houwelijken ſtaat, en gemeenen ommegang komt veele verwarringe van qualijk zamen geſchikte dingen, en een ſchilder mag zijn arbeijd en konſt meeſt te vergeefs reckenen, als hy verwen 't zamen ſchikt, die gantſchelijk niet by den anderen voegen, en 't voornaamſte door 't mindere zijn glans verdooven wilt: een kok

kan

kan met de koſtelijkſte ſpecerijen en ingredienten, qualijk gemengt, de ſpjjs en ſauce bederven, en een muſicant of geluidleyder, de toonen die yeder op zig zelven goed zijnde, niet wel 't zamen ſtellen, datze hard en wreed tot pyniginge van't oor en inbeeldinge, luyden; dus kan mede een ſchilder, hier in onkundig, al het goede te niete maken.

Al dat de gezigtzenuwen niet te kragtig en te gelijk te flaauw by den anderen roert, en dat in zijn mengelinge leven genoeg en ſchitteringe naar vereiſch van zaken geeft, en niet zoo veele veranderlijkheid voortbrengt die verweringe in de inbeeldinge van redelijk ſterke en gezonde menſchen baart, moetmen oordeelen wel en niet onbehoorlijk geſchikt te wezen; Proeve van een goede ſchikkinge.

Maar om dit op ons oogmerk toe tepaſſen, zo iſt 't wel wat beſwaarlijk te bepalen, in wat voor verwen deze wetten plaatze grijpen: dog de eygene beproevinge en on- Hoe op de verwen toe te paſſen.

dervinding en 't neerſtig beſchouwen der volmaaktſte leermeeſter de nature, die in bloemen, regenboog, vogelen, ſteenen en velerley zaken veelerhande verwen by elkanderen ſchikt, kan ons metter tijd, inſonderheid wat oordeel gebruikende al redelijk geruſt ſtellen: maar de volſtrekte bepalinge zou afhangen van den aard der verwen die nog niet bekent is als 't behoort, en van de kragt der gezigtzenuwen en inbeeldinge: dogh de twee laaſte zullen aan de menſchen geen zo merkelijken onderſcheit geven dat het den ſchilderen iet deeren kan, en 't eerſte kan d'ervarentheid ten grooten deele tot keurmeeſter maken: waaromme dit varen laten, toonende alleen eenige voorname verwen, die wel of qualijk te zamen ſchikken.

Wel zamen ſchikkende verwen.

De volgende dan ſtaan ſierlijk nevens elkanderen, te weten Rood en wit. Wit en geel. Geel en groen. Groen en rooze rood. Rooze rood en blaauw. Rooze rood en ligt geel.

geel. Willen mede wel zamengaan als minsame gesellen muscuskoleur en staalgraauw en dan muscus koleur en ligt paars, van gelijken zullen blaauw wit en groen wel 't zamen voegen, als mede rood, geel en groen, en dan donkerrood, rooze koleur en ligt geel.

Maar 't menschelijk gezigt en inbeeldinge is de voornaamste oorzake, dat de volgende zoo wel met den anderen niet te vreden zijn te weten groen en paars, blaauw en paars, blaauw en orangie, blaauw en donker rood, Swart en rood, goutsbloem en donkergraauw. Misgaders blaauw, paars en groen. Blaauw, geel en groen. swart, rood en groen. En dit zijn de byzonderste, die hard en onaangenaam voorkomen, en die alzoo weynig zamen schikken, als of men de schoonste vrouwen sieraden aan een wanschapene turftonster, en morillons, rijglijven, en duffelze rokken wou passen aan een Griekze Venus. Qualijk zamenschikkende verwen.

Daar kan dan nu den konstenaren Vordere ordre van 't eerste boek.

ren niets verhinderen; om niet tot het gebruik der verwen overtegaan, en daar in zullen we eerst het wit en dan de drie hooftverwen in vier volgende hooftdeelen afhandelen; om van 't eerste boek een einde te maken.

ZEVENDE HOOFTDEEL.

't Schilderen van de Trappen van wit in sneeuw, *bloem en stoffen.*

Over-gang.

Wy vangen dan nu de verwen zelver aan en de penseel in de hand nemende, zullen wee tragten die heerlijke stoffe van't heldere wit te leeren afmalen; een aanvang makende volgens de trappen in 't tweede Hooftdeel aangewezen van de *Sneeuw*.

Vooraf-gaande waer-schou-winge.

Waar van om regt te handelen, zo dient hier vooraf gewaarschout, 't gene wy doorgaans zullen vaststellen, datmen de voorwerpen ziet in 't zonneligt, of op zijn eigen dag, dat men tusschen koleur kan noemen, zijnde tusschen sonneligt,

neligt, of hoogſels en ſchaduwe, of, in ſchaduwe, daar de dag verdwijnt, aanvangende, of in de weerſteutinge agter den dag van de omliggende verligte lichchamen min of meer veroorzaakt: de ſtraalbuiginge komt den ſchilderen minſt te pas, waar van ook een woord op zijn plaatze zal werden geſproken. Deze voorvallen alle vier koomen meeſt in aanmerking: hoewel wyze juiſt niet altijd alle verhandelen zullen, denkende, dat menze niet beſwaarlijk naarevenredenheid en vereiſch van 't leven temperenkan.

Indien een ſchilder den aard der weerſteutinge en ſtraalbuiginge behoorlijck verſtonde; daar de Hr. Huigens na des Cartes, beter en verſtanelijker volgens zijn onderſtellinge van de lightſtralen van 't verligte lichchaam gelijkelijk van de klootſche baren aan alle kanten voorgeſet, geſchreven heeft, het zou hem groot vermaak en vaſtigheid geven: dog dit gebeurt als nimmermeer, dat men zoodanig yemand

Kenniſſe den ſchilderen ontbrekende.

yemand vinde. Ja zelve verstaan er vele naaulijx de eerste gronden van de doorzigtkunde, den schilderen zoo noodige wetenschap.

Van de sneeuw,

Dit dan varen latende, zullen wy volgende deze voorvallen, nu zoo aangeroert, van de *Sneeuw* en zoo vervolgens handelen.

In 't zönne-ligt.

Tot de *Sneeuw* in 't sonneligt tempertmen wit, ligten oker en koolswart van yeder zoo veel, als 't leven vereist, dat hier het allerwarmste en in de meeste beweginge is; om de veelheid der stralen.

Eigen-dag.

Om die in zijn eigen dag te schilderen mengeltmen wit en koolswart na behooren: zoo 't wat te blaauw viel, doeter wat lak onder.

Schaduwe en Weer-steuting.

De schaduwe wil koolswart en een weynig wit en ligter oker hebben tot zoo een trap van yeder, als 't leven gebieden zal. 't Zelve is voor de weersteutinge goed, als er wat meer wit en ligten oker by is.

Van de witte Lely.

Inde tweede plaatze volgt de *witte lely*, 't zelve mengsel met de satynen vereischende: zy heeft met de

sneeuw

sneeuw groote gemeenschap, dogz' heeft wat meer glans, zoo dat haar wit, door schilpwit moet gevonden worden, en ze zuiver moet geschildert zijn, en gants warm in't sonneligt, daar en boven; om de teederheid van zijn dag uittedrukken neemtmen tusschen 't swart en wit wat ultramarijn of smalt. De schaduwe moet gloeyend zijn en getempert worden met swart en wat meer ligten oker als de sneeuw, en men maakt de weersteutinge wat ligter als de schaduwe door wat wit, swart, ligten oker en een weynig vermilioen.

De derde plaats is aan de *witte rooze* vergunt, die met diergelijken verwe, als de lely opgemaakt word; uitgenomen, dat den dag minder zuiver wit heeft, en voorts gantschelijk uit een gloende kolorijt bestaat en byzonder na't harte; waaromze met wit, swart, ligten oker en vermilioen moet werden gemaakt. De buitenste zijde der bladeren moet een weynig meer koolswart en wit hebben; om-

Witte rooze.

om haare teederheid uit te druk-ken.

En ſtoffen van de vierde trap

Wat nu den vierden trap be-langt, die zoumen in meerdere nog onderſcheiden konnen; doch 't is niet noodig verder neer te da-len. De leergierigen konſtgenoot kan in 't gemeen aanmerken, dat het alles hier flaauwer is, en meer na den blaauwen trekt, als daar zijn melk, gewitte muiren, en meest namen linnen, en nog meer floers, gaze en wat van dien aard is, 't welk niet ſwaar verkregen werd, als men de drie voorgaande trap-pen wel geoeffent heeft.

Aanmerkinge over de plaatzinge van wit.

Daarom hier afſcheidende; merkenwe voor 't laaſte aan, dat men geſtadig in geheugeniſſe moet houden, dat men wit niet ſchilde-re en ordonnere by voorwerpen, die voornamelijk moeten voorkomen, ten einde ze haare kragt niet ver-liezen, en de houdinge, in een ſtuk zoo noodzakelijk, in ſterk en flaauw, na dat de lichchamen voorkomen of wijken, niet en wer-de bedorven.

AGTSTE

AGTSTE HOOFTDEEL.
Van 't GEEL *en des zelfs trappen, in* Bloem en Stoffen *vertoont.*

DEwijle nu 't *Wit*, het *Swart* wel volgen zou; maar zulx uit het Wit blijkt, en 'er voorts niet byzonders aan vast is, om te waarschouwen, zoo werd het de tijd; om van 't *geel* te handelen daarwe dit Hooftdeel mede zullen vervullen. Swart waarom overgeslagen.

't Zal dienstig weezen aan 't *Geel* mede *trappen* toe te schikken, en de inbeelding in ordre te leyden; volgens de *geele Eglantier*, *geele Narcissus* en *geele Africaan* in de Bloemen, en dan *geel Satijn*, *geel Laken* en *Orangie geel* zoo in Stoffen als Zijde enz. daar mede vergelijken. 't Geel in trappen verdeelt.

Tot den *geelen Eglantier* moet men in 't sonneligt enkel konings geel gebruiken, tot de schaaduw een weynig swart en ligte schijtgeel, tot weersteutinge ligte schijtgeel alleen, en de tusschen kleur' Geele Eglantier.

vereiſt ſwart met koningsgeel na 't leven getempert.

Narcisſus. De ſchoone *Narcisſus* volgt 'er op, die in 't zonneligt; om haare gloejentheid een weynig vermilioen begeert, als ook in mindere trap in de weerſteutinge. De reſte komt met het voorige overeen.

Africaan. Tot de *geelen Africaan* zult ge wel doen, indienge in 't zonneligt enkel rusgeel neemt, en tot de ſchaduwe rusgeel met bruine ſchijtgeel en lak gebruikt: maar tot de weerſteutinge mengelt wat weyniger rusgeel met bruine ſchijtgeel, lak en vermilioen, latende voor den eigenen dag rusgeel en ſwart; om daar uit behoorlijk gebooren te werden.

en andere geele Bloemen. En dit is al 't voornaamſte van Bloemen door Geel geſchildert noodig te vermaanen: want uit deeze dry kan een liefhebber der vrye ſchilderkonſt andere zoorten van geele bloemen leeren temperen; die tot een van de verklaarde wel konnen herleyt worden:

by

by voorbeeld, *Zonnebloemen* vereiſchen alleen wat meer gloejentheid als den Eglantier; de *Gouts-bloemen* laaten zig als den Africaan behandelen, en voorts zijn-'er *Stokroozen* van verſcheiden geel, als die wat blaauwagtig ook zijn, en wat meer koolſwart begeeren, en groenagtig, daar ſchijtgeel, ſwart en een weinig vermilioen by weezen moet, en dan zijnze ook wel rosagtig geel, 't gene met ſwart, ſchijtgeel en wit gedient is; om wel gepareert te voorſchijn te komen, en gelijk de ſtokroozen, zoo kanmen ook verſcheidene zoorten van *Auricalas* en *Prunula Veriſſen* handelen.

Om ook iets van de Stoffen aan te roeren, daar zijn'er geene, welkers verwen niet in eenige van de gemelde bloemen en zijn uitgedrukt; daarom zal de konſtbeminnaar wel doen, om zig neerſtig in dezelve te oeffenen, daar de natuure haare verwen allerlevendigſt en teederſt doet blij- Stoffen.

ken, zoo datwe dan geen zwaarigheid maaken om een Schilder zonder onderwijs tot de geele Satijnen en Lakenen en Orangie geele Stoffen na te ſchilderen, toe te laaten; waaromwe dit Hooftdeel beſluiten; om tot het *Rood* over te gaan.

NEGENDE HOOFTDEEL.

Van't ROOD *en des zelfs trappen in* Bloem en Stoffen *aangeweezen.*

't Rood in Bloemen.

'T ROod volgt in ordre, dat ons oog al mede met kragtige beweeginge aandoet, als in verſcheide Bloemen meer of min te beſpeuren is, daar vanwe nu handelen zullen, inruimende de eerſte plaats voor de *Ranunculen*, de tweede voor de *roode Peonien* maakende: waar na de *roode Krullelyen* of *Martagons* in rang zullen volgen, en daar op de *roode Stokrooſen* op 't toneel verſchijnen; om van de *roode Papaver* en andre ſtoet van minder qualiteyt te werden nagewandelt, als

don-

donkere roode Stokroozen, *Auriculas* en diergelijke, daar over men niet behoeft bekommert te zijn, als men de voorgenoemde behoorlijk schilderen kan. Gelijk daar uit zaalen, vloeren, bedden, tafelen en menschen met schoone roode fluweelen, satijnen, lakenen en stoffen verçiert konnen werden: want men beeld de *roode Fluweelen* als *Peonien* uit.

Met de stoffen ook vergeleeken.

De *Satijnen* met de verwe van krullelyen of ranunculen; gelijk als de *karmozijne lakenen* en andere mindere soorten van rooden met de behandelinge van stokroozen en papaver wel konnen gepaait werden, moetende 't overige de opmerkinge en 't gebruik leeren. Daarom is 't noodig de bloemen zelve aan te vangen.

De *Ranunculen* begeeren in 't sonneligt alleen vermilioen, en in haar tusschenkoleur een weynig lak daar by; in de schaduwe meest lak met een weynig bruinrood, en ten laatsten lak en een weynig vermilioen; om de weersteutin-

en aangeweezen in de Ranunculen.

ge te vertoonen. Alsze dus geſchildert, droog zijn laxeert of overſtrijkt menze om de kragt der hoogſels en diepſels wat te verflaauwen dun met enkel florentijnſche lak, en glantze op de hoogſels met een weynig dun ſchulpwit.

Roode Peonien. De *Roode Peonien* zal men met vermilioen in 't zonneligt ſchilderen, en daar by een weynig ſwart mengende, den eigenen dag of tuſſchen koleur konnen maken; gelijk 'er ſwart en bruin, rood tot de ſchaduwe, en wat meer bruinrood als ſwart tot de weerſteutinge gebruikt werd.

Droog zijnde begeerenze dezelve laxeringe en opglanſinge van de *Ranunculen.*

Roode Krullelyen. De *roode Krullelyen* malen ſommige Schilderen met wat vermengt ſchijtgeel af: maarze konnen met de verwe van de *Ranunculi*: en omtrent met dezelve maniere van behandelen, levendig vertoont worden.

Stokroosen. De *Stokroozen* laten zig niet al-

alzoo, dog nog alle op eenerley wijze handelen: want zommige werden uit vermilioen, lak en wit gemengt, en zommige zijn met bruinrood en lak alleen gedient; gelijk 'er ook andere zijn, die bruinrood, lak en wit begeeren.

En uit de verwen van de stokroozen, kanmen de *roode Papavers*, als men 't leven voor zig heeft, genoegzaam vinden; en dus latenwe de *Roode bloemen* varen, daar omtrent dit kort onderrigt genoeg weezen zal. Roode Papavers.

HET THIENDE EN LAATSTE HOOFTDEEL.

Van 't BLAAUW *en zijn trappen in* Stoffen en Bloem *getoont.*

'T LAatste der Hooftverwen is 't *blaauw*, daarwe dit eerste Boek mede meinen te eindigen. Blaauw kragtigst in Stoffen.

Dit kan men kragtigst en zuiverst in *Blaauw Satijn* vinden en daar na voorts in Bloemen zoeken. te vinden als Blaauw Satijn.

'*t Blaauw Satijn* wilt in 't zon-

neligt met indigo en veel wit geschildert weezen, met wat weyniger wit op zijn eigen dag, en vry nog minder wit in de schaaduw hebben: de weersteutinge wilt tusschen beyden gehandelt zijn.

Maar alzoo de satijnen hooger en laager blaauw hebben, zoo spreekt het van selfs, dat een Schilder daar na de voornoemde verwen temperen moet, gevende en nemende; gelijk mede omtrent de blaauwe lakenen en stoffen, daarwe niet meer van behoeven te spreeken. Dit nogtans als noodig, waarschouwende, dat, indien men zijn koleur wil doen bestendig zijn, het noodwendig is, dat men het zelve met ultramarijn moet overschilderen of laxeeren; naar dat het leven zelve ligter of donkerder bevonden word.

en andere.

't Vordere blaauw nu zullen we inde bloemen opzoeken, als de *Convolvulen*, *Flos Principis*, *Juffertjes in 't Groen*, *blaauwe Bernagie* en *blaauwen Irias*.

En voorts in bloemen.

De

De *Convolvulen* moeten eerst gesch childert worden met indigo en wit, enze konnen daar na niet anders als laxeringe verdragen; gelijk mede de *Flos Principis*, die zig even omtrent op die wijze laat koloreeren. Van dag en schaduwe enz. is 't niet noodig in deze bloemen te spreeken, 't wijst zig zelven aan, en wy zullen daarom zulx ook sparen, om de kortheid; ten zy het zonderling noodzaakelijk is, datwe dan op zijn tijd en plaatze zullen bekent maken. Als de Convollen. Flos Principis.

De *Juffertjes in 't Groen* of Spinnekopjes ende *blaauwe Bernagie* moeten eerst met indigo en wit geschildert worden, en daar overschildert zijn met ultramarijn en wit, zonder datze laxeeringe konnen verdraagen. Juffertjes in 't groen en blaauwe Bernagie.

De *Blaauwe Irias* is mede wel te vreeden, alsze met indigo en wit werd geschildert: maar daar na wiltze wel gelaxeert worden met ultramarijn en een weynig lak; om haar levendig op te doen. Blaauwe Irias.

Maar het gebeurt ook, alsze flaauwer en bleeker van koleur is, datze na de laxeeringe met een weynig ultramarijn en lak en wit moet worden opgehoogt.

Besluit van dit Eerste Boek.

Dus verre hebbenwe van de verwen in 't gemeen, en van de Hooftverwen byzonderder gesprooken, 't toebereyden van Tafereelen geleert, den Schilder goede Penseelen ter hand gestelt, en aangeweezen wat Verwen allerçierlijkst by den anderen staan; en om de Hooftverwen naader uit te leggen, zoo hebbenwe 't *Wit* latende voor af gaan, van *Geel*, *Rood* en *Blaauw* in verscheyde trappen gesprooken, en om zulx klaarder te toonen dezelve in Bloemen en Stoffen aangeweezen, die wy by die geleegentheid hebben leeren Schilderen; als waar in de natuure die Verwen op 't eenvoudigste vertoont, of de konst nabotst.

't Werd nu tijd, datwe de

weg

weg dus wat gebaant hebbende, de zaamengestelde Verwen leeren verstaan, en tot grooter werken van meer en verscheidener kolorijt overgaan, in 't schilderen van logten en haare schitteringen en Verwen in landschappen en wateren, daarwe het volgende tweede Boek mede zullen opschikken. En overgang tot het Tweede.

TWEEDE

TWEEDE BOEK.

Van de menginge der HOOFTVERWEN, en toepassinge in 't gemeen, en in 't byzonder op de Logt en haare speelinge in Landschap en Wateren.

EERSTE HOOFTDEEL.

Van de gemengde Verwen in 't algemeen.

Inleydinge.

WY hebben 't eenvoudige van wit en swart, en de drie Hooftverwen gezien, en die in bloemen en stoffen aangeweezen, welkers schilderinge al eenige mengelinge van Verwen noodig hadde. Maar nu gaanwe nader zien wat Verwen de mengelingen van de vijf voorverklaarde stoffen al konnen uitmaken; om tot breeder werken over te gaan, en de veelerhande veranderingen der Lugten in Landen en Wateren over-

overgebragt, open te leggen, zullende in dit Hooftdeel van de mengelinge der vijf stoffen wat algemeener handelen.

Hier valt voor eerst aan te merken, dat van die vijf stoffen de vier door swart of wit in oneindige trappen, en in veelen voor 't gezigte bemerkelijk, konnen werden verdeelt, en dat het zoo omtrent alle geschieden kan, door geel, rood en blaauw. Algemeene aanmerkinge over de mengelinge der Verwen.

En om nader tot de zaake te koomen men kan van de vijf stoffen er twee, dry, vier, ofze alle vijf mengen: waar uit vier trappen van mengelinge zullen ontstaan; en een zeeker getal van koleuren, die men weeder tot het oneindige zou konnen met zijn gedagten mengelen, en met 'er daad zoo veel, dat het door geen getal zou uitspreekelijk zijn; gelijk van drie en twintig of vier en twintig letters van 't A.B. woorden en talen komen konnen, die nooit door eenig getal zouden konnen werden verklaart. Vier trappen.

Dit

Dit zoo voor afgezegt zijnde, zullenwe tot die vier trappen van mengelingen voortvaaren, en de naamen der Verwen noemen die daar uit geteelt worden.

Eerste trap.

In 't mengen van twee Verwen zaamen, zookan men deeze volgende vinden, namentlijk, uit Swart en Wit, *Graauw*, uit Wit en Geel, *bleek geel*, uit Swart en Geel *vuil donker groen*, uit Wit, en Rood, en Vermilioen *bleek rood*, uit Lak en wit een *Roosekoleur*, uit Swart en Vermilioen *donker vuyl rood*, uit Swart en Lak *donker vuil paars*, uit Wit en Blaauw *ligt blaauw*, uit Swart en Blaauw *donker vuil blaauw*, uit Geel en Rood *orangie*, uit Geel en Blaauw *donker groen*, en van Rood en Blaauw komt *paarsagtig vuil rood*, te zamen in verscheide koleuren.

Tweede trap.

Als men nu drie stoffen mengelt, komender de volgende tien Verwen uit, te weeten uit, Wit,

Swart,

Swart en Geel een *ligt vuil Groen*, uit Wit, Swart en Rood een *vuil rood paarsagtig koleur*, Wit, Swart en Blaauw maaken *vuil bleekblaauw*, van Swart, Geel en Rood komt *vuil orangie* te voorschijn, en van Wit, Geel en Rood *bleek orangie*, Swart, Rood en Blaauw baaren te zaamen een *blaauwagtig muscus koleur*, en Wit, Rood en Blaauw doen een *vuilbleek paars* zien, Swart, Geel en Blaauw geven *donker vuil groen*, en Wit, Geel en Blaauw *bleek groen*, ten laatsten komt 'er een *ros vuyl groen* uit Geel, Rood en Blaauw te voorschijn.

Door nu vier stoffen te mengelen, heeft men de drie volgende koleuren, als een *ros staal graauw*, uit Wit, Swart, Geel en Rood, een vuile zoorte van *vuil bleek groen*, uit Swart, Geel, Rood en Blaauw, en dan een *ros steengraauw*, uit Wit, Swart, Rood en Blaauw. Derde trap.

Maar eindelijk; wanneer men alle Vierde trap.

alle vijf de ſtoffen mengelt, zal 'er uit voortkomen een *bleek rosagtig vuilgroen.* En is deeze mengelinge alzoo te verſtaan datze omtrent van ieder even veel, of altijd een tamelijke portie vereiſt, die werkzaam op het gezigte weezen kan.

't Getal van al de mengelingen.

Als men nu deeze gemengde koleuren optelt, bevint men 'er ses en twintig, waar by Wit en Swart, en de drie Hooftverwen gevoegt zijnde, men 'er een en dertig of negen en twintig ſtellen kan, als men Swart en Wit van de Verwen uitſondert, die alle nog wonderlijk konnen gemengt worden.

Wijt uitgeſtrektheid der Schilderkonſt.

Ten opzigt dan van de mengelinge der Verwen, is deeze konſt als oneindig, een onuitſpreekelijke zee waar in men verdwaalt. Waarom een Schilder beſt zal doen, van zig daar toe te begeven; dat hy beſt als met zijne byzondere natuure overeenſtemmende, kan magtig worden; om met het meeſte genoegen daar

in

in tot een groote volmaaktheid op te klimmen.

Dewijle ik dan mede, die wel d'algemeene kennisse en handelinge ten deelen beminne, maar in zommige nogtans voornamelijk geoeffent ben, dit werk aanvang, zal ik zoo spreeken van 't algemeen en byzonder nader van eenige dingen; als mijn kennisse zal toelaaten, en ik hope dat dit gering werk bravere verstanden, die haar op byzonderheden en buiten mijn beste studie, meerder gelegt hebben, tot voltooyinge van 't geene hier ontbreeken zal, gaande zal maaken.

Verklaringe van den Autheur, zijn kennisse en voornemen.

TWEEDE HOOFTDEEL.

Wat men eerst in een Stuk, en in wat ordre men alles aanlegt.

HEbbende van veele zaaken afgezondert gesprooken, en wat verwen çierlijkst by den anderen staan, zal 't dienstig weezen eerwe tot zaamengestelder

Vervolg van ordre.

werken van landſchap, geſchiedenis, bloem en zee ſtukken enz. voortgaan, iets te zeggen van hoe en in wat ordre men alles aanleggen kan.

Wel zijn ſtuk in alles aan te leggen noodwendig.

Als een Schilder dit niet weet, zal zijn werk hem meeſter werden, en van de natuure afwijkende overhoop leggen, zonder ſterk en flaauw, nabyheid en verheid behoorlijk te konnen verkrijgen.

De ordre is verſcheiden na de zaaken.

Men kan wel bevroeden, dat alle zaaken juiſt niet eveneens willen zijn behandelt, zommige die weinige veranderinge van verheid en nabyheid hebben, kan men op de kragt van inbeeldinge door de gewoonte geveſtigt, laten afloopen; maar nogtans niet in den aanvang van zijn konſtoeffeninge, zommige ſtukken hebben veele verſchieten en gronden, als landſchappen; daar ook de logt van onder (na de landſchappen) na boven getempert worden, daar zijn bloemſtukken, die veelerhande en wonderlijke mengelingen van bloem en loof hebben;

ben; daar zijn kameren en beelden daar in, ook wel om geschiedenissen afte schilderen; die een Leerling ligt versetten; als zy in zijn ordre van aanleggen niet vast en is.

Wat my aangaat, hoewel ik de vrye geest der Schilderen niet binden wil, en wel weet wat kragtige inbeeldingen zomtijds 'er zijn, en dat een Meester zoo vast kan weezen, dat hy zonder regulen, heeft leeren alles schilderen na zijn afwykingen, en ook dat d'eene d'inbeeldinge in zommige dingen anders als d'andere geleid word; zal alleenlijk ten dienste der Leerlingen mijne maniere en ordre voorstellen, die ik niet twijffele, of zal eenige dienst en vrugt konnen toebrengen. Men kan die niet vast bepaalen; Maniere des Autheurs.

De *Beelden* (om daar mede aan te vangen) moet een Schilder eerst aanleggen, 't zy in een Kamer, Landschap of andere vergaderplaats van menschen. omtrent Beelden.

In een Kamer maakt men niet onvoegelijk, 't agterste, dat verst Kamers.

afwijkt, op het laatſte: dog in een Landſchap na de beelden (als'er in koomen door de geſchiedenis of om vermaak) de logt, bergen en gronden van agteren na de voorgrond toe, en als zulx is gedaan, verçiert men ieder grond met zijne boomen, kaſteelen, huiſen tuinen enz. elk voorwerp en grond volgens die kragt of flaauwheid, die de nabyheid of verheid na evenredenheid volgens de doorzigtkunde gebied.

Landſchappen.

Bloemſtukken.

Een Bloemſchilder mag wel eerſt zijne bloemen en bladeren ſchilderen, die in 't ſonneligt dan die in de ſchaaduwe koomen; daarna de pot of fleſſche aanleggen; om tot de tafel en gronden over te gaan: maar zullen de bloemen in een hof of landſchap vertoont worden, zal hy genootzaakt zijn, om door 't ander werk de bloemen (of ook met vrugten iſt het ſelfde) niet te verdonkeren, de zelve allereerſt volkoomen op te maaken na de kragt van 't

van 't leeven: waar na hy zijn hof of landschap zoodaanig kan behandelen, als hy oordeelen zal, dat de welstand van zijn bloemen (of ook vrugten) die zijn voornaamste oogmerk zijn zullen toelaaten.

In *Zeestukken* legtmen eerst de logt en 't water aan, daar na schildert men de rompen van de scheepen, van de voorste eerst beginnende, en tot de verste en flaauwste voortgaande, en deeze scheepen kan men daar na, als alles in een goede welstand gevonden word, met mast en touwerk opmaaken. en Zeestukken.

En deeze zoo verklaarde voorvallen agte ik genoeg; om daar door van andere hier mede overeenkomste hebbende, te oordeelen, dog ik laat ieder mede zijn vryheid genieten, en dus scheid ik hier af, om tot de *Logten* over te gaan. die ieder zijne vryheid laat.

DERDE HOOFTDEEL.

Van een heldere Logt zonder wolken, en hoe landschap en wateren daar uit gebooren en gekoloreert werden.

Door-zigt kunde komt hier te pas.

EVen als men een vloer in doorzigt brengt, zoo mede geschiet het omtrent de balken, die een omgekeerde vloer zijn, en men handelt ook zoo met landschap en zee, en haare logt, als balken aangemerkt, of verwelfsels: maar de holligheid der logt kan weynig hier geven tot veranderinge.

Aan-mer-kinge op de Logt.

't laagste des Logts is verst van ons, en 't opperste, dat na het toppunt toe onder 't oog des zienders valt, allernaast by: waarom ook de Logt van onder na boven al sterker en sterker geschildert moet werden, tot zoo verre men die boven de tweede, derde of vierde grond van 't landschap of zee wil invoeren.

Die

Dit zoo in 't gemeen aange- merkt zijnde; zullenwe, om van de Logt en haare veranderingen, en 't gene die aan landschap en wateren toebrengt, naukeuriger te schrijven, de zelve aanmerken als helder, als wolkagtig, als na de saisoenen des jaars veranderende, en na de tijden des daags, en voorts na de nagt en maanligt, en ten laatsten na goed en quaad weder, in ses Hooftstukken; waar meede wy dit Boek bequaamelijk zullen konnen eindigen.

Dezelve op ses manieren aangemerkt.

't Is noodig, hoewel alles in de Logt ongevoelig verflaauwt nogtans ordres halven, en om d'inbeeldinge te voldoen tot het regt aanleggen en koloreeren, eenige deelen in zijn Logt te aanmerken, als men des zelfs gantsche breete in 't tafereel verkooren heeft, en zoo stellenw'er vier zullende dus alle zoorten van logten en haare werkingen in landschap en wateren verklaaren, daarze sagt in saamensmelten.

Men stelt vier deelen in de Logt.

Helder en Logts.

Wy vangen dan aan met een heldere Logt, diewe na die gesegde trappen van onder af van om laag na 't toppunt zullen verklaaren.

Eerste deel van agteren.

't Eerste deel, omtrent de gezigteinder schildertmen met smalt of ultramarijn, met wit vermengt en een weynig lak, om te doen wegwijken, en hoe nader aan de gezigteinder, hoe meer dit moet plaats hebben: gelieft 'er iemand wat ligten oker by te doen, wy laaten hen dat vry.

Tweede.

't Tweede deel, datwe als nader 't oog, wat breeder volgens de regulen van de doorzigtkunde nemen, wilt na dat het 't eerste deel naader komt of verder daar van afwijkt, de lak en ligten oker van de mengelinge des eersten deels vry en wel in 't naaste op de helft vermindert hebben.

Derde en

En om dezelve reeden moetmen in 't derde deel gants weynig lak gebruiken, en veel minder ligten oker, gelijk als het

vier-

vierde deel, alleen smalt of ultra- marijn en wit begeert. Vierde.

Deeze deelen nu des Logts kanmen op 't Landschap en Zee toepassen: want hoewel de verdere gronden een Schilder zoo verdeelt, dat hy 'er om gemaks halven agt of tien of meer zig zelven voorstelt; zoo laater ons nu eenige in eensmeltende om de logt daar in te doen speelen, ses aanmerken: waar van de twee of ook wel drie naaste niets van de logt naa haar trekken, maar byzonder de drie versten, daar omtrent we 't volgende aanmerken. In 't Landschap, om zijn reekeninge; omtrent de speelinge des Logts te nemen verdeelt men ses gronden.

De verste verschieten en gebergten dan, moeten zig van de onderste Logt even redden, en daarom gekoloreert worden met de verwen van het tweede deel des logts, dat is, met smalt, lak en wit. Eerste deel of grond van agteren.

't Tweede van 't Landschap begeert onder de mengeling van 't derde deel des Logts een weinig terre verde; om de nabyheid al Tweede.

zagtkens na zijne evenredenheid, te verkrijgen, en op de zelve
Derde. wijze heeft het derde deel des Landſchaps de temperinge van het vierde deel des Logts van nooden, met daar by te doen terre verde en een weinig ſwart en lak.

Vierde. Maar hoe zal men nu met het vierde deel van 't Landſchap handelen, waar in zig de koleur van de logt verlieſt? daar op gezegt dient, dat men dan omtrent op de volgende wijze werken kan; te weeten, men gebruikt tot boomen terre verde, ſwart, ligten oker en wit, tot de grond gebruikt men ligten oker, ſwart, wit met een weinig vermilioen gemengt, en dus hebben we vier gronden.

Edog, alzoo het Landſchap zig nader als de Logt aan ons gezigte vertoont; zoo dienw'er nog wel twee gronden by te voegen,
Vijfde. en dus zoudenwe de vijfde grond gaarne geſchildert zien groen, met ſmalt, ligten oker en wit: dog

dog wat de grond zelve aangaat zonder groen, zoo neemt ligt of bruinen oker en swart en wit met een weynig omber vermengt.

De sesde of naaste grond zal konnen vergenoegt weezen; als menze met wit, smalt en schijtgeel schildert, als maar de kruiden van die grond de verwe van de boomen deelagtig zijn; en men kan voor smalt indigo gebruiken; om haare smeerigheid. en Sesde.

't Geene wy nu zoo hebben aangeweezen, moet nogtans een Schilder niet te naauw dringen en daar aan bepaalen: maar hy moet wat vryheid geven aan zig zelven, van wegen de oneindige veranderingen, die in 't leven zig opdoen: gelijk ook alle deelen van 't landschap zagt en onmerkelijk in malkanderen moeten gewrogt worden. Wat vryheid gelaaten.

Om 'er ten laatsten iets van de Zee by te voegen, dat hier zonderling is; zoo is 't kennelijk, dat de Wateren en Zee, de verwen des logts, die daar in spiegelt, Aanmerkinge op 's Logts speelinge in 't Water.

gelt, meer als 't Landſchap aanneemen; waarom men maar moet gadeſlaan, wat gedeelte van de Logt in zoo een grond van 't Water tot ons oogegebragt werd, dat uyt de vergelijkinge van de Wateren met een ſpiegelligt te verſtaan is; en hier mede eindigenwe hier, zullende beneden van de Wateren afzonderlijk handelen.

VIERDE HOOFTDEEL.

Van een wolkagtige en betrokkene LOGT *met opzigt ook op* LANDSCHAP EN ZEE.

Hoe en waar de wolken zijn.

DE logt is altijd helder; ten zyze in haare dampkloots breete met nevel en wolken werden overtrokken; gelijk deeze landen veel tijds gebeurt, hebbende haare wolken een vierendeel uurs omtrent hoog; en vry ook minder, zelden meer, en dikwils in verſcheydene hoogten als zolderingen boven elkanderen verheven.

Om

Om te toonen hoe zig hier omtrent een Schilder dragen moet, merkenwe de Logt als nu is gesegt, wederom in vier deelen aan, maar zullen de zelve nu; om reeden, van boven of naast by tot beneeden of verst af vervolgen: maar aanmerken die, als te vooren helder aangelegt. Vier deelen, maar anders begonnen.

De wolken dan in een eerst helder aangelegde Logt stoffeert men nevens 't blaauw op 't *hoogste* met smalt, lak en swart en wit, en een weinig bruin, als het blaauw is, en men hoogtze op met de koleur die naast by den gezigteinder is. Eerste deel van boven af.

't *Tweede deel*, van boven af schildertmen het donkere met de zelve verwe van 't opperdeel, uitgezondert, datm'er van 't derde des helderen Logts, als in 't voorgaande Hooftdeel geleert is, wat ondermenge; om 't te doen schieten, en men hoogt het op geheel met het kolorijt van 't derde deel. 't Tweede.

't *Der-*

Derde. 't *Derde* vereist op den zelven voet wat vermenginge van 't vierde deel, en wert met des zelfs koleur enkelijk gehoogt: maar in 't *vierde deel* maakt men de donkerheid der wolkjes met de verwe van 't derde deel, en men hoogtze met een weinig meer wit vermengt door de zelve koleur van den gezigteinder. (Vierde.)

Wilt men nu de Logt met wat dikker wolken maaken, en 't blaauw daar weinig laaten doorspeelen, dientmen zig van 't voorgaande, en legt alles wat bruinder aan, als 'er twee of drie solderingen zijn, maakt de boovenste eenigsins flaauwer, en vervultze met wat meer schitteringen en ligt; dat van 't oordeel der verstandige Schilderen afhangt; zal de Logt gestrekt zijn met weinig of geen blaauw, behout omtrent het zelve kolorijt: maar wat kouwer, en maakt de wolken langer uitgestrekt en platter, en ook meer in een gesmolten, in stil weder zijn de wolken ronder, (Nadere aanmerkingen, en voorvallen. — Gestrekte Logt. — Met ronde wolken.)

en

en dat maaktmen door de om-
rek en schitteringen des ligts,
dat afsteuit en doorschiet aan de
kanten, en hoogsels na meer of
min dunheid der zelve.

Als men 't blaauw ganschelijk uitlaat, en 't nu verklaarde koleur gebruikt kan men zonder moeite een overtrokke Logt afmaalen, en alles wat dommelende, en de voorwerpen in Landschap en Zee wat duister en twijfelagtig na ver en naby stellende, zal men een nevelagtige Logt verbeelden, en hier mede zal 'er genoeg hier van gesprooken zijn: alleenlijk waarschouwe hier nog eens, gelijk in 't voorgaande Hooftdeel gezegt is, dat ieder van deeze Logten na evenreedenheid en gronden tot Landschap en Zee moet worden overgebragt; op dat het gantsche stuk natuurelijk zy, en behoorlijk in elkanderen gewrogt, en 't is niet noodig naderhand zulx gedurig te herhaalen, ten zy in andere voorvallen.

Een overtrokke Logt.

Een neeveli-ge.

Dit alles tot Landschap en Zee overgebragt.

VYFDE

VYFDE HOOFTDEEL

De Logt na de tijden des jaars en daags en hare speelinge in Landschap en Wateren.

Veranderinge des Logts na de getijden des Jaars.

en daags.

HOe *warmer* Logt, hoeze meer verdunt, hoe *kouwer* hoeze daarentegen meer gedikt en gestrekt is; zoo datze na de vier getijden des jaars (en ook daags eenigzins) merkelijke veranderingen onderworpen is. De Zonne, nu oorzaak der warmte zijnde, zou de Logt in de zelve breette der Zonne in haare Ecliptica, of hoogte boven de kimmen, op verscheide tijden des jaars en dags, de zelve warmte en koude moeten hebben: maar alzoo de koude des winters en nagts niet zoo haast wijkt voor de klimmende Zon, en de warmte van de zoomer, en middag niet zoo haast van 't aardrijck met de dalende Zonne wijken, daar door werd veroorzaakt, dat onze dagen in de natijd van jaar

en

en dag de Zonne dezelve hoogte hebbende, warmer als in de voortijd zijn, en dus zietmen mede, dat de Zonne de zuiderteekenen na Capricornus toe doorwandelende meer ſtormen en plasreegenen voortbrengt, als omtrent het voorjaar.

En hier van daan kanmen omtrent gisſinge maken, hoe men de Logt na de vier getijden des jaars, en verſcheide tijden des daags moet aanmerken by ons, en ook by onze Lugtſtreeks overburen of anteci, en hoe na evenreedenheid by andere volkeren: dog dit gelijkt al vry wat na groote kurieusheid, datwe zoo naukeurig dit onderſcheiden willen: maar wat quaat kan het, hoewel 't juiſt zoo nauw niet en luiſtert, is 't nogtans beſt zig het volmaakſte voor te ſtellen; daar men dog nog genoeg van afwijkt.

Hoeze daar na te ſchilderen zijn.

en bepaalinge daar uit volgende.

Nu is omtrent ligt te bepaalen, wat maanden en uuren des jaars en daags met elkanderen, in warmte overeenkomen, en hoe

dat de tijd van 't najaar warme als van 't voorjaar, des namiddags warmer als voormiddags is datwe nu niet naader behoeven te bepaalen; de ervarentheid leert het ook ieder mensche genoegzaam; zoo dat ik niet weet, dat 'er behoudens deeze opmerkingen, iets meer te doen valt: als dat men toone; hoe dat een Logt van groote koude en van groote hitte moet geschildert worden; dat tusschen deeze beyde uitersten is; moet noodwendig voor een gemaatigde Logt doorgaan.

Een zeer koude. Een *zeer koude* en gestrekte *Logt* vereist veel blaauw, graauw en paarsagtig kolorijt, en haare wolken moeten dik en zaamengedrongen zijn; de *zeer warme Logt* daar en tegen vereist roodagtige en geele verwen, en dun gescheyde wolken zonder gestrektheid.

Logt, en zeer warme. Om de *zeer koude Logt* te verkrijgen, gebruiktmen smalt en lak, swart en wit, en tot de

zeer

zeer warme bezigtmen smalt, lak, vermilioen of bruin rood, ligten, oker en wit.

Als men van 't blaauwe en roode wat uitlaat, en 't omtrent de helft menageert; krijgt een min kouwe en *middelmatige Logt*, en zoo en valt het niet bezwaarlijk, om na evenreedenheid allerley trappen te bekoomen. middelmatige.

Daar is dog nu genoeg gezegt, om een Schilder na zijn welgevallen zoodaanigen kouden, warmen en middelmatigen saisoen te doen maaken, als hy zelfs zal begeeren, en hem heerschappy over Landen Zeen en Logt te geeven; alles behoorlijk in malkanderen na zijne deelen smeltende. Op Landschap en Zee gepast.

Dog om van de dag zoo niet af te scheiden, zullenwe gaan zien, wat wonderlijke morgenstonden, of avonden, die nog wat warmer zijn, hy maaken, en met wat lieflelijke verwen hy 't oog der menschen strelen kan; waar van siet het volgende Hooftdeel. Wat 'er van de dag nog overig is te verhandelen.

SESDE HOOFTDEEL.

Van de ſchoone Morgen *en* Avondſtonden *aan de* Logt *en in Land-ſchap en Wateren overgebragt.*

Morgen en avond-ſton-den.

DE *morgen* en *avondſtonden* geven ons zoo zoete en wonderlijke ſchitteringen, zoo veele en verſcheyde gedaanten, zoo çierlijke, liefelijke en kragtige verwen; dat 't zy de Zon haar gouden hooft opbeurt, of in 't peekel van de zee ſinken laat, 't menſchelijk geſlagt wonderlijk werd getrokken, om zig in de beſchouwinge van haare çieraaden en vremdigheeden te verluſtigen.

Hoe ge-teekent.

De Teekenaars konnen door contrarie daginge in twee ſtukken naaſt elkanderen de morgen en avond uitbeelden, daarbyvoegende avond of morgen oeffeningen en bezigheeden in 't velt; gelijk de middag met ruſt, traag-heid,

heid, en 't zoeken der schaduwe bekent kan worden gemaakt: maar de verwe: waar op wy ons oogmerk gevestigt hebben, kan door haare verscheidentheid, dit verschil nog naader betoonen. En geschildert.

De *Logt* van de *morgenstond*, namentlijk is koelder, en met meer dampen verzelt, als op de koude nagt volgende; de avondstond daarentegen, die de warmte des daags, en van een zoomerze (daar in men deeze veranderingen meest schildert) nog met zig nasleept, is warmer en drooger, hoewel als 't wat laater is, ofze wat kouwelijker gestelt word, den dauw, de velden wel wit kan maaken. Logt des morgens en 's avonds.

De *morgenlugt* is zomtijds roodagtiger, zomtijds trektze meer na den geelen, enz. vertoont haar ook wel paarsagtig. Verscheydenheid van die des morgens.

't *Roodagtige* roept om vermilioen en bruinrood en lak, hoe naader de kimmen; hoe meerder; en ter contrarie, hoe ver- in helder weder.

der af hoe minder, na de trappen en deelen des logts.

't *Geelagtige* begeert dezelve doorgaande verwen; uitgenoomen dat 'er onder moet vermengt zijn rusgeel of ligten oker, ten zyze zoo geel is, dat het niet van nooden is, als 't gebeuren kan.

De *paarsagtige* nu moet lak, en wat ſmalt als ook een weynig vermilioen met wit vermengt hebben, 't zelve geevende en neemende met verſtand na de deelen des logts vereiſchen.

En in wolken. En aldus ſchildert men de beroemde Aurora, vriendinne van geleertheid en wijsheid, zoo alsze zig helder en naakt laat aanſchouwen: maar wanneerze kleederen met goude en zilvere boorden aantrekt, en met koſtelijk optooyſel blinkt, van grooter en kleender wolken, en lang uitbreid met haare ſchitteringen en verſcheide glanſen, en haare ſtralen door de wijde dampen, onder aan de aarde dikker tot ons buigt,

buigt, zoo heeftze meerder koloreeringe van nooden.

Hier toe nu gebruikt een Schilder zomtijds lak met swart en wit vermengt; zomtijds swart smalt, lak en wit; ook wel swart vermilioen en wit; na dat men de logt wil hebben blaauwer of paarser of geeler; alles schikkende na de deelen van de logt, en die in landschap en wateren doende overgaan en daar in smelten; want beyde langs de logts en dampen gezien wordende, genietenze mede van haare verwen en schitteringen. Verwen daar toe gebruikt.

In 't ophoogen der wolken, gebruikt men dezelve koleur van de schitteringen naar evenreedenheid van de deelen des logts.

Den *avond* volgt dan, de middag voorbygegaan zijnde, met zijne warmere en nog liefelijker verwen van rusgeel alleen, of ook meermaalen van rusgeel en masticot of koningsgeel, en meede met rusgeel en vermilioen: Avondlogt.

ja 't kan gebeuren datze niet als vermilioen begeert.

Wat verwen zy vereist, als

Deeze koleuren vermindert men met wit na het toppunt toe, en men ſchildert die logt op 't hoogſte met ſmalt en wit, enz. alles tot landſchap en wateren overbrengende.

ook de wolken.

De wolken werden gekoloreert dan eens met ſmalt; lak en wit, dan eens met ſwart, vermilioen en wit, dan eens anders en dat met vermilioen, ligten oker en ſmalt en wit, ook wel met ſwart, lak en wit na voorval van zaaken, en men hoogt het alles op de zelve wijze, alswe van de morgenſtond gezegt hebben, 't zelve in landſchap en wateren overbrengende.

Wonderlijke veranderlijkheid.

Om nu in de avondlogten veele wonderlijke veranderingen in te voeren, kanmen de Zonne van een tot agt graden wel verbergen onder den gezigteinder: en dan overweegen, wat al ſpeelingen, ſtraalingen door weerſteutinge en ſtraalbuiginge tot

ons

ons oog konnen komen, en dikwils zig in 't bespiegelen van zoodanige lugten oeffenen, om de inbeeldinge en vernuftige uitvindingen veerdiger te maaken, en dit zy genoeg, datwe zulx in 't gemeen vermaant hebben: waaromwe de *nagt* gaan beschouwen voor zoo veel zy onder schilders penseel bequaamelijk kan gebragt worden.

Overgang tot de nagt.

SEVENDE HOOFTDEEL.

Logt des Nagts *en in* Maanligt *met haare werkingen in Landschap en Zee.*

DE bruine, donkere en swarte nagt, moet het ligt sterker, de schitteringen gloeyender en de schaduuwe kantiger vertoonen.

Nagtligt ook,

't Zyze van lamp of keersligt, of van koolen, vlammen, hout, torf, fakkelen, pekkransen, en wat dies meer is gemaakt worden; die ook alle min of meer

veranderingen van verwen begeeren, dog daar van is ons oogmerk hier niet te handelen: maar van de Logt voor zoo veelze door enkel ſterligt wat geheldert, of door de maane ſterker verligt word; ſtellende de zon ſeſthien en meer graaden, onder; om 't ſcheemerligt uit te ſluiten.

van ſterren en maan.

Tot dit oogmerk dienſtig.

Nooit is 'er zoo donkere nagt, die niet eenige weinige ſtraalen in de logt laat, die de gezigtzenuwen zommiger dieren konnen aandoen: maar niet of veel minder van de menſchen, dog zoo een nagt kan niet geſchildert worden: maar 't helder ſterligt, of maanligt; moet ten minſten voor 't menſchelijk oog de voorwerpen min of meer kennelijk maaken.

Verwen van de Logt in ſterligt.

De *Logt in ſterligt* werd geſchildert in haar opperſte deel met ſwart en een weinig ſmalt, hier by zoo mengt een weynig lak in het daar aan volgende deel, en in 't derde na beneeden gebruiktm'er wat meer ſwart in, en

n 't laatſte aan de kimmen moet
nog donkerder zijn.

Hoewel nu het ſterligt dit on- onderſcheid der verwen in de Logt kan geeven; zoo is 't nogtans op 't land en water zoo ſwak en verſpreit; datze altijd donkerder en vry donkerder als de Logt blijven: 't welk in 't *maanligt* zoo niet en is, gelijk wy daar nu van gaan ſpreeken.

Dat weinig kragt heeft op Land-ſchap en Zee.

Een heldere *maanligt* legt men aan met de zelve temperinge van het ſterreligt, dog men maakt door een mengelinge van wit alles ligter, en zulx na 't meer of minder ligt der maane: indien 't een zonderling oogmerk niet belet, verkieſt men gemeenelijk een volle maane.

In maan-ligt.

Deeze plantmen in 't bovenſte der ſchilderyen of oog des zienders of in 't daar aan beneeden volgende deel; zy komt wel hooger by ons, als de zonne: maar 't is beſte, datmenze zie, zy komt ook wel hooger als de zonne by ons 's winters op den middag:

Plaats der maane.

dag: maar dan heeft zy weiniger kragt van het ligt, hoewel we hier in aan ieder zijn vryheid laaten.

Verwe. De *maane* nu schildertmen met wit en ligten oker; of met wit en koningsgeel: seldzaame verschijnselen om de maan overslaande, zoo weet, dat het blaauw rondom de maane moet na dat het'er nader by is, of verder af is, tot het verdwijnt, met de verwe van de maane min en meer gemengelt worden.

en rond. om.

Wolken in maanligt. Als men in een maanligt zal wolken mengen; moetmen zien hoe verreze van de maane zijn, en hoe dik of dun, en ofze gesoldert zijn of niet: waar na den Schilder met verstand alles zal moeten schilderen, na vereisch van zaaken zig dienende van de volgende verwen.

en haare verwen. Te weeten, hy kan gebruiken, of lak, swart en wit, of swart en wit alleen, ook wel swart en een weinig bruin rood en wit, en meede swart, uit ligten

oker en lak na vertooninge van het leeven.

Wat de ophooginge der wolken belangt, alsze dik en windig zijn, gebruiktmen digt by de maane ligten oker, wit en bruin rood; zomtijds ook ligten oker ſwart en wit; ook ligten oker, bruin rood, en ſwart en wit, en na het voorvalt, kanmen wel ſwart, lak en wit gebruiken, welke verwen hoe verder van de maane af, hoe meer verflaauwen moeten met het bruine der wolken.

En dit 's byzonder met voorzigtigheid over te brengen in landſchap, en inzonderheid in wateren, daar de maane in een regte linie nederdaalende, en voorts na 't oog wat ſchitterende; na het water ſtil of beroert is, met wat flaauwer kolorijten gezien word.

Alles in landſchap en wateren overgebragt.

HET AGTSTE EN LAATSTE HOOFTDEEL.

Van de Logt *in* onweder, *en mengelinge in Landschap en Wateren.*

Beschrijvinge van onweer.

'T LAatste, dat ons te verhandelen staat, is de Logt in de sonderlijkste voorvallen van *onweer*, dat de dag als tot een nagt kan maaken.

'T Is een ongewoone en kragtige schuddinge van zeeker deel van de dampskloot: waar in of de wolken kragtig naar een plaats gedreeven worden, of door verscheide winden gevoert zaamenstooten, met gekraak ook en vier daar uit berstende, en 't is meenigmaal hoe korter, hoe schrikkelijker, als een heevige wind schielijk zonder of met vier uitbreekt uit een wolke, of daar uit ook een sterk water gegooten word; met geweldige naare gestrektheid van de Logt.

Zoo-

Zoodaanigen onweer is sommige landen meer als onze eigen, en vertoont zig schrikkelijkst op zee; omtrent de evenagt en meer in de herfst of een weeke winter word het by ons vernoomen, en weinig somers; ten zy het korte donderbuyen zijn. En plaats en tijd.

Landschap en dieren en boomen lijden daar van, en byzonder de wateren, en scheepen op de zelve; gelijk 'er Schilders zijn, die zig in zoodaanige stukken te maaken byzonder beezig houden.

Wy zullen drie voorvallen voorstellen, enze leeren schilderen, vertrouwende, dat het dan niet beswaarlijk vallen zal zig in alle voorvallen met genoegen te redden: te weeten onweer in 't begin en kragt, overgang, en blixem. Drie voorvallen.

Men kan voor 't eerste de Logt by de kimmen aanleggen met swart, lak en wit; en daarmeè, dog donkerder het tweede deel maaken, datwe gants overtrokken stellen zullen: 't derde deel Het eerste.

kan-

kanmen by voorbeeld verçieren met teekenagtige en ſterk voortgedreevene wolken ; met nog donkerder kolorijt aangelegt; maar gehoogt met ſwart, bruin, rood en wit, of ſwart, ligten oker, lak en wit, ook wel met ligten oker en wit, en na voorval met ligten oker lak en wit; in 't vierde of opperſte deel moet alles donkerder dog de hoogzels ligter zijn.

En dus kan 't onweer van de kimmen opkoomen, als ſwaare opgehoopte bergen na booven; die dan helder blijven; daar men ook den reegen kan tegen doen ſpeelen; of van booven na beneeden of van de zijden.

Het tweede. Daarenboven kanmen een onweer maaken, dat omtrent heeft uitgereegent aan de kimmen lak ſwart en wit gebruikende, daarna wat minder lak, gelijk het derde dan lak ſmalt en wit zal begeeren, en 't hoogſte alles wat donkerder; en hoe meer 't weder ontlaſt; hoe het ſwart na 't top-

punt

punt inzonderheid meer moet gemenageert worden, en de wolken dunder en ligter geschildert zijn, om ten laatsten vuir als weerligt en blixem te vertoonen, zoo zal 't niet quaat zijn de wolken wat donkerder te neemen; om 't ligt te gloeyender te doen schijnen: weerligt straalt wijder en meest aan de kimmen: de blixem overal, en is kantiger, holler en doordringender ten aanzien van ons gezigte. Het darde.

Men maakt de blixem in een donker gloeyende wolke; die uit swart smalt, lak en een weinig wit moet gekoloreert worden, en weeldrig hier en daar opgehoogt met een weinig bruinrood, swart en ligten oker, en men vertoontze leevendig met wit en een weinig koningsgeel, en behandeltze aan de kanten met een weinig lak en wit, en wat verder doetm'er een weynig smalt by; om de swaavelagtigheid te verbeelden. Blixem.

Indien men 't vuir des blixems als de gloed naby schilderen wil, of met zijne uiterste straalen vinnig na ons gezigt schitterende, zoo gebruikt men daar toe koningsgeel en wit alleen, ten zy iemand liever enkele ligt masticot wil neemen.

De blixem by voorbeeld na de kimmen uitschietende, moet men daar de straalen zagt in de koleur des logts versmelten.

Overbrenginge in Landschap en Zee.

Wat lugt nu Landschap en Zee daar uit ontfangen; moet na de plaatze en kragt des blixems, en geleegentheid van 't Landschap en zee bepaalt worden; dat een Schilder, als hy 't maar niet te swak of te sterk maakt, ligt zoo verre gissen kan, dat hy van geen merkelijke misslag en kan werden beschuldigt.

Besluit van d t Boek.

En hier meede zoo eindigen wy dit tweede Boek, daarwe al verre in de natuir zijn gekoomen en al veel zaamen gestelde zaaken en verwen ver-

han-

handelt hebben; wy zullen nu tot wateren en visschen overgaan, als ook tot kruipende gedierten en vogelen.

DARDE BOEK.

Handelende van Wateren, Visschen, kruipend Gedierte, en van Vogelen en kleen Gedierte.

EERSTE HOOFTDEEL

Van de Wateren.

Reden van de stoffe deezes Boeks.

HEt *water* heeft zeekere overeenkomste met de logt; de visschen zijn in 't water en werden daar voortgezet; de kruipende gedierten voegen daar niet qualijk by, en alswe daar by vogelen voegen, die uit het kolorijt van bloemen en logt ten deele verstaan konnen werden; zoo zal 'er weder stoffe zijn; om een *derde Boek* te maaken.

Wateren en haar onderscheid.

De *wateren*; om haaren aard niet nader te ondersoeken, zijn doorschijnende en vloeibaare lichchamen, die niet ligt en stremmen: en haare doorschijnentheid

is

is minder, na dat 'er andere lichchaamen mede vermengt zijn. 't Zeewater werd van de deelen des zouts geverft, en beweegt zijnde, glinstert in 't donker: de modderige wateren neemen de verwe aan van de lichchaamen; dier 'er meè vermengt zijn, en de grond kan 't koleur van heldere wateren ten aanzien van den beschouwer zeer veranderen.

Men kan 't water zuiver aangemerkt, niet schilderen; om dat men 't zoo niet zien en kan, en derhalven zijn 'er verwen der lichchaamen, en der logt, die daar in speelen; ook mede in de oppervlakten van modderig water. Hoe geschildert kan werden.

Men schildert dan de wateren, als men haare hoogzels na de gestalte van de logt maakt, en'er lichchaamen in laat speelen, en de weerstеutinge wat gadeslaat na de min of meer beweeginge dieze hebben zullen in golven of baartjes, alleen in stilagtig weder,

der, of in een ſterke wint over de groote golven haare vlakten gemaakt.

Alle lichchaamen die in 't water vlotbaar zijn, 'tzy 't vloeit, of niet geeven eenige golfjes in 't zelve; en alsze voortgeſtout worden, komt 'er een bruis voor aan door 't ſtorten van 't water, gelijk mede in de golven, die overſtorten, of tegen rotzen en andere lichchaamen aanſteuiten, of van booven neder ſtorten.

Brui-ſchend water.

Deeze bruiſchinge werd uit wit getempert, en doet voorts de verwen des logts aan, die daar in ſpeelen, en om een voorval voor alle te verklaaren, een *waterval onder een gloeyende logt* werd in de ſchaaduwe gekoloreert met terreverde, ſmalt en ligten oker, de bruiſchinge zelve moet wit, ſwart en ligten oker hebben, en op haare hoogſelen mengtm'er een weinig bruin rood, by. 't Zelve heeft plaats onder een geelagtige logt, als 'er wat min-

minder ligten oker by komt, de ophoogingе geschiet met ligten oker en wit, onder een blaauwagtige logt maaktmen de schaaduwe van 't water met terreverde, smalt en wit, en 't uiterste hoogsel met wit alleen.

Om hier ook iets van waterdroppelen te zeggen, die schildert men aldus, men schommeltze dun met swart op den dag over het geschildert lichchaam, daar de droppel op zal komen, in de reflexie of weersteutinge brengtmen wat helderder koleur, als dat lichchaam is; nu op de donkere koleur na de dag toe moetze met enkel wit geglanst worden, en dan ten laasten moet 'er agter de reflexie een schaaduwe zijn, overeenkomende met het lichchaam, daarze op leit, gelijk daarna mede in de verhandelinge van 't glas zal aangemerkt worden: en dit zy genoeg van de wateren. En water droppelen.

TWEEDE HOOFTDEEL.
Van de Viſſchen *in 't gemeen en de* Zeekrabben, Kreeft *en* Cabeljauw.

Viſſchen en

DE Viſſchen zoo groote als kleene maaken een groot getal en geweemel uit van allerley; zoo in een land, als na verſcheide landen, die ieder nog zonderlinge zoorten, als eigene, voeden, veranderende, en daarom is 't onmoogelijk alles te verhandelen en 't is ook onnoodig; om de gelijkheid der verwen, die 'er in veelen te vinden is.

hoe te verhandelen.

Haare zoorten.

Behalven de bloedelooze waterdieren, en geſchulpte en geſchobde, is 'er zoo veelerhande zee en riviervïſch, dat 'er geen paal aan te ſtellen is: want daar zou moeten gehandelt worden van walviſſchen, delfijns, kabeljaauwen, ſchelvis, wijting, molenaar, haring, tonijnen, annaten, haijen, ſtompvis, rochche, braſſem, baars, zeeraaf, barbeel,

beel, ſprot, ſardijn; tonge, makereel, verſcheide bot, ſcholle, ſalm, aal, ſteur, lamprejen, rondvis, forellen, tijmvis, poſch, grondel, karper, ſnoek, en ſmelt, en ontelbaare andere, ſchrijven, die in de boeken verklaart of niet verklaart en ſtaan.

Daarom dan zullenw'er maar eenige uitkippen, die veel in gebruik, en wat verſcheiden van verwe zijn, en wel geſchildert grage menſchen konnen doen watertanden, te weeten de zeekrabbe, en de kreeft, en kabeljaauw in dit Hooftdeel; gelijkwe het volgende met de rochche, karper, baars, zalm, ſnoek en pekelharing ſtofferen zullen. Eenige uitgekipt.

De *zeekrabbe* kan op de rugge ſwart, omber en ligten oker verdragen, en onder de buik ligten oker wit en een weinig vermilioen: de pooten vereiſchen daar onder wat meer lak. Zeekrabbe.

De *kreeſten* komen daar mede omtrent overeen: maar als menze vertoont gekookt tot een peu- De kreeft.

felgeregte, zoo fchildert menze (gelijk ook de gekookte krabben) op de rugge met lak vermilioen en wit, en dieptze met lak, en glantze met wit. De refte kan zig zelven wijzen.

De kabeljaauw. De *kabeljaauw* fchildert men 't binnenfte van 't oog fwart, 't ligt om de oogen met omber fwart en een weinig ligten oker, boven op 't hooft en de rugge na de fteert, moet wat meer na den fwarten zijn; aan de bek zoo gebruikt wit en een weinig oker, daar fwart by gemengt is, en die zelve koleur wat ligter is goet onder aan de buik. De fteert en vinnen moeten fwart en ligten oker met een weinig omber vermengt hebben: maar op den zijden moet fwart, terreverde en een weinig ligten oker weezen, en hoe leeger na de buik, hoe 't ligter moet gefchildert worden. De naad, die over de kabeljaauw op zijne zijden gaat begeert de zelve koleur van den buik zoodaanig datze fagtkens in het

het donkere smelt; wat de kaken aangaat, die 'er nog overig zijn, die moeten op de hoogzels met lak, vermilioen en wit behandelt worden, en beschaduwt met lak alleen, behoudende voor zijn tusschenkoleur lak en vermilioen.

En hier meede zou men visch genoeg hebben; om een geselschap te tracteeren; maar die wat meer sorteeringe begeert, leeze het volgende Hooftdeel.

DERDE HOOFTDEEL.

Van eenige andere by ons bekende Visschen.

LAat ons; om van andere Visschen te spreeken eens de grootste eere aan de *rochche* geeven, enz' eerst verhandelen: zonder op verscheide zoorten te zien, zoo legt 'er een aan en schildertze onder de buik met wit en ligten oker en swart, zommige plaatzen met wit en swart alleen, en vermengt'er na de vinnen

Een rochche.

nen toe een weinig lak onder; en wat vermilioen, als 'er roode vlekken zijn. Op de rugge moet swart, omber ligten oker en wit zijn, en zommige vlakken vereischen swart, omber en wit. De pinnen schildertmen met swart, wit en een weinig ligten oker.

Karper. De *karpers* vereischen op de rugge swarten omber, gehoogt met een weinig wit daar onder; op de zyde moet dezelve kolorijt: dog wat ligter weezen, onder de buik zoo gebruikt omber, ligten oker en een weinig bruinrood en wit, de vinnen zijn met het koleur van de zijden en rugge te vreeden: de oogen zijn van binnen swart, en buiten om latenze haar met omber en een weinig vermilioen schilderen: de glanzen hier en daar brengt men 'er op met een weinig wit op het sterkste, en wat swarter onder is voor de flaauwere glanzen goet.

Baars, De *baars* verschilt maar zoo veel

veel van de karper, dat haare roode vinnen temperinge begeeren met bruinrood, lak en wit, en de wittere buik met ſwart, wit en ligten oker.

De *bot* heeft gemeenlijk op de rug de verwe van omber, ſwart, ligten oker en wit, aan de buik van ſwart wit en ligten oker. De *ſchollen* hebben de zelve kolorijt, dog wat geeler op de rugge en-ze hebben roode vlekjes, die getempert worden met bruinrood en ligten oker. Bot. Schollen.

Salm, die met de *vooren* een kolorijt op 't lijf: dog wat donkerder, heeft, werd op de rug met ſwart en wit getempert, en wat ligten oker daar onder, op de zijden, en wat meer daar by is 't aan de buik goed. De vinnen en kop zijn als de rugge te ſchilderen. Salm en Vooren.

In zijne ſneeden werd de ſalm geſchildert met lak, vermilioen en wit, en op zommige plaatzen met lak, ligten oker, vermilioen en wit: 't donker rood

moet

moet lak en vermilioen hebben, dog de rondagtige ſtreepjes, die de deelen der mooten ſcheiden, moeten allerligſt zijn, en konnen gemengt worden met ligten oker en wit, met een weinig rood daar onder.

Snoek. De *Snoek* volgt in onze ordre, diew' op volgende wijze toeſtellen, namentlijk, op de rug met ſwart wit en ligten oker, en zomtijds met omber ſwart en wit, op de zijden moet wat meer wit zijn, en aan de buik wit, ſwart en een weinig ligten oker. De vinnen vergenoegen zig met het koleur van de rugge, alsm'er maar wat bruinrood onder doet, en 't kolorijt der kaken, is 't zelve met die van de kabeljaauw.

Pekelharing. Alzoo de *pekelharing* by ons voor ſmaakelijke menſchen veel in gebruik is, en wat veranderlijkheid van verwen heeft, kanmen daar van wel iets aanteekenen, namentlijk, zy moet als paarlemoer en een blankevooren gekoloreert werden, uitgeſondert

ſert dat de ſchobben zomtijds wat roodagtig zijn, en lak en vermilioen vereiſchen en zomtijds wat groenagtiger, welk koleur men met terreverde ſwart en wit kan bekoomen.

In zijn ſneè kan hy met ſwart, wit en ligten oker, of zomtijds met een weinig vermilioen 'er onder, alsze zoo blank niet en is, geſchildert worden, en dit zy van de viſſchen, 't overige kan door gebruik en oeffeninge werden verkreegen.

VIERDE HOOFTDEEL.

Kruipend Gedierte, *en van diergelijken aard.*

NAaſt aan de viſſchen plaatzen wy de kruipende gedierten, als *ſlekken*, *wormen*, *ſlangen*, *adders*, en ook *hagediſſen*, *ſcorpioenen*, *padden*, *kikvorſchen*, en wat 'er meer van dien aard is; daarwe iets van zullen verkiezen, voor alle dezelve en meer anderen; ſtellende voor met

Ordre.

Kruipend gedierte.

met weinig moeite hoeze geſchi-
dert worden: want hoe verde
wy geraaken; hoemen minde
onderwijzinge behoeven, en ſte
lenwe altijd vaſt, dat te voo
ren meer in 't algemeen gezeg
is.

Wormen. Men plaatſt weinig *wormen* i
een ſchildery; ten zy *zydewor-*
men, en byzonder *rupzen*, i
bloem en treurſtukken, enz
konnen alle de verwen der bloe-
men ieder na zijn aard aannee-
men; waaromwe daar van a
weder niet nader behoeven t
ſpreeken; zoo datwe de *ſlangen*
aanvangen, en daar uit voor alle
zoorte uitkiezen, die çierlijkſt
gekoloreert is: te weeten de *wa-*
Water-ſlange. *terſlange*, latende de *aard* van
boomſlangen en vierigeſlangen vaa-
ren.

De geele bek van de water-
ſlange werd gekoloreerd met ko-
ningsgeel en men ſchaduwtze
met ligt en bruine ſchijtgeel.

Op de kop is als een plate blin-
kende tot den hals toe; deeze
werd

werd geschildert met swart, indigo en wat wit, en men hoogtze met enkel wit en dat geglanst.

Voor aan de nebbe wortze met wat lak, bruin rood, en swart alles na vereisch geschildert, onder de buik en hals gebruiktmen flaauw geel, en maakt 'er swarte vlekjes onder.

De oogen werden vertoont door bruin rood en bruin schijtgeel, 't binnenste korreltje maaktmen met enkel been swart, en set 'er een ligten op met enkel wit.

De rugge moet geschildert worden met lak, swart en bruine schijtgeel en witagtig opgehoogt met een flaauw witje, en met enkel wit geglanst, en hier en daar moet 'er een donkere vlekke in waargenoomen worden.

't Is nu niet noodig nader van *scorpioenen* te handelen: want uit al het gezegde, zal een Schilder, 't leeven voor zig hebbende, die genoeg konnen afmaalen, 't welk meede de reeden is, dat Besluit.

we *padden*, *kikvorschen*, *slekken* en andere beesjes meer zoo veel eere niet en willen aandoen, om daar afzonderlijk van te schrijven.

VYFDE HOOFTDEEL.

Van Vogelen, *en met namen, den* Arend, Papegay, Kalkhoen *en* Ysvogel.

Vogelen waarom geschildert.

DEwijl de *vogelen*; om spijs, zang, verwen en andere dingen meer, den mensch zeer vermaaken konnen; zoo hebbenze geen kleene plaats in de gedagten der Schilderen, en konnen dezelve door de veelheid van haare zoorten, al vry breed inneemen.

Verscheidenheid.

Daar zijn zoo veelerhande zoorten, en onderzoorten, datwe daar meede hier ons niet mogen ophouden: want te spreeken van *arenden*, *havikken*, *gieren*, *wouwen*; *valken*, *koekoeken*, *papegayen*, *kaketoes*, *ra-*

raven, *krayen*, *exters*, *uylen*, *vleermuisen*, en voorts *struisvogels*, *paauwen*, *kalkhoenen*, *phasanten*, *korhoenders*, *berghoenders*, *haselhoenders*, *swaanen*, *ganzen*, *enden*, *patrijzen*, *wagtels*, *huishanen*, *hoenders*, *duiven*, *musschen*, *leeuwerk*, *distelvink*, *kanaryvogel*, *sneppe*, *lijster*, *merle*, *spreeuw*, *spegt*, *swaluwe*, *kappe*, *koolmeesen*, *kijviten*, *kemphaan*, *quiksteert*, *rooborsje*, *nagtegaal*, *kokmeeuw*, *pelikaan*, *oyevaar*, *kraane*, *reyger*, *ibis*, *ysvogel*, *paradijsvogel*, en veele vreemde en zonderlinge uitlandze, met duisent'erley *kapellen*, *vliegen*, *spinnen* &c. waar zou zulx heenloopen, en 't was ook vergeefs werk, alzoo 'er veeler verwen overeenkoomen, en die te vooren al verhandelt zijn.

Laat ons 'er weinige uitkippen, als den *arend*, *papegay*, *kalkhoen*, en *ysvogel* voor dit Hooftdeel geschikt, dan de *paauw* voort volgende; waar

Wat voorts in dit Boek te verhandelen is.

op nog twee Hooftdeelen van *vliegen*, *kapelletjes* enz. volgen konnen; om dit Boek ten einde te brengen.

Alle ſwarte vogelen kanmen uit het geene wy van 't ſwart, en het kragtigſte des zelfs te vooren gehandelt hebben, bequaamelijk leeren ſchilderen, en dus Arend. ook den *arend*, die wat meer na den graauwen trekt, ende van veelerhande zoorte; maar omtrent van eenerley kolorijt is, daarwe derhalven van afſcheiden, Papegay. overgaande tot de *papegayen* welker groen men verkrijgt met aſch en ſchijtgeel, als men 't diept met indigo en ſchijtgeel, zommige ſchilderenze heel graauw en laxeerenze met gediſtileert groen, met een weinig ligt ſchijtgeel vermengt, men kanze ook heel geel ſchilderen, en met gediſtilleert groen laxeeren. Kaketou. 't *Kaketoes* geel werd door ſchijtgeel vertoont, en 't ſterkſte, als men daar een weinig koningsgeel by vermengt.

De

De *kalkhoenen* rood op de snuite en onder de krop maaktmen met vermilioen, en laxeert het met schoon lak, en andere verwen zijn ligt te bekoomen. Kalkhoenen.

De *Ysvogel* werd byna gekoloreert als een papegay; maar hy moet op de rugge tot de steert toe een streepje schoon heemelsblaauw hebben: daarenbooven is de borst rosagtig, en moet gekoloreert werden met bruin, rood, lak en een weinig ligten oker. Ysvogel.

En dit zal genoeg zijn, omtrent alle vogelen, inzonderheid alswe de schoone en glanzige verwen van de paauw door 't penseel leeren na 't leeven afschilderen.

SESDE HOOFTDEEL.

Van de Paauw.

DE *paauw* schoon van veelerhande en blinkende verwen, en dus aan Juno van de oude digteren toegewijt, schittert by- Paauw een konststuk.

zonder in de ſon, alsz' haar ſteert daarna uitbreit, 't welk een groote kunſt is met verwen na behooren in kragt te ſchilderen.

Ons oogmerk dan is de koleuren bekent te maaken, de reſte moet van de oeffeninge en 't oordeel des Schilders zelfs afhangen.

Haar kuive. De *kuive* is omtrent als de ſtaart: maar zoo helder en glanzig niet.

Oog. 't Witte vlekje aan 't oog werd geſchildert met wit ſwart en ligten oker.

Kop, hals &c. De *kop*, *hals* en iets van de *borſt*, als van hoog ſaphijr werd vertoont door ultramarijn en door wit op den dag, geevende de tuſſchenkoleur wat meer wit; of men gebruikt liever indigo en wit op den dag, en droog zijnde, laxeert men 't met ultramarijn.

Rugge. De *rugge* maaktmen op met beenſwart en wit, doormengende die met een weinig ſwarter vlammetjes.

De *borſt* lager vereiſcht been-ſwart, ligten oker en wit, dog is donkerder als de rugge. Borſt.

De *voeten* zijn ligt aſch-graauw, dog met veel ligten oker vermengt, als na den geelen trekkende. Voeten.

De *ſtaart* ten opzigt van haare veeren werd gemaakt uit verſcheide ingredienten want zommige glanzen vereiſchen lak en wit, en zommige omber en lak inde ſchaduwe, andere hebben op den dag aſch, ſchijtgeel en wit van nooden; zommige ligten oker lak en wit met enkel koningsgeel. Staart.

Digte na de oogen is de ſtaart uit den paarsſen, en begeert daarom daar ultramarijn lak en wit: dog van de ſtaart, en van 't gantſche lichchaam zijn de *oogen* 't voornaamſte, te weeten, die in de ſtaart zijn. En haare oogen.

Deeze werden in haar binnenſte met enkel indigo geſchildert; de tweede kring daar aan laat zig door indigo en wit wel zien,

en de derde is met lak en wit te vreeden, gelijk de vierde geel is.

Van 't *oog* is niet gesprooken; om dat het uit den aanvang van ons werk ligt kan nagezien worden, hoe men haar goutgeel, kastaanjebruin, zeegroenigheit en vuilblaauw schilderen zal: waarom we deeze vogel verlaaten; om van kleen gevleugelte te handelen.

SEVENDE HOOFTDEEL.

Vliegen, Spinnen, Kapelletjes, Torren, &c.

Reden van behandelinge.

'T KLeen gevleugelte daar Goedart, Swammerdam, Blankaart en andere van geschreeven hebben, kan door eigene opzaamelinge met 'er tijd, om na te schilderen, in meenigte worden verkreegen: de beste van kolorijt zijn in ons land, zoo veel my bekent is.

Zy brengen groot çieraad aan bloempotten en fruitstukken toe, waar-

waarom, hoewel men haar uit de verklaarde bloemen en vogelen zou konnen leeren temperen, wy van eenige voornamen den Leerling wat korter en klaarderligt zullen toebrengen, spreekende in dit Hooftdeel van de *paauwenoog*, de *geeleboterkapelle* en *witte kapelle* en in 't volgende nog van eenige andere. Stof van dit kapittel.

De *paauwenoog* schildertmen het lijf en de kop met beenswart, lak en bruine schijtgeel, en men hoogt dat dan op met wit, lak en swart. De paauwenoog.

Het binnenste van het oog in de vleugel moet aan d' eene zijde met lak en bruine schijtgeel gemaakt worden, en aan d' andere zijde met enkel beenswart: de geele volgende koleur wert verkreegen met ligten schijtgeel oker en wit: maar de derde kring van 't oog moet met lak, ultramarijn en wit getempert worden, hier na volgt 'er een kring van enkel beenswart.

Het einde van de vleugel be-

geert met omber, lak, ſwart en wit te werden vertoont, de vlakken van het hooft na het oog toewenſchen enkel beenſwart, het plakje ligten oker, en de reſt van de vleugel eiſcht lak, bruin rood en ligte ſchijtgeel; gelijk onder de vleugels meeſt omber beenſwart en ligten oker zijn moet.

De geele-boter-kapelle. De *geeleboterkapelle* wil met omber, ſwart en wit geſchildert weezen, en daarna met een weinig ligt ſchijtgeel overſchommelt zijn, de vleugel gebied ligt ſchijtgeel en wit te gebruiken met een weinig aſch of ultramarijn getempert; dewijlze wat na het groen trekt.

De witte-kapelle. De *wittekapelle* wert het lijf met ſwart en wit opgemaakt de vleugelen met wit ſwart en ligten oker, dog weinig 'er onder gemengt, en de plakken op de vleugels werden uit omber, ſwart; ligten oker en wit gebooren.

AGT-

AGTSTE EN LAATSTE HOOFTDEEL.

Van de Schoenlappers, Byen, Vliegen, Torren *en 't* Vliegend Hart.

VOor 't laatste zullenwe nog eenige welgekoleurde gevleugelde beesjes verhandelen, en spreeken in de eerste plaatze, om andere verby te gaan van de *swarte schoelapper*, die het lijf en vleugels geschildert werd met swart lak en omber, en men mengt, om de donzigheid te verkrijgen een weinig wit daar onder na behooren. Swarte schoe lapper.

De *roode vlekjes* maaktmen van vermilioen en ligte schijtgeel, of gebruikt ook wel vermilioen met een weinig lak vermengt, de witte vlakjes maaktmen met smoddelagtig wit.

Van agteren kan menze schilderen met de zelve kolorijt, behalven dat 'er nog wat schoon blaauw

blaauw en geel inkomt, die deeze wel kan koloreeren zal alle de andere meester zijn.

Swarte-hommel. De *swartenhommel* met het *Orangie lijf* werd aldus opgepronkt: de kop, lijf en pooten met beenswart, en men hoogtze fulpagtig op met een weinig wit en ligten oker.

Het agterlijf wert met vermilioen, lak en schijtgeel verkreegen, de vleugeltjes worden dun geschommelt met een weinigje, omber en bruine schijtgeel.

De geele-bontenhommel. De *geele bontenhommel* of *bye* werd zijne swarte streepjes gemaakt met het zelve kolorijt als van de swarte: maar de geele streepjes maaktmen met ligten oker en een weynig omber.

De *vleugelen* handelt men als, we van de boovenste gezegt hebben.

Daar zijn nog meer zoorten: maar uit deeze wel te schilderen.

Spaanze vliegen, Wat de *spaanze vliegen*, *goude torren*

torren, en *goudvliegen* belangt, merkt kortelijk aan, dat menze eerst schildert schoongeel en werk, en daarna met gedistilleert groen laxeert.

goude-torren, &c.

De vleugeltjes van de vliegen schommeltmen dun met swart en wit, en zoo kanmen dit kleene goetje na behooren opschikken.

Daar volgt dan ten laatsten het *vliegend hart*, welkers lijf en hoorentjes uit lak, swart en bruine schijtgeel gekoloreert werden, en daarna met lak, swart en wit moeten opgehoogt zijn.

't Vliegend hart.

De kop moet meer swart hebben; en de *swarte paardetorren* bestaan uit een koleur, dat met beenswart en wit vertoont kan werden.

Swarte-paarde-torren.

En dus hebbenwe dit darde Boek met al veele veranderlijke en genoechelijke voorwerpen ten einde gebragt: maar wy moeten nog al veele andere dingen doorwandelen; eerwe den mensch selve gaan beschouwen; gelijk

Besluit.

ook

ook de mensch (zoo hy nog al zig kent voor zijn dood) gemeenlijk laast tot regte aanmerkinge van zig zelven toetreed.

VIER-

VIERDE BOEK.

Handelende met het volgende Boek, van veelerhande en het ſwaarſte

STILLEVEN.

EERSTE HOOFTDEEL.

Van Hair, Boomſtammen, Hout en Metzelwerk.

NA datwe de logten, landſchappen, wateren, viſſchen, en gevogelte hebben verhandelt; die men ten meerendeele voor zig kan hebben, als het ſtilleven; zoo gaanwe ons nu tot enkel ſtilleven overgeeven, 't welk, hoewel het gemakkelijker in 't gemeen gereekent word; nogtans ons de voornaamſte en ſwaarder voorwerpen leeren zal, daar aan een Schilder vry werk genoeg zal vinden; om behoorlijk te vertoonen.

Inleydinge, en ordre.

Daar

Inhout deezes Hooft-deels.

Daar zijn veele lichchaamen, die hoewel gants verscheide van aard; nogtans de zelve ve- wen hebben, als hair, van ve- lerhande koleur, vertoont zig vrugten in stroo, schuiren, stee scheepen, en diergelijke dinge openbaar: waarom ons voorne men is, daar onder hier all te voldoen, dat derwaarts ka gebragt worden; verzeekert dat een Schilder nu al heeft lee ren geeven en neemen, en ver staat hoe hy na advenant; dag schaduwe en weersteutinge en ' hoogste ligt temperen zal; ge lijk uit veelerhande voorbeel den van 't eerste deel kennelijk is.

Zoorten van hair.

Wy zullen hier spreeken daar- om van *swart*, van *blond*, *grijs*, *rood* en *kastanjebruin hair*.

Swart hair.

'*t Swart hair* werd aangelegt met koolswart, geschaaduwt met beenswart, en daarna ge- hoogt met een weinig swarten omber en wit, na dat de dag of 't ligt vereist.

'*t Blond-*

'*t Blond hair* legt aan met wit omber, ligten oker en een weinig ſwart daarby, en gy kont het ophoogen met onder die koleuren een weinig meer wits naar vereiſch van 't leeven te mengen. Blond.

Grijs hair heeft omtrent dezelve verwen, als m'er maar wat minder omber en oker ondermengt na behooren. Grijs.

Tot *geel hair* gebruiktmen ligten oker, wit, en dan een weinig omber daar onder; de opmaakinge is uit het voorgaande klaar genoeg. Geel.

Roode hairen kanmen leevendiger, als behaagelijk ſchilderen met ligten oker, omber en wat bruinrood en een weinig wit. Rood.

Muſcus of *kaſtaanje bruine hairen*, om die te doen voorkomen, zoo legt menze aan eerſt met omber, men dieptze met een weinig ſwart daar onder gemengt, en dan hoogtmen dezelve met omber, ſwart en wit. Kaſtaanje bruin.

Gebruik deezer verwen. Uit deeze nu dus verklaarde hairen, en die verscheidentlijk na begeeren en voorval gemengt, kanmen mannen en vrouwen, jong en oud op veelerhande manieren opschikken, naar dat zulx het leeven, de geschiedenissen, landaard, of schoonheid en jaaren begeeren.

Ook in ander stilleven. Als iemand deeze verscheidene hairen geschildert heeft, zal hy genoeg overtuigt staan, dat 'er in alle de andere voorverhaalde voorwerpen geen swaarigheid is.

En 't zal ook niet noodig zijn van marmer, en des zelfs aderen en verwen te spreeken, daarmen niet wel in kan doolen, als allerley verwen en swier van adervlegtingen aanneemende, gelijk men ook verwondert moet staan, hoe veelerley zoorten van kolorijt en aderleidingen de keisteenen onderworpen zijn.

TWEE-

TWEEDE HOOFTDEEL.
Van de Metallen.

ONder 't stilleven hebben de metallen geen kleene plaatze deeze zijn veelerhande: maar de byzonderste en die glad gemaakt en bereid, gelijkze meest den Schilderen te pas koomen, zullenwe alleen beschrijven in haare koleuren; van *goud*, *geelkoper*, *silver*, *staal*, *yzer*, *loot*, en *tin* handelende. Metallen.

De Schilderen dan konnen goud en silver maaken, en met minder kosten, als die vergeefs de Lapis Philosophorum zoeken: maar dieze best maaken, zijn veeltijds de allerarmsten. Aanmerkingen.

Het *goud* zonder het uit de mijnen te doen voortkoomen, werd aangelegt met rusgeel en gediept met gebranden omber, men doet 'er ook zomtijds wel een weinig lak by, en men hoogt het op met koningsgeel of masticot, en zoo heeft 'er Goud.

het gezigte omtrent het zelve aan als aan 't waare gout, gelijk daar de gierigaarts geen ander gebruik van en hebben, en veel meer zorgen om 't te bewaaren.

Koper. 't *Kooper* zoo veel in prijs verschillig, kost den Schilderen al evenveel: wantze bereiden 't omtrent op de zelve wijze als goud, het rusgeel daar uitlaatende, en 'er ligte schijtgeel voor gebruikende; uit oorzaake, dat het kooper meer na den groenen trekt.

Silver. Het *silver* heeft geen swaarigheid, ten zy gebruineert hoedaanig het meest geschildert word, als men het aanlegt met swart, omber en ligten oker, met swart diept, en met schulpwit hoogt. De schitteringe tot het oog des zienders na het min of meer ligt, dat 'er op valt min of meer kragtig zig volgens de wetten der natuir na 't oogpunt weerstouwende, kan na 't leeven ligt in kolorijt gevonden worden.

Staal en *yzer* blank zijnde, werd omtrent op de zelve wijze gehandelt, mits mijdende den omber en ligten oker: wanneermen onder het wit en swart een weinig lak en oker doen wilt; dan kanmen *loot* voortbrengen, en een gantschen huisraad van *tinwerk* opmaaken of na 't leeven, op 't regte oogpunct en dag gestelt zijnde; of na de wetten van de weersteutinge van 't ligt, volgens de wiskonst, daarmen den Schilderen beswaarlijk aankrijgt: maar zy konnen ligt 'er zoo veel van leeren verstaan, datze geen merkelijke fauten en begaan, en haar werk genoegzaam verdedigen konnen, daar toe ik ieder een van herten raade, op te klimmen. 't Is niet te gelooven wat genoegen en zeekerheid van werkinge het in zeer veelerhande voorvallen geeven zal.

Staal en yzer.

Loot.

Tin.

Vermaaninge aan de Schilders.

DERDE HOOFTDEEL.

Van Glas, Glazevaten *zonder en met* Vogten *daar in.*

In 't glas en vogtigheden is ftraalbuiginge.

GElijk in 't voorgaande Hooftdeel de weerfteutinge der klootfche ligtbaaren te pas quam; zoo komt hier ook ter fneè haare ftraalbuiginge, op de vlakte van lichchaamen van andere ftoffen die doorfchijnende zijn, geboogen werdende de ftraalen na de loodliny, of van de zelve af na dat de doorgang van de ligtftraalen, daar begint te vertraagen of te verwakkeren: zijnde van de logt in 't glas als twee omtrent tegen drie, en van de logt in 't water als drie byna tegen vier als de ervarentheid leert: daar zig den Schilder van dienen kan.

En hoe in glas en water.

Dog deeze dingen niet nader wiskonftig onderzoekende, als d' Heer Chr. Huygens gedaan heeft, weetende dat een Schilder-

der altijd in dit stilleven de nature kan voor zig zetten; als hy eenen dag en zelve oogpunt maar behout, in zijn gantsche tafereel; zoo geevenwe den weetgierigen Leezer de volgende zaaken aan te merken.

Het *glas* moet noodzaakelijk werden gekoloreert, na dat de lichchaamen zijn, daar het tegenstaat, flaauwer, of sterker na de afstand, helderheid, of dikte van 't glas is. Koloreeringe van 't glas.

Een groen glas tegen een witte muir schildert of schommelt men met swart en terreverd heel dun over de grond: zoo het cristallijn is, met dun swart alleen, latende altijd de agterste grond doorschijnende, en men glanst het alleen met wit. Een groen glas tegen een witte muir.

Als 'er vogten in de glazen zijn, moeten'er verscheide straalbuigingen worden in agt genoomen.

Indien 'er *spaanze wijn* in u glas is, zal men tot de schaaduwe van de wijn gebruiken Spaansse wijn daar in.

 bruine

bruine schijtgeel lak en swart; of schijtgeel alleen, en tot de weergesteuite glans, rusgeel of koningsgeel.

Roode wijn.

Indien 'er *roode wijn* in 't glas is, zoo gebruikt na voorval en vereisch lak en swart tot de diepsels, tot de tusschenkoleur lak alleen, en tot de weersteuitinge lak en vermilioen; zoodaanig, datge het leeven zoo na by komt, als 't mogelijk is.

Witte wijn.

De *witte wijn* in een glaze vat begeert swart en ligte schijtgeel tot zijn diepsel, tot de tusschenkoleur terreverde swart en ligte schijtgeel en tot de weersteutinge ligte schijtgeel en koningsgeel, na de kragt en gloeyentheid van de wijn is.

En andere vogten.

En hier uit is 't niet moejelijk; om te verstaan, hoemen met sterke wateren, en verscheide kolorijten der zelver, met zuiver water, en gants helderen oly, en andere vogtigheden meer zal te werke gaan; waaromwe, om kort te zijn, dit

dit Hooftdeel, als genoeg voldaan, konnen besluiten.

VIERDE HOOFTDEEL.

Van Peerlen *en kostelijke Gesteenten.*

LAat ons ook ten minsten een plaats vergunnen aan die kostelijke kleynodien, van de waereld zoo hoog geagt, en waar mede zig aanzienelijke en koninklijke persoonen veel verçieren; om voor haare onderdaanen, met namen den slegteren ontzaggchelijker te schijnen; alsze waarelijk zomtijds heerlijkheid van deugt in haar selven bezitten; al hoewel daarom niet te min de menschelijke dwaasheid met Israël eenen koning begeert. Gebruik van paarlen en kostelijke gesteenten.

Deeze kleynodien nu stellenwe *paarlen*, *diamanten*, *robijnen* en diergelijke kostelijke gesteenten, die wel ten meerendeele de sterker weersteuitinge, die de steenen hebben, in agt genoomen zijnde, uit het voorige Waarom afzonderlijk verhandelt.

rige onderwijs te ſchilderen waren: dog liever eenige nadere en byzondere onderregtinge ſchijnen van nooden te hebben, en by de meeſte waereld zoo dierbaar ſtaan, datweze de eere vergunnen van alleen te behandelen.

Paarlen. De *paarlen* legtmen aan met ſwart en wit en een weinig lak en ligten oker, en men hoogt de zelve met enkel wit, en de weerſteuitinge vereiſt ligten oker, wit en een weinig vermilioen; waar door men 'er de kragt en glans aan geeft, en de paarlen zoo zuiver van alloy maakt; als 't mogelijk is; gelijk een Schilder alzoo weinig omtrent verleegen is; om groote als om kleene paarlen en gantze ſnoeren te maaken, en 'er volſtrektelijk meè te handelen na ſijn genoegen.

Diamanten. Tot *diamanten* gebruiktmen ſwart en wit, en men dieptze ook daar mede, gelijkmen die met wit hoogt, en wat aangaat de ſpeelende koleur, die zeer kragtig en ſchitterend is, daar af

is

is weinig vast te zeggen, of 't moeste met wat omslag uit de wiskonst bepaalt worden, daar voor de Schilderen 't leeven zelve liever verkiezen, dat zeeker gaat, alsze 't maar behoorlijk konnen treffen, na alle de verscheidentheid, die zig hier omtrent openbaart, want zomtijds speelter groen, zomtijds blaauw op, dan openbaart het zig ros, en kan ook na geleegentheid 'er een ander verwe opspeelen, na 't oog des zienders, of stellinge van 't vlak der diamanten, of verwen der lichchaamen, die 'er zig op vertoonen.

De *robijnen* werden geschildert als roode wijnen: maar zy moeten, daar den dag valt, met wit gehoogt worden, en deeze kleynodien komen veeltijds voor, en dienen veel tot groote en pompeuse staat en kleedingen: maar daar zijn nog andere edele gesteenten, diewe niet afzonderlijk verklaaren; alzooze uit het nu gezegde gemakkelijk Robijnen,

kelijk konnen worden opgemaakt.

En andere edele gesteenten. Wy maaken dan den verstandigen Leerling zelve meester van groote schatten: oordeelende, dat het in zijn magt zal staan met voorzigtigheid de *karbonkels*, *turkoisen*, *saphyren*, *esmerauden*, *jaspissen*, *hyacinten*, den *onijx*, *sardonijx* en diergelijke steenen te maaken, en zelfs een gantschen hoogen priesterlijken borstlap op te pronken.

Vermaaninge. Oeffent u dan maar neerstiglijk, en gy zult uwe gesteenten van tijd tot tijd waardiger en fijnder doen zijn, en meer gelden.

VYFDE EN LAATSTE *HOOFTDEEL.*

Van Ligt *en* Brand *des* Nagts.

Stoffe deezes Hooftdeels. 't IS gantschelijk noodig, dat we een Hooftdeel maaken van allerhande zoorten van ligten

en en brand, die des nagts aan-gesteeken zijnde wonderlijk de omleggende lichchaamen doen te voorschijn komen, en in zoo veelerhande verscheidentheid, datze onbeschrijvelijk is.

Daar uit ligt te verstaan is, dat de oeffeninge van deeze stoffe; om 'er in tot eenige zoorte van volmaaktheid en vastigheid te geraaken, al vry swaar is, en dat'er om verschei-de vertooningen van nagtligten wel uit te drukken veel overleg voorzigtigheid en beschouwinge van de natuir en ervarentheid van nooden is. Moeye-lijk-heid.

Wy zullen den Leerling ee-nige aanmerkingen van de voor-name voorvallen ter hand stel-len; om hen zoo op de weg te helpen; wel weetende, dat het gebruik en oordeel hier 't voornaamste werk moeten doen. Aanbie-ding van hulpe.

Alle schaduwen zijn hier sterk en kantig; en om in 't gemeen wat te zeggen van *toortzen*, *fak-kelen* en *lampen*; zoo weet, datze Alge-meener aanmer-kinge van nagt-ligt.

by-

byna op eene wijze te behandelen zijn; nogtans hebben de lampen, en byzonder van goeden oly gevolt minder rook; gelijk mede de *keersen* van smeer en was, met welkers vlamme die van *aangesteeken hout* zeer overeenkomt.

Dog merkt ook aan dat de *fakkelen* en *toortzen* puntiger opgangen hebben, en swarter en dikker dampen uitwasemen. Wat nu deeze ligten in 't byzonder aangaat.

In 't byzonder van toortzen en fakkelen,

De *toortzen* en *fakkels* legtmen de vlammen aan alleen met rusgeel en hoogtze met koningsgeel, en der zelver punt vereischt 'er wat vermilioen onder, en 't vier of scherpigheid, die in de rook zagt versmelt, wilt een weinig lak onder het rusgeel en vermilioen hebben.

Om dat nu de vlamme en wel aan de kanten en boven inzonderheid scherpagtig en hoog oploopende, min of meer doorschijnende is, daarom moetmen aanmerken, wat lichchaamen daar

laar agter zijn; om is 't noodig, laar van iets aan dat gedeelte der vlamme mede te deelen.

De damp moet ſwart zijn dig-e by de vlamme, en moet met peenſwart, keulze aarde en om-ber geſchildert worden; en van de vlamme al verder afgaande met de donkerheid van de nagt t zy logt of agtergeleegene lich-chaamen verdwijnen.

'tLampligt komt met het voor-gaande overeen, uitgenoomen dat de punt boven zoo rood niet en is; en men moet in 't ſchilde-deren van des zelfs damp wat ligten oker mengen. Lamp-ligt.

't Keersligt is zomtijds onder aan de vlamme zeer ſchoon blaauw, gelijk wel mede die van 't vier in groote koude, 't midden nu der vlamme ſchil-dertmen als dat van de toort-zen; de punt van de vlamme moet nog minder vermilioen hebben, als der toortzen en fak-kelen. Keers-ligt.

Indien 'er een vlamme van Ligt van de

voor-

voorloop van brandewijn. *voorloop van brandewijn* gemaakt word, die blaauwagtig is, wordze behandelt met ligten oker e wit en wat blaauw onder aan d vlam; dog in 't ligt zagt ve smeltende, enz' is booven aa nog minder root, als die van ee keers.

De damp van dat ligt, als he naby is, vertoont zig dun e kan mager geschommelt worde met ligten oker, dun met oly gemengt, agt geevende nogtan ook op de lichchaamen, die 'e agter zijn, en 'er door konnen schijnen.

Turf-ligt. De *turf*, alsze sulpherig en brakagtig is, helt na de voorloop van brandewijn.

Weersteuitingen van 't vier. Wat de *weersteuitingen* van 't vier aangaat, daar van is maar in 't gemeen te zeggen, datmen des zelfs kragt, de lichchaamen daar 't aansteuit haaren aard, de verheid daar van af, en 't oogpunt moet in agt neemen, en 't leeven op 't kragtigste uitdrukken.

Zoo

Zoo kan een Schilder 't ligt voortbrengen, en verdooven, en brand ſtigten, en uitbluſſchen naar zijn welgevallen; en hoe leevendiger en kragtiger, hoe beter, zullende daar van een roemrugtiger naam nalaten, als die gene, die den tempel van Diana in brand geſteecken heeft. Beſluit.

VYFDE BOEK.

Verklaarende het

STILLEVEN
van Boom, Herfsten en Aardvrugten.

EERSTE HOOFTDEEL.
Van de *Druiven.*

Ordre. Y gaan over tot het stilleven van *boom*, *herfsten* en *aardvrugten*, die tot 's menschen onderhoud uit 's aartrijx vrugtbaren schoot geschonken worden, zullende die meest verhandelen, die by ons wassen, of in de naburige landen, en veel voorkoomen, en daarenboven eenige onderwijzinge van nooden hebben, van hoeze op 't tafereel van een Schilder tot 's menschen vermaak en voedinge van etens lust leevendig zullen konnen werden vertoont 't geenewe in ses Hooftdeelen van dit

Vyf-

Vijfde Boek zullen tragten te volbrengen.

d' Eerste plaats en rang dunkt ons, datmen bequaamelijk de *druiven* toevoegt, van ouds veel geschildert, aangenaam voor 't oog, smakelijk voor de tonge, en behelzende die vogt, die wel gebruikt, God en de menschen verheugt. Druiven en

Deeze zullenwe voldoen konnen, alswe *witte*, *blaauwe* en *roode spaanze druiven* leeren schilderen.

De *witte druiven* worden aangelegt op den dag met engelse as, schijtgeel en wit: maar in de schaduwe moeten as, schijtgeel en swart het werk doen: maar de reflexie begeert maar een weinig as: dog wat meerder schijtgeel. voor eerst witte, dan

Als men de *witte druiven* dus verre in diervoegen geschildert heeft; zoo moet den dauw met ultramarijn en wit, of ook wel met wat lak vermengt in een witten oly, diemen over de

druiven ſchommelt, doen gebooren werden: dog om de dauw in de ſchaduwe te voorſchijn te brengen, moet ſwart lak en wit gebezigt worden.

Als dit alles nu dus verre vervaardigt is; zoo moetmen de druiven op den dag (daar geen dauw op haar en is) glanſen met wit, zagt verdreeven en laxeerenze in de reflexie, met enkel ſchijtgeel of geele lak na gelegentheid.

Dog de karlen der druiven, die in de rijpe doorſchijnen, hoedaanige men voornaamentlijk ſchildert, moet niet vergeeten zijn. Deeze doet men zien met onder de ſchijtgeel of lak ligten oker met wat as en wit te mengen, en tot de ſchaduwe, ſwart.

blaauwe. De *blaauwe* druiven hoe meenigerhande zy ook zouden mogen zijn, zy worden alle omtrent op eenerley maniere geſchildert, te weeten, men legtze

ze aan met ſwart, bruin rood en lak; indienze in de reflexie rood zijn, kanmen bruin rood en ſwart gebruiken, of lak en rood, of wel meede lak en ſwart neemen, indienze geelagtig rood zijn, bezigtmen lak en ſchijtgeel; of alsze geelgroenig zijn, ſchijtgeel en ſwart.

Wanneerze nu aldus behoorlijk en zagt geſchildert zijn, zoo moetmen daarop natuirlijk den dauw brengen, gelijk als op de witte druiven, en aldus meede opglanſen en in de reflexie laxeeren zomtijds met lak, of lak en ſchijtgeel en zomtijds met bruine ſchijtgeel alleen, na dat men van 't leeven zelfs zal gebooden werden.

Daar volgen dan de *roode ſpaanſe druiven*, die niet onvermaakelijk om ſchilderen of om ſchilderien te verçieren niet onbequaam zijn. en roode ſpaanſe.

Men legt de zelve aan met lak alleen; of bruinrood en

lak, na datze *rijp* zijn; of wel met eenige groenagtigheid daar onder; indienze wat *onrijper* vertoont moeten worden.

De *rijpe* moeten in de reflexie met vermilioen of bruinrood geſchildert worden, en daarna met lak alleen gelaxeert, indien de reflexie heel rood is: maar zoo anderſins niet, moet'er ſchijtgeel meede vermengt zijn. De druif is aan 't bovenſte einde geel okeragtig, daarom moetmenze ook aan die plaatze met oker en ſwart ſchilderen.

Met den dauw en 't hoogzel handeltmen op de zelve wijſe als met de blaauwen.

Beſluit. Als iemand zoodanig de druiven leert ſchilderen, hy zalze met'er tijd zoo natuurlijk leeren maaken, dat m'er niet alleen vogelen; maar ook menſchen meè zou konnen verraſſchen, en 't vrouvolk, na datze in zeekere ſtaat zijn, wel al te ſterk

ſterk haare inbeeldinge konnen gaande maaken.

Gelijk het ook wel kan geſchieden omtrent *perſiken*, *abrikozen* en *pruimen*, daar meede wy 't volgende Hoofddeel willen ſtoffeeren.

TWEEDE HOOFTDEEL.

Van Perſiken, Abrikozen *en* Pruimen.

ONder de ſnoeperyen van den herfſt, daar de menſchen met zonderlinge gratigheid toegedreeven worden, en die daarom als ook ſchoone verwen hebbende, in ſchilderyen aangenaam zijn, konnen niet van de minſte gereekent worden de *perſiken*, *abrikoſen* en *pruimen*; vrugten nogtans, waar aan zig de menſchen, inzonderheid aan de laatſte maar al te veel tot haar nadeel vergrijpen. Aanvang.

Wy gaanze in die ordre leeren ſchilderen zoo leven-

dig als 't ons mogelijk zal zijn.

Perſiken haar onderſcheid. De *perſiken* zijn veelerhande, en die hier van de meeſte naam zijn, agtmen de *montagneſe* en *ſwolſe*, die wy daarna beide zullen verhandelen.

Montagneſe. De *montagneſe* ſchildertmen op den dag met oker, ligte ſchijtgeel en wit, en tot de tuſſchenkoleur kanmen neemen ſwart, ligten oker en wit; de ſchaduwe begeert ligten oker, omber, ſwart en ſchijtgeel; tot de reflexie gebruikt oker en ſchijtgeel met een weinig omber vermengt, en daarna zoo ſchommelt den dauw op u welgeſchilderde perſike met ſwart en wit alleen; of wel met een weinig lak vermengt.

Swolſe. Wat de *ſwolſe* perſiken aangaat; men ſchildertze op den dag en ſchaduwt het ongebloosde op de wijze van de voorige: het rood, dat op dezelve is, legt men aan met lak, vermilioen en wit, en zoo 't gants

rood

rood is, gebruiktmen enkel vermilioen: daarna werdenze met lak gelaxeert: en wilmenze nog wat groen en onrijper schilderen, moet men onder het ongebloosde wat engelse as of terreverde doen. Tot het gebloosde, onrijp zijnde, gebruiktmen wel vuilderrood, namentlijk bruinrood en lak en swart, of lak en bruinrood alleen zonder te laxeeren.

Men schildert den dauw of dons op den dag met koolswart lak en wit; of ultramarijn lak en wit, en maakt de schaduwe wat donkerder, na dat het leeven is: en met deeze onderwijzinge behoorden de *persiken* te vreeden te zijn.

d' *Abrikosen* volgen derhalven, die, hoewel met de persiken eenige eigenschap gemeen hebbende, nogtans in 't byzonder de navolgende onderrigtinge begeeren, te weeten, men schildertze met ligten oker en wit op den dag, en met omber en schijt- Abrikosen,

 geel,

geel in de ſchaduwe; op hoedanigen maniere zig omtrent ook de reflexie handelen laat, moetende alleen de omber met wat meerder ſchijtgeel weezen vermengt.

Wanneer 't nu alles droog is, zoo gebruikt op den dag rusgeel, en laxeert u ſchaduwe met bruine ſchijtgeel, of geele lak, gelijk als mede u reflexie.

Om het blooſen, als ook den daauw 'er op te vertoonen; zoo handelt 'er meede, alswe van de *perſiken* gezegt hebben: maar met de *pruimen* is 't wat anders geleegen, als nader by de druiven koomende: daarom alsze rood of blaauw zijn, handeltmenze ook als de roode of blaauwe druiven.

Pruimen.

Maar de *witte pruimen* legtmen op den dag aan met ligten oker, ſchijtgeel en een weinig wit, in de ſchaduwe gebruiktmen oker en meerder ſchijtgeel zonder wit, en in de reflexie moet

en met name witte.

moet oker of ſchijtgeel koomen: wiltgeze wat groender hebben, doet dan een weinig as onder de oker en ſchijtgeel.

Als de pruimen zoo verre geſchildert, droog zijn, laxeert dan uwe reflexie met ſchijtgeel na dat het leeven medebrengt, en ſchommelt den dauw op dezelve, alsze wel geſchildert zijn, in een witten oly, met lak, ſwart en wit, ligter of donkerder na 't leeven.

't Vermaak nu van deeze vrugten kanmen 't gantſche jaar door genieten.

DERDE HOOFTDEEL.

Van Karſen, Aalbeſien, Aardbeſien, Moerbeſien *en* Kruisbeſien.

MY dunkt, datwe nu voor 't naaſte de *karſen* en *beſien* wel moogen plaatzen; die ook van verwen, korden, dauw en glans met de nu verklaarde vrugten de naaſte gemeenſchap hebben,

Wat en hoe hier te handelen is.

ben,

ben, en uit de voorige verhandelinge ligt ontfangen, en derhalven korter konnen onderweezen werden.

Kerſen. De *kerſen* zijn veelerhande, waar uitwe de *morellen*, *roode kerſen* en *witte rouaanſe* verkiezen; om van te ſpreeken.

Morellen. De *morellen* legtmen aan met lak en ſwart, en laxeertze met ſchoone florentijnſe lak, en glantſe op met wit zagt verdreeven.

Roode-kerſen. Maar de *roode kerſen* legtmen aan met vermilioen en lak, en dan laxeertmenze met enkel lak, en glantſe als de morellen.

En zoodaanig worden ook de *witte rouaanſe* geglanſt, alsze eerſt zoodanig omtrent als de montagneſe perſiken geſchildert zijn.

Witte rouaanſe.

Aal-beſien roode. Om nu van de *aalbeſien* te ſpreeken, de *roode* koomen de roode karſen naaſt, en worden omtrent aldus geſchildert en geglanſt.

Maar men kan de korlen maaken,

ken, alsmen onder 't rood, een weinig ligten oker doet.

Swaarder zijn de *witte aalbeſien*, die men ſchildert met wit, ligte ſchijtgeel en oker; tot de korlen gebruiktmen ligten oker en ſchijtgeel, en een weinig vermilioen en wit, en men glantſe, als nu boven meermaalen gezegt is. Witte.

De *ſwarte aalbeſien* legtmen aan met beenſwart en lak, en men hoogtze met wit op, en dit 's al de parade dieze van doen hebben. Swarte.

Zoo datwe gaan beſchrijven de *moerbeſien*, welkers korlen ieder als een morelle of roode kerſe word geſchildert, naze rijper of wat onrijper zijn, daar op te letten ſtaat. Moer-beſien.

De *aardbeſien* gants rijp zijnde handeltmen byna als de kerſen: maarze moeten weiniger gelaxeert worden, en ieder korrel heeft zijn glansje. Aard-beſien.

Maar daar zijn ook *witte aardbeſien*, die omtrent als de witte ſpaanſe kerſſen te ſchilderen zijn. Ook de witte.

De

Kruis-besien zoo witte als

De *kruisbesien* zijn *witte* en *roode*. De *witte* gants rijp werden geschildert als een geelagtige rijpe druive, door de sonne gestooft, men trekt 'er de adertjes overheen met een weinig schijtgeel swart en wit. De fijne hairtjes boven op, zijn in zoo een afstand, als men tot sijn tafereel verkiest niet wel zigtbaar, ten zy iemand alleen eenige witte kruisbesien van naderby, uit kurieusheid, voornam te schilderen.

Roode.

De *roode* of zoogewilt, *blaauwe kruisbesien*, werden byna als de blaauwe druiven geschildert, moetende alleen wat roodagtiger voorkoomen, 't geene met bruin rood en lak verkreegen word. De adertjes maaktmen als vooren; dog wat bruinagtiger en vorders is hier geen swaarigheid; weshalven wy afscheid neemen; om nog van andere aard en boomvrugten eenig onderwijs te doen.

VIER-

VIERDE HOOFTDEEL.

Van Appelen, Peeren, Meloenen *en* Pompoenen.

NU gaanwe vrugten leeren schilderen, en die voor de keuken, en die tot raauw gebruik en snoepery dienen konnen; zullende in dit Hooftdeel van *appelen*, *peeren*, *meloenen* en *pompoenen* handelen. Ordre van voortgang.

De *appelen* zijn zoo verschei- Appelen. den van aard, datmen met haar geheel, zoo veelze hier bekent zijn, te beschrijven, een gants boek vervullen zou; daarweze nogtans een korte en genoegzaame eere tot onderwijs zullen aandoen; verklaarende haare *groenheid*, *geelheid*, en *roodheid*, en ook de *witheid* van binnen, waar door het alles voldaan geagt kan worden.

De *groenheid* heeft trappen Haare groenheid. na de zoorten van appelen en haare rijpheid, zy werden groen zijnde, op 't hoogsel geschildert

met terreverde en schijtgeel, in de schaduwe met swart indigo en schijtgeel: en in de reflexie moet het schijtgeel overvloedig gebruikt worden.

Geelheid. Alsze nu *geelagtig* zijn, moet 'er meer schijtgeel by koomen, naar 't leeven vereist, ende terreverde en indigo gemenageert zijn.

Roodheid. De *roodheid* der appelen, word als het rood van de persiken verkreegen, geevende of neemende, naar dat zulx 't leeven den Schilder ordoneeren zal.

De opgesneedene. De *opgesneedene* appelen, gelijk ook de persiken van binnen, dog wat sappiger, worden met oordeel naar minder of meerder rijpheid met schijtgeel, ligten oker en wit gemaakt.

Peeren. Dus ook de *peeren*, die als de persiken, meest wat sappiger vallen; 't andere hebbenze met de appelen gemeen.

Meloenen. Wat nu de *meloenen* aangaat, daar veele veel werkx van maaken, inzonderheid maatig rijp, droog en geurig zijnde, die zullenwe

lenwe tragten zoo smaakelijk te leeren schilderen, dat het den verkooperen niet tot schaade strekken kan.

Zy zijn van veelerley soorte, gelijk ook de *pompoenen*, welkers schilderinge genoegsaam in de onderwijzinge van de meloenen is ingesloten. En pompoenen.

De *meloenen* dan van buiten, op zijn *rijpste*, werd de onderste schorse geschildert met een geelagtig groen, dat uit schijtgeel, terreverde, swart en wit getempert word, en zomtijds ook uit ligten oker, schijtgeel en as op den dag, maar in de schaaduwe gebruiktmen schijtgeel, swart en terreverde, en daar moet meerder schijtgeel in de reflexie weezen. Meloenen van buiten.

Alsze dus verre geschildert, droog zijn, moeten de *aderen*, die 'er overloopen, met swart, ligten oker en wit geschildert worden. Haare aderen.

De *onrijpe* meloenen en die zonder aderen zijn, gelijken de

 pom-

pompoenen, en worden geſchildert met een geele grond, als boven gezegt is, welkers vlammen gemaakt worden uit terreverde, ſchijtgeel, indigo en ſwart, zomtijds gebruiktmen wel ſchoonder groen, als as en ſchijtgeel, ook wel vuilder, als as, ſchijtgeel en wit.

En van binnen

Van binnen werden de meloenen, rijp zijnde, geſchildert als volgt; men legtſe aan met ligten oker, vermilioen en ſchijtgeel op den dag.

Tot de ſchaaduwe nu moet ligte ſchijtgeel, omber en vermilioen zijn, zomtijds een weinig lak daar onder na vereiſch van het leeven.

Alsze onrijp zijn, valt het wat na den groenen, en daarom doet men onder die verwen wat terreverde.

De korlen.

De korlen werden geſchildert op den dag met ſwart, ligten oker en wit, en een weinig vermilioen om de gloejentheyd; dog in de ſchaduwe moet

moet het wit gemenageert worden.

Wat het ſap betreft, dat moet geſchildert worden als een droppel waters, waar van boven is geſprooken; ten waare het wat onklaar was geworden, dat dan zig zelven wel wijſen zal. Het ſap.

En aldus kanmen 's winters en zomers zoo natuurlijk meloenen leeren ſchilderen; dat 'er maar alleen de ſmaak aan zal ontbreeken.

VYFDE HOOFTDEEL.

Van eenige Aard *en* Peulvrugten *voor de keuken.*

GElijk de vrugten, die alleen of te gelijk ook voor deſert en noeperyen dienen, 't oog des ſienders vermaaken, en zijn luſt ſcherpen; zoo heeft het geen minder plaats omtrent die aard en peulvrugten die tot ſpijſe in de keukens verſcheidentlijk toebereid worden; om 's menſchen lichchaam uit veelerhande deelen opgemaakt, Maniere van verhandelen.

gemaakt, verſcheidentlijk te voeden, en haare werkingen te onderhouden.

Deeze nu, dewijlze zeer veelerhande zijn, en veel in kolorijt overeenkomen, zullenwe daar uit zoodaanige verklaaren; die in de ſchildery niet onaangenaamſt zijn, en de andere van ſelfs leeren opmaaken: te weeten, ons voorneemen is te handelen van *koolen*, *ſellery*, *endivy*, *peulvrugten*, *aſperges*, en van de geſonde *knollen*.

Stoffe deezes Hooſtdeels.

Witte-kool.

De *witte koolen* beſtaan uit veelerley groenen, en moeten, om niet te beſterven, geſchildert worden op het ſchoonſte van den dag met as en ſchijtgeel, en zomtijds met terreverde ſchijtgeel en wit, in de ſchaduwe met ſwart, ſchijtgeel en wit, ook wel met indigo engelſe as en ſchijtgeel, en hoe geelerze zijn; hoeze meer ſchijtgeel en wit begeeren daar onder gemengt te hebben.

Men gebruikt omtrent de zelve

ve maniere van doen in 't ſchilderen van *ſellery* en *endivy*, alles temperende uit de verwen van de witte kool naar het leeven: dog, om datze na de ſtronk wat geeler vallen, zalmen moeten gebruiken aldaar meerder ſchijtgeel, of maſtikot of koningsgeel naar vereiſch van zaaken. Sellery en endivy.

Wat nu de *roode kool* belangt, daar van zeggenwe alleen, dat haar koleur ligtelijk kan gevonden worden uit het geenewe boven van de *roode* en *paarſe bloemen* verklaart hebben: waar heenen wy den Leerling verzenden. Roode kool.

Men maakt ook in zommige plaatzen van ons vaderland veel werks van *boere kool*, als 'er wat hertelijke ingredienten by komen; en de bevogtinge van de vrugt des wijnſtoks; die 'er dan minder vyandſchap (als men zeggen wil, dat het in 't leeven is) als ooit mede oeffenen zal. Boere kool.

Deeze kool nu is zoo veelerley van koleur, datw'er weinig van weeten te zeggen: waar overwe ook niet bekommert en zijn, alzoo die verwen uit al 't geene nu verklaart is wel te vinden zijn, na 't leeven datmen voorheeft; en wil ook deeze kool alſoo graaag gegeeten als geſchildert zijn.

Peul-vrugten. Wy vangen dan in ordre de *peulvrugten* aan: die veelerhande wel van aard, maar niet van verwe zijn; alzooze meeſt een zoorte van groen hebben, die het ſchande zou zijn, den Leerlingen, nu in zoo veel verwen onderweeſen, niet toe te betrouwen; om behoorlijk te vinden.

Aſperges. En zijn ook de *aſperges* gemakkelijk te ſchilderen: dog daar dient gemerkt, dat de knoppen boven uit den paarſen moeten geſchildert worden met ſwart, lak en wit, of met lak, indigo, ſwart en wit, 't geene onder de aarde geſtaan heeft,

heeft

heeft met de sellery en endivy gemeenschap; gelijk byna 't geen boven d'aarde is in *witte asperges*.

Maar wy spoedigen ons; om iets meer van de gesonde *knollen* te zeggen, die alsze droog en zoet als de Nimeegse en meer andere zijn, wel een Doctor konnen besparen, wiens medeçijnen ten meerendeele zoo goet en zeeker niet en worden bevonden. Knollen.

Deeze worden op den dag geschildert met wit, ligten oker en swart, en in haare schaduwe moet men het ligt wat minderen. 't Groenagtige van knollen word verkreegen op den dag met as, schijtgeel en wit, en in schaduwe met swart, indigo en schijtgeel, en vereist de reflexie wat meerder schijtgeel.

Indien 'er nu iemand mogt verleegen zijn, wat hy zomtijds eeten, of ordonneeren zal omtrent aard en peulvrugten voor de keuken gewassen; hy Besluit tot voordeel der Schilders.

 zal

zal niet qualijk doen; indien hy een verſtandig en geoeffent Schilder verkieſt, die hy een Schildery of vier laat maaken, daar in omtrent de meeſte vrugten, en die t' zaamen konnen zijn, in een ſaiſoen geſien worden; als hy dan verleegen is, hy heeft maar deeze regiſters na te ſien, en aanſien zal doen gedenken, en te vooren zijn ſmaakluſt opwekken konnen nabehooren.

SESDE EN LAATSTE HOOFTDEEL.

Van eenige Uitlandſe vrugten, *daar men een ſchildery mede kan verçieren.*

Lof onſer ſcheeps vaart. DE ſcheepsvaart is onvergankelijk in onze dagen boven die der ouden geſteigert, enz' is in ons land zoo volmaakt, datze voor geen landen immers behoeft te wijken: daar door wert aan ons vaderland alles gelevert, 't geene de zeen en ſtroo-

men

men konnen herwaarts vaaren: zoo datwe by ons geseegent land, en allergeseegenst als 't behoorlijk bestiert en in zijn vryheid werd gehanthaaft, nog een overvloediger schat ontfangen van allerley uitheemse waaren.

Middel; om uitlandse waaren te bekomen.

Daar uit ook den disch verçiert word, en de schilderyen konnen worden opgemaakt, en 't zal tot ons tegenwoordig oogmerk genoeg zijn, indienwe byzonderlijk van *granaat appelen*, *orangien*, *cytroenen*, enz. handelen zullen.

Welke hier te verhandelen staan.

De *granaat appelen* schildertmen van buiten op den dag met ligten oker, omber, vermilioen en wit, tot de schaduwe wertmen genootsaakt lak, swart en bruine schijtgeel te gebruiken; nogtans met die voorsigtigheid, van 't lak wat milder of niet te spillen; na datse rijper of wat onrijper zijn: daarna glanstmenze op onder de dag koleur met een weinig wit.

Granaat appelen.

Wat het binnenſte belangt (gelijkze veel doorgeſneeden werden ten toon geſtelt) zoo worden de korlen gemaakt byna op deſelve wijſe, als men een roode aalbeſie ſchildert. De opgeſneedene baſt van binnen vereiſt ſchijtgeel, ligten oker en wit, gelijk als men de witte vliezen door ſwart, ligten oker en wit natuirlijk genoeg verbeelden kan.

Orangie appelen. Naaſt *granaat appelen* kanmen bequaamſt *orangie appelen* voegen, die op den dag met vermilioen, rusgeel en bruine ſchijtgeel aangelegt worden, en in de reflexie met vermilioen en bruine ſchijtgeel na behooren getempert, te vinden zijn.

Droog zijnde, laxeertmenſe in de reflexie met bruine ſchijtgeel en een weinig lak, en in de ſchaduwe met lak, en een weinig ſwart en ſchijtgeel vermengt, op den dag hoogtmenze op met rusgeel alleen, en zijnze bleek geel, mengt m'er wat koningsgeel

geel onder om te hoogen. Als menze opgesneeden sal doen zijn, zoo schildertze omtrent als een rijpe kruisbesie, die na 't orangie trekt, en het wit van de schelle schildertmen met swart ligt en witten oker.

Daar volgen de *cytroenen*, die by desert, gebraad en rijnse wijn veel geschildert worden, ze aanleggende op den dag met ligte schijtgeel, ligten oker en wit, in de schaduwe met schijtgeel, swart en ligten oker. Alsze droog zijn, hoogtmenze op den dag met koningsgeel of masticot, en in de reflexie wat schijtgeelagtiger om haare gloeyentheid. Opgesneeden zijnde, handeltmen die, als de *orangien*: dog wat groender; de reste werd met swart, wit, en schijtgeel volmaakt, en meer hier af is 't niet noodig te zeggen. Cytroenen.

Die herdenkt watwe van bruine hairen, en verscheide groenten geleert hebben; zal zig ligt te verbeelden hebben; datmen

zon-

Kaſtanjen, olyven, kappers &c. zonder moeite *kaſtanjen*, *olyven*, *kappers*, en diergelijke vrugten meer zal konnen ſchilderen: zoo datwe dit Boek zonder ſchroom eindigen mogen:

Beſluit. om het laatſte aan te vangen; daar het voornaamſte werk in ſteeken zal.

HET

HET SESDE EN LAATSTE BOEK.

Handelende van de verwen der
VIERVOETIGE DIEREN,
en haar
VLEESCH;
mitsgaders van den
MENSCH.

EERSTE HOOFTDEEL,

Van de Viervoetige Dieren *in't gemeen, en verwen der zelver.*

DE *viervoetige gediertten* zijn zoo noodsaakelijk in schilderyen, datmen die niet ontbeeren en kan. Viervoetige dieren noodig in schilderyen.

De landschappen begeerense, veele geschiedenissen zijn zonder die onvolmaakt 't Menschelijk gebruik vereist de tamme, en zommige van haar versellen de mensch doorgaans, en men schildert

zoo-

zoodaanige tot vervullinge van een ſtuk, daar in menſchen zamen zijn.

Ook zijn de ſinnebeelden ten allentijden zoo noodſaakelijk bevonden tot menſchelijke leerzaamheid, ten grooten deele van dieren genomen; want men gebruikt een *leeuw*, om ſterkte; koninglijke magt en edelmoedigheid te verbeelden: *oſſen* en *paarden*, om arbeidſaamheid; *honden* vertoonen getrouwe wagters, *hazen* vreesagtige, *buffels* en *ſtieren* ſtuirsheid en onbeleeftheid: *eſels* onweetenheid, *apen* nabotſers en koddige ſnaaken. 't *ſwijn* vuiligheid en onreinigheid: *voſſen* doortrapteloosheid: *rheen* en *herten*, ſchoonheid en ſnelheid, en dus andere meer iets, dat met haaren aard overeenſtemt.

En daarom zijn 'er ſpreekwoorden in alle talen van ontleent, ja zelve de tronien der menſchen na deeſe of geene dieren ſwierende, geeven veeltijds dier-

diergelijke natuire niet duisterlijk te verstaan; gelijk van de aangigtkenders van ouds is waargenoomen, en *W. Goerée* in zijn vernuftig en doorwrogt werk van de *menschkunde* aanwijst in 't vijfde Hooftdeel.

En hoewel men de *dieren* teekenen kan, dat is, met dag en schaduwe aanwijsen, of nader met krijonnen, of waterverwen vertegenwoordigen, zoo is 'er nogtans niet leevendiger en duirsamer, te gelijk; als dat zulx door olyverwen geschiet.

Van de dieren is veel in schrift nagelaaten, en 't is niet al waarheid, dat 'er autheuren, die zelve niet alles konnen ondersoeken, en graag haare boeken met wonderlijke dingen stoffeeren, van geschreeven hebben: dog *Aldrovandus*, *Gesnerus*, *Jonston* en *Bochartus* hebben daar in met reedelijke vrugt gearrebeid, die een schilder, zoo hy kan na te zien heeft, zoo om de sinnebeelden te beeter te verstaan,

Haaren aard en verwen beschreeven.

ſtaan, als om de beſchrijvinge der verwen; inſonderheid van zoodaanige dieren, diemen voor zig niet wel, of gereedelijk genoeg zomtijds bekomen kan.

Welke gedierten hier te verhandelen ſtaan.

Wy zullen de meeſt gebruikelijkſte gedierten verhandelen, en daar in zoo veelerhande verwen zullen voorkomen, datſe voor alle omtrent zullen konverſtrekken; en deeſe agtenwe te weeſen, *leeuwen*, *keemels*, *ezelen*, *ſtieren*, *rammen*, *herten* en *rheen*, *voſſen*, *apen*, *honden*, *katten*, *ratten* en *muizen*, *hazen*, *konynen*, *weezeltjes*, *bonſingen*, *ſchildpadden* en *ſteekelverkens*; die zommige nog al verwen gemeen hebben en kortelijk daarom in de drie volgende Hooftdeelen van ons zullen verklaart worden.

TWEE-

TWEEDE HOOFTDEEL.

Van Leeuwen *en* Paarden.

ALle digteren zoo ouden als nieuwen hebben niet ongevoegelijk de *leeuw*, als den konink der viervoetige dieren aangemerkt, en d'eerste plaats isze daarom in de verhandeling der dieren toegevoegt, en 't is niet onredelijk, dat wy Schilderen het ook navolgen. De leeuwen eerst geplaatst.

De *leeuwen* zijn jong of oud, en wijfjes en mannetjes, die met haare groote maanen meest verbeeld worden, of goed, of quaad en al brullende. Verscheidentheid.

Van haar kolorijt zullen we 't voornaamste aanteekenen; om alles met wat te geeven of te neemen na voorval te konnen schilderen. Kolorijt.

De *leeuw* dan moet op 't lijf lak, omber, swart en ligten oker hebben in de middelkoleur tusschen de rug en buik wert 'er vereist bruinrood, lak, ligte

ſchijtgeel en ligten oker ; enze word opgehoogt met een weinig wit 'er onder.

De tuſſchenkoleur, die naaſt de buik komt, moet gemaakt worden met eenig ſwart en wit onder de voorgenoemde koleuren te mengen.

Onder de buik moet ſwart, wit en ligten oker zijn. De beenen en ſteert worden als het lijf gekoloreert.

Tot de neus en de bek vooraan, gebruiktmen omber, ſwart en wit ; de oogenappel of middelſte kol in 't ooge begeert enkel beenſwart. De geele kring, die 'er omgaat bruine ſchijtgeel en ligten oker, alsze goedertierend zijn : maar alsze razende zijn van gramſchap, wert 'er een weinig vermilioen ondergemengt, 't wit moet meer geopent zijn, en 't gantſche lichchaam 'er na ſtaan.

Zoo kanmen gemakkelijker een goede koning der viervoe-

tige als der tweevoetige dieren maaken, en verbeelden hoe de leeuwen

Trotze konnen nederslaan,
Spaarende den onderdaan.

En dit zy van de *leeuwen* genoeg gezegt; om plaats te maaken den *paarden*, die van allerley verwen gevonden worden; waaromwe boven die gevonden hebbende, of in de volgende Hooftdeelen nog zullende vinden, alleen het schilderen van een *wit paard* zullen schrijven. Paarden. Een wit paard.

Dit schildertmen op den dag met wit, ligten oker en swart, en op 't hoogzel met enkel wit: de tusschenkoleur recommandeert den ligten oker, en gebied het wit wat te menageeren: tot de schaduwe moet swart en ligten oker zijn met een weinig wit vermengt: de reflexie onder de buik moet meest ligten oker hebben, 't swart en wit gemenageert wordende.

De hoornen van de voeten ſchildertmen zomtijds met ſwart, wit, en ligten oker, en een weinig vermilioen ; zomtijds ook met ſwart wit en omber.

'tKoleur van de neuze komt overeen met dat van de voeten en hoornen.

Maar wat de oogen belangt: de kol ſchildertmen met beenſwart, en 't andere met omber, ſwart en wit.

Indien de *witte paarden* ook wat gevlekt zullen op 't tafereel komen ; zoo ſchildert men 'er de vlekken zomtijds met ſwart en wit, zomtijds met ſwart omber en wit, naar dat het voorvalt.

Opwekkinge. En zoo kanmen de ſchoonſte paarden maaken, die men begeert, als men de teekeninge zoo vaſt als Tempeſta heeft, en verbeelden die voor triumphwagenen, of om vreedzaame, overwinnende en zuivere volkeren, na den toon der wetten luiſterende, te kennen te geeven,

wel voor weinig gelt: maar ook zoo konstig, dat de waardy daar van nauwlijkx betaalt kan worden.

DERDE HOOFTDEEL.

Van Olyphanten, Beeren, *en* Tygers.

OP den *leeuwen* en *paarden*, waar van de laatste den menschen tot een groot nut dienen; konnen de *olyphanten*, *beeren* en *tygers* te voorschijn treden: van welke twee laaste, 't menschdom weinig nut in 't leeven trekt, gelijk als van de *olyphanten* tot den krijg van de oude gebruikt, die ook veel van haare geheugenis en verstand geschreeven hebben. Over-gang. Oly-phanten en haar aard.

't Zijn groote en lompe dieren in 't aanzien, en egter tot veele dingen bequaam, en onderwijsbaar; om met de snuite, behalven 't geen de natuire haar leert, veele werkingen konstig uit te voeren.

Schilderinge Zy konnen vaſtigheid, dan onderſchraginge en vernuft verbeelden; ſomtijds zijnze *wit*, en laten zig als de witte paarden, dog wat vuilder ſchilderen, en zomtijds zijnze *bruin*, en dan maaktmenze met omber. ſwart, en wit, de reſte zig zelven wijzende, uit het voorgaande Hooftdeel. Maar haare tanden in 't byzonder moeten ſwart, wit en ligten oker hebben, en d'oogen als meer gezegt is, van andere dieren; beenſwart geſchildert en wit opgehoogt zijn.

Der beeren zinnebeelden. En dus latenwe dat groote gevaarte met weinig omſlag van onderwijzinge vaaren; overgaande tot de *beeren*; die verſcheurende of wreed geſchildert, toorn verbeelden konnen: gelijk de beerinnen by d'oudheid te boek ſtaan, datze haare jongen rouw gebaart met lekken vormen; als geleerde luiden de vrugten haarer herſenen met 'er tijd ſchaaven en kennelijker maaken: dog

dog ons niet met fabelen op-houdende, gelijk de oudheid met al dat wonderlijk en onver-ſtaanelijk is te hoog by de men-ſchen verheft, daar vol van is, is 't tijd ons oogmerk te berei-ken.

De *beeren* dan worden geſchil-dert op de rugge met ſwart en omber, en 't ſwart mindert men wat na de buik toe, en onder de buik moet 'er by de genoem-de verwen een weinig ligten oker gedaan worden. Kolo-rijt.

Om de *ſmoel* doet m'er wat meer wit en ſwart by; om de verwe grijzer te maaken. Zy worden op 't lijf opgehoogt met een weinig wit onder de voorge-noemde koleuren; en zoo kan-men de tragedie van de beſpot-ters van Eliza, en andere hiſto-rien en ſinnebeelden ſchilderen na zijn believen.

De *Tygers* volgen nu; vlugge en verſcheurende dieren, be-quaam, om ſnelheid en wreed-heid af te maalen; de digteren Tygers watze vertoo-nen.

der oudheid ſteldenze voor Bacchus wagen, gevoelende, datze van den wijn getemt wierden; hoewel de wijn veel wreedheid en moord onmaatig gebruikt, veroorzaakt heeft: dog tot ons voorneemen.

Haare verwen De *tygers* dan, ſchildertmen het lijf met bruinen oker en wit, op 't hoogſel moet ligten oker en een weinig wit weezen, en onder de buik wat ligtgeel met een weinig wit 'er onder. Als het gantſe beeſt aldus geverft is, ſchildertmen daar de vlekken op met bruine ſchijtgeel, ſwart en lak, en men hoogtze op met een weinig wit daar onder. De oogenappel of kol werd met beenſwart meede gemaakt: maar de ligte kring daarom begeert ligte ſchijtgeel en een weinig terreverde en wit, en zoo kanmen tygers maaken, of tygerinnen, die men anders wel leevendiger buiten 't woud ziet, als aangenaam en wenſchelijk is.

Overgang. Dog de *wreetſte dieren*, allengskens

kens verlaatende, gelijk een mensch tot onderzoek en tugt geneegen, allengskens zijn wreeden aard uittrekt, zullenwe andere dieren gaan besigtigen meest tammen van aard en minder van kragten.

VIERDE HOOFTDEEL.

Van verscheide Tammer Dieren, *meest by ons bekent.*

HOe tammer dieren, en de mensch dienstiger, hoe meer daar op de denkbeelden konnen gevestigt zijn; hoedaanige zy zullen ten deele zijn, die hier te verhandelen staan. Inleidinge.

Maar de *stieren* die de eerste plaatse hebben ingenomen, zijn zomtijds quaad, en vertoonen dan boose en eigensinnige menschen, die vry wat aan de koppige kant vallen; gelijk 'er veele zijn, die voor zagtzinnige broeders van 't Euangelium nogtans graag zouden doorgaan.

Stieren. *Stieren* komen in schilderyen te passe, en de *witte* als reine, en om datze de bevrugte koejen geen overlast doen, als men getuigt, konnende als voorbeelden van matigheid verstrekken, worden gemaakt als de witte paarden: gelijk ook d'andere stieren, even als de paarden, swart, wit, bond, rood, enz. bevonden werden.

Bokken en geiten. Van de *bokken* en *geyten* kanmen omtrent het zelve getuigen; waarom we oordeelen, datse geen byzonder onderwijs van nooden hebben; de *bokken* vertoonen onbeleefde en stootagtige menschen, en de *geyten* vrugtbare, ook wel hoeragtige vrouwen.

Kemelen. De *kemelen* die snelheid, en ook met de *eselen* arbeidzaamheid te kennen geeven, komen in kolorijt zoodaanig overeen, datwe wel zullen doen, de *ese-*

Eselen. *len*: als ons gewooner, en meer in schilderien vertoont, te verklaaren.

Men schildertze op 't lijf aan

de

de steert en beenen met swart en wit, en men mengt op de rugge daar wat omber onder: aan de snuite wat blaauwer zijnde, mengt m'er wat smalt by: onder de buik moet swart, wit en ligten oker gebruikt worden: de voeten werden als der paarden geschildert: maar deeze lompere dieren varen latende, zullenwe ons met netter en aardiger gedierten gaan vermaaken, by d'oude in groote agtinge, te weeten, *herten* en *rheen*, zinnebeelden van zinnelijkheid, schoonheid, vreesagtigheid, gehoor, vaardigheid, sterke begeerte als ze gejaagt worden, gelijk ook de hinden, aangenaame huisvrouwen met de vlugge steengeitjes vertoonen.

Herten en rheen zinnebeelden.

Deeze dan in verwen omtrent gelijk, konnen op 't lijf geschildert worden met ligten oker, bruin rood en een weinig omber; waar by in 't ophoogen wat wit moet zijn; maar merkt dat het rood op de rugge moet gemena-

geert worden; om onder de buik te schilderen, gebruiktmen swart, ligten oker en wit. 't Hooft de steert en voeten worden als het lijf geschildert: de neuze vereist swart, omber en wit: de oogen beenswart en met wit opgehoogt te worden: tot de hoornen aan de beenen neemtmen omber swart en wit: de ooren van buiten als 't lijf geschildert, maaktmen van binnen, alsmen neemt de koleur, die de buik en 't lijf zaamen uitmaaken, en zulx wat ligter.

Vossen, weesels en bonsingen.

De schrandere en bedriegelijke *vossen*, daar mede de *weeseltjes* en *bonsingen* in kolorijt overeenkomen, worden geschildert op 't lijf met bruinrood en ligten oker: maar men moetze op de rugge een weinig bruiner met omber maken, en onder de buik wat meer ligten oker en wit gebruiken: de neus en oogen vertoontmen met beenswart: maar mengt onder de neuze een weinigje wit: dus schildertmen vossen.

Maar

Maar om koddige *apen* te maken; neemtmen omber ſwart en wit op 't lijf, en onder de buik wat meer wit: de bek moetmen met ſwart, wit, ligten oker en een weinig vermilioen ſchilderen: de ooren met ſwart, omber en wit, als meede de apenſteerten, datwe niet vergeeten moeten; gelijk zyze niet graag en miſſen: de oogen zijn ſwart en men hoogtze met wit op, de kring om het ſwart roept alleen om omber, of mag daar onder zomtijds wel een weinig ligten oker lijden. Apen,

Men zou nu van *honden* moeten handelen: maarze neemen veelerhande verklaarde koleuren aan; gelijk meede de *katten*, zelfs diefagtig, en nogtans kleener dieren veerdiglijk ſtraffende, als *ratten* en *muiſen*, gelijk het zoo veel onder de menſchen toegaat: maar de verwen zijn kennelijk genoeg; en om de zelve reeden mogenwe wel ſtaaken het verhandelen van *hazen*, en van Huisdieren, voordeelige en ſchadelijke.

vrugt-

vrugtbaare *konijnen*; om geen papier, tijd en geld te quiſten, makende van dit Hooftdeel een einde; om nog van *ſchildpadden* en *ſtekelverkens* te ſpreeken.

Beſluit.

VYFDE HOOFTDEEL.

Van Schildpadden *en* Steekelverkens.

Inhoud.

VOor 't laatſte plaatzenwe by de viervoetige dieren *ſchildpadden* en dan *ſteekelverkens*, welkers pinnen wat na 't ſchildpadde aarden.

Der ſchildpadden ſinnebeelden.

De *ſchildpadde* vertoont traagheid (maar de *luyaard* is nog trager) en regte *huisvrouwen*, in haar huis als verborgen en woonende, die ook meer tegen de gebreeken van die ſexe gewapent zijn, als de uithuiſige.

Twee ſoorten.

De *ſchildpadden* zijn byzonder in twee ſoorten verdeelt, *zee* en *landſchildpadden*; diewe beide moeten beſchrijven.

Zee ſchildpadden.

De *zee ſchildpadden* ſchildertmen, de ligte vlammen met lig-

te

te schijtgeel swart en wit, maar tot de binnenste vlammen gebruiktmen omber, lak en swart, en men hoogtze op met wit daar onder gemengt, en zoo kanmen haare kasteelen timmeren: maar den hospes, die 'er in woond, laat het hooft maar zien, en twee paar pooten onder uithangen; ten zy hy met zijn gantsche huis omgekeert; dog niet verdorven word.

De kop en pooten kanmen met omber swart en wit schilderen.

De oogen, alsmen zoo naby schildert volgen die der andere dieren, in beenswart met wit gehoogt; en als haar huis omgekeert is, maaktmenze op den buik op met ligten oker, schijtgeel en swart.

De *land schildpadden*, en met name de kleine, daar veele fraaye dingen van gemaakt worden, volvoertmen aldus. Land-schild-padden.

De bruine vierkante ruiten op het lijf, maaktmen van omber

lak

lak en ſwart, en men hoogtze op met wit daar onder gemengt.

Nu tot die vierkante ligte ruiten moet ſchijtgeel en koningsgeel gebruikt worden, en 't hoogſel is alleen koningsgeel.

De kop, pooten, en ook de buik hebben de verwe van de voorgaande, zoo datwe hier afſcheidende ten laatſten aanvangen de *ſteekelverkens*, die zig binnen trekkende, 't buiten lichchaam als een gewaapende kloot onnaakbaar van de vianden doen zien, en zoo deugtzame rondom gewaapent verbeelden; inzonderheid alsze op een heilige en gewyde plaats leggen.

Sinnebeeld der ſteekelverkens.

Deeze zijn gemakkelijk te ſchilderen; alsmen maar opmerkt, dat haare borſtels byna als der ſchildpadden werden geſchildert, gelijk zig het bruine der pennen met ſwart, wit en ligten oker laat vinden, en de kop en pooten ſwart, wit en een weinig omber begeeren, de oogjes zijn als meer gezegt is.

Schilderinge.

Als

Als het huis der schildpadden glad en helder gemaakt is; zoo komt 'er boven het voorgaande alleen in aanmerkinge, dat het ligte nog ligter, als in de leevendige met meer wit daar in te mengen; en het donkere nog donkerder en gloeyender, met onder de verwen wat lak en bruine schijtgeel te mengen, moet geschildert weezen. Gepolijst schildpadden.

En dus van de viervoetige dieren haar leevendig koleur afscheid neemende, zullenwe in een Hooftdeel haar vlees zoo 't geslagt is, of op tafel komt, en in schilderyen veel kan te pas komen, gaan bezigtigen. Overgang.

SESDE HOOFTDEEL.

Van Geslagt Vlees, Rauw, *en* Gekookt, Ongezouten *en* Gezouten.

DE leevendige dieren, die 'er veele tot spijze zijn, vermaaken ook de menschen, om dat in haare beschouwinge te ge- Reden van verhandelinge.

lijke het denkbeeld van haare ſmaake, en van vrolijke geſelſchappen, daar menze eet, in geheugenis komt, en derhalven is 't niet min noodzaakelijk, die dood, en gekookt als leevendig op ons tafereel te brengen: zullende van *geſlagt*, *raauw*, en *gekookt vlees*, *ongezouten* en *gezouten* ſpreeken in dit Hooftdeel.

Geſlagt vlees. Als de menſchen een verken, ſchaap, kalf, of een ſchoonen os heeft geſlagt, die zijn kuip zal ſtoffeeren, en hen veel ſmaakelijke wintermaaltijden zal uitleeveren; hoe wert dan zijn geeſt aangedaan en opgewekt: laat ons ook zien, hoe verre wy het konnen doen: met kortelijk alzoo 'er al veel geſegt is, en doe van dag, ſchaaduwe, weerſteuitinge enz. niet byſonder ſpreeken zullen, daar van te ſchrijven.

Twee ſoorten verkooren. Alswe *oſſen* en *ſchaapenvlees* zullen hebben verhandelt, zal zig het *verken vlees* en van andere

dere zoorten meer gemakkelijk laaten vinden.

't *Geslagt ossevlees* wert gekoloreert met lak, vermilioen en wit, dat 'er minder onder moet zijn, zoo 't bloedig is, gelijk het gebeuren kan, dat zommige deelen geen wit en begeeren. Het vet schildertmen met ligten oker, wit, swart en een weinig vermilioen of lak: de schaaduwe en reflexie, moeten dag van vlees en vet volgen. Osse vlees

't *Schaapenvlees* valt wat bleeker, gelijk ook het *kalfsvlees* en gebied den Schilder derhalven meer wit te gebruiken; en men kan best het leeven; om 't in zijn tafereel te brengen, navolgen; en letten voorts, of 't minder of meer is uitgebloet, rein of morsig geslagt, opgeblaazen of niet; 't welk al eenige veranderinge toebrengt: maar de Schilderen zijn gewoon, met het beste en reinste geslagte vlees allermeest te vreeden te zijn, daar inze buiten twij- Schaapen vlees.

fel veele tot navolgers hebben.

Die 't raauw vlees smaakelijk ziet, denkt om het zelve gekookt, ongezouten, of gezouten.

Gekookt offenvlees, ongezouten. *Gekookt versch ossenvlees* vereist wit, bruin rood, lak en swart; zomtijds gebruiktmen een weinig ligten oker daar onder, gelijk als onder 't vetste wat meer ligten oker en swart moet weezen: maar minder wit. 't *Schapen* en *kalfsvlees* &c. volgt zig na evenreedenheid op zoodaanigen wijze, als boven van 't raauwe gezegt is.

en gezouten. Als 't *ossenvlees gekookt* en *gezouten* is, na dat 'er min of meer zoutigheid ingetrokken is, schildert men 't wat gevende of nemende op volgende wijze: men gebruikt bruin rood, wit en ligten oker en terreverde; inzonderheid daar 't wat groen is; als 't wat rood is aan de kanten, en dat vertoont zal worden, mengtmen bruin rood, lak en wit

wit onder de verhaalde koleuren. 't Vet kan ligt geschildert werden, als men dat van 't raauwe vlees verstaat.

En zoo kanmen *ham*, *gerookt vlees*, en *paterstukken* opgesneden en smakelijk op den disch vertoont, uit het nu gezegde schilderen; om daar op te noodigen hertelijke menschen, en mannen tegen stormen als een rots opgewassen, en geeven zijn vleesch zoo schoon, zoo vet en meugelijk, als men zelve begeeren zal: ziet wat kan een Schilder al maken! Besluit met

Maar nu komt het toppunt van zijne wijsheid, de mensch, daar wy het volmaakste van de zienelijke nature, inzoeken, waar mede wy onze gantsche verhandelinge sluiten zullen; spreekende in 't volgende Hooftdeel van een leevendig, in 't agtste van een dood mensch; met een nareden daar op in 't laatste, om alles te eindigen, volgende. de ordre van de verhandelinge ten einde toe.

SEVENDE HOOFTDEEL.
Van 't kolorijt van een Leevendig Mensche.

'T LAatste, waar inwe eindigen zullen, zal de mensch zijn; om wiens nut en vermaak dit alles geschildert is; en die wijs en verstandig zijnde, zig wonderlijk dienen kan van de beschouwelijke waereld.

Gelijk wy menschen ons zelven het voornaamste der dieren stellen; zoo mede van de schilderkonst, en 't was die tot het toppunt verheeven te zien, als 'er een Schilder was, die alle verscheidentheid der verwen, en kragtige kolorijten, die in menschen vlees, en met namen in de tronien voorkomen, 't zywe de verscheide menschen besien, of haare verscheide hertstogten, behoorlijk genoeg in alle doorwrogtheid kan uitbeelden.

De donsigheid en rondheid van de effene oppervlakten der kinder-

kinderlijke leeden, ende die poezeligheid der vrouwen en haare blankheid met adertjes en vermilioen doorweven. De kloeke verwe der mannen, haar kragtig weesen, de brandewijns trozynytjes en aardige figuren 't zy van boeren of andere, en die een gloeyend aangesigt hebben, door de kragt van de warmte der geesten of de vogt, door 't kromheid van den Rhijn of elders, gedistilleert, aangeset, z'hebben alle vry haar werk, en geeven een Schilder van oordeel en geoeffentheid genoeg te doen: dog geen meerder werk is 'er, als aan de vrouwtjes behoorlijk op te schikken, enze te voldoen.

Uit het nu gesegde, kan den konstgierigen Leeser zien, dat het veel werk zijn zou; om van alle die verwen affonderlijk te handelen: we hebben een groot land, daarm' ons op verlaaten konnen, en van de dunheid zagtheid en çierlijkheid der bloemen gehandelt, en boven zoo vee-

lerhande zaaken leeren ſchilderen, welke hier groote dienſt konnen doen, datwe ons vergenoegen zullen, met alleen de temperingen van verſcheide verwen op het pallet, te geeven: waar mede een Schilder, die oordeel gebruikt, en 't leeven voor zig heeft, alle verhaalde voorvallen zal konnen voldoen, en die zijn derthien in getal, als volgt.

1. Ligten oker en wit. 2. Ligten oker vermilioen en wit. 3. Ligten oker vermilioen lak en wit 4. Vermilioen en wit. 5. Lak en wit. 6. Koolſwart en wit. 7. Koolſwart, lak en wit. 8. Omber en lak. 9. Omber, beenſwart en lak. 10. Terreverde en wit. 11. Terreverde, ſwart en wit, en lak. 12. Lak en ſwart, en ten laaſten of 13. ligte ſchijtgeel, lak en bruinrood.

Deeſe temperingen ten proeve geſtelt, zullen een Schilder na voorval in alles voldoen konnen, tot groot vermaak; wat

zoorten en tronien van menschen, van wat ouderdom, sexe en hertstogten, die ook mogten voorkomen.

AGTSTE HOOFTDEEL.

Van 't kolorijt van een Dood Mensche.

GElijk al dat leeven erft, vergaat en sterft, al dat begint op de waereld te verschijnen, ook een einde neemt, zoo zullen ook wy met een *dood mensche* eindigen, die deeze waereld, en haare gedaanten, en verwen met de oneindige woelingen van 't menschelijk geslagte, dat gaat en komt, is verdweenen, en wiens laaste snik alle deese zienelijke dingen, en schilderagtige vertooningen van 't geheel al, voor hen doof en te niete maakt; om, als hy wel sterft, met de kennisse en liefde Gods, zig eeuwig in 't onzienelijke te verheugen.

Waarom wy laast van een doode handelen.

Om hier omtrent behoorlijke ken-

Wat voor

dingen hier ſtaan aan te merken.

kenniſſe te bekomen, moet een Schilder denken, dat een dood menſche veeltijds eenerley koleur heeft, daar hy, wat geevende en neemende, zig de verwen kennende, aan zou konnen houden; te meer, dewijle de menſchen grager de leevendige aanſchouwen, en zonderlinge voorvallen, van geſchiedeniſſen, batailles, ſtukken van devotie enz. maar alleen de doode lichchamen onverſchillig begeeren; maar 't en is gants niet quaat en tot groot genoegen ſtrekkende, dat hy ook nader overweege, hoe dat de menſchen van haar leevendig kolorijt, dat door geeſten, en voedinge en werkzaame beeſigheid in haar word onderhouden, quynende ziekten allengskens veranderen, of door koortzen, die hen teffens nederſlaan, ſchielijk vermindert werden, en zomtijds zoo verre, dat hy van een doode weinig verſchilt, ja van zommige eerſt geſtorvene overtroffen word

daar-

daarenboven, dat zommige menſchen met een vol lichchaam ſterven, of gedood worden; andere gantſch als een geraamte uitgeteert henengaan; dat de verſcheidentheid der ziekten waar aanze ſterven, eenige byzondere teekenen kan nalaaten; en wat diergelijke aanmerkingen meer, die in 't natuurlijk voorwerp mogten voorkomen, of van zijn oogmerk, of geſchiedenis, die hy voorheeft, zouden werden geboden.

Van welke zaaken alle om niet nader te handelen, zullenwe wederom, als omtrent de leevendige geſchiet is, den Schilderenden leerling de verwen op 't pallet geeven, latende na 't voorraat, zig daar van dienen; gelijk hy ook nergens voor zal behoeven verleegen te ſtaan; als hy deeſe twaalf navolgende getempert zal hebben; te weeten, 1. Keulſe aarde, ligten oker en wit. 2. Keulſe aarde. 3. Keulſe aarde, lak en wit. 4. Bruin

Ons oogmerk.

Toepaſſinge der verwen.

rood,

rood, keulse aarde en wit, 5. Omber en wit. 6. Omber, lak en wit. 7. Bruin oker, lak en wit. 8. Omber en swart. 9. Omber en wit. 10. Omber, swart en wit. 11. Swart en wit. 12. Swart en lak.

Toepassing. Waar uit allerley slag van doode menschen kan geschildert worden, na ligt en donker, en vereisch van het voorwerp, dat hy voor zig heeft, of kragtig aan zijn inbeeldinge indrukt.

NEGENDE EN LAATSTE HOOFTDEEL.

Besluit van 't gantsche werk.

d'Auteur besluit zijn werk daarom. DUs zijnwe dan na veelerhande zaken kort, en zoo wy meinen genoegsaam gehandelt te hebben, tot het einde van dit ons voorneemen en werk geraakt.

Herhaalende 't verhandelde. Daar zijn verhandelt de Hooftverwen, enze zijn in sneeuw, bloemen en stoffen aangeweesen,

haare verscheide mengelingen met het gebruik daar van in logten, landschap, en wateren hebbenwe getoont. Wy hebben nader van die dingen gesprooken, die landschap en wateren verçieren; en bysonder van vissen, kruipende gedierten, vogelen en kleen gevleugelte onderwijsinge gedaan; om veelerhande schilderyen vermaakelijk te doen voorkomen, en vorders is 'er het Stilleven tot nader gebruik van landschap en zee bekent gemaakt; en daarna hebbenwe schitterende lichchaamen beschouwt, 't Stilleven van boom, herfsten en aardvrugten volbragt; en ten laatsten de viervoetige gedierten en den mensch op het tonneel gebragt.

Nu mein ik niet, dat 'er iets overig is, dat niet met maatige overpeinsinge en oeffeninge uit deese verklaarde voorwerpen zal konnen geschildert worden, van menschen van oordeel, maar voor menschen die geen oordeel heb-

Zegt wat 'er voorts noodig is.

hebben, en maar mannetje aan mannetje leeren maaken, kan 'er nooit genoeg geleert worden, en wy willen zoodaanige niet graag op dit ſchilders geregte noodigen; alzooze nooit te onderwijſen zijn; om tot overtuiginge te geraaken, en op eigen begeerte te leeren ſtaan: maar als arme wormen zullen blyven kruipen, zonder nimmermeer haaren geeſt edelmoedig op te beuren.

Weert zommige van de regte Schilderkonſt.

Daarom dan, konſtlievende Leeſer, wekt in 't leeſen van dit werk, u ligten geeſt op, beſchouwt met aandagt de ſchilderagtige Waereld, ziet door andere oogen, als de gemeene, en onopmerkende menſchen de natuire beſchouwen; om op eigene wieken te leeren dryven.

Geeſt moet den regten geeſten.

En wie gy ook moogt zijn, die deeſe verhandelinge leeſt, 't zy gy u tot de Schilderkonſt overgeeft, of die ter loops wilt leeren verſtaan; om met hoo-

Toont het nut van zijn werk.

hooger vermaak de çierelijke dingen te beschouwen, of om de verwen hier door wijsbegeeriger te begrijpen; ik hoope datge uwe leedige uuren, niet heel onnut zult verspilt oordeelen: maar eenige winst genieten van deesen onsen arrebeid, dat tot een genoegsaame vergeldinge my gedyen zal. Onderwijlen vaart wel en bemind my, die u dit uit een goethertig gemoet hebbe meede gedeelt, en die meer weet, verberge zijn talent niet voor het menschelijk geslagt.

En neemt afscheit.

E Y N D E.

WAARSCHOUWINGE

aangaande de

DRUK-FAUTEN.

DOor 't afwezen des Autheurs is 'er hier en daar qualijk, of ook niet na zijne wijſe geſpelt, en menigmalen zijn 'er twee klinkers voor een gebruikt; ook zijn de reden-tekens niet al te wel in agt genomen: maar hy zulks overſlaande, en den verſtandigen Lezer biddende, die uit den ſin te willen verbeteren, heeft maar de grovere drukfauten aldus verandert.

IN DE TEXT.

20. Blad 8 linie leeſt *linnen*. 35. bl. 18. l. leeſt *Auriculaas* en *Premula Veriſſen*. 38. bl. 38. l. leeſt *bruinrood*, en aldus overal, daar 't als twee koleuren voorkomt. 39. bl. 1. l. dog nog leeſt *nog ook*. 40. bl. 16. l. leeſt *dit nogtans*. 46. bl. 24. l. leeſt 12. in plaats van in. 50. bl. 25. l. leeſt *moet werden*. 51. bl. 4. l. leeſt *als hy*. let ook even te voren op de redentekens. 61. bl. 26. l. leeſt *verſchieten*. 67. bl. 6. l. leeſt *krijgtmen*. 75. bl. 27. l. leeſt *lager* en niet hoger. 76. bl. 28. l. uit, leeſt *wit*. 88. bl. l. 7. leeſt *van veelerley aard*. l. 24. 25. annaten leeſt *Amiaas*. 89. bl. 7. l. *ſchrijven* doet uit. 92. bl. 26. leeſt *wat ſwart 'er onder, is &c.* 96. bl. 11. l. leeſt *fruitſtukken*. l. 18. leeſt *een ſoorte*. 99. bl. 11. l. leeſt *hoppe*. 130. bl. l. 4. in de tijtel, voorts l. 10. of 3. in de Text, en ook 't 191. bl. 17. l. leeſt *heſter*. 149. bl. 19. l. leeſt *ſnoeperyen*. 154. bl. 19. 20. l. leeſt *onvergelijkelijk*. 162. bl. 10. l. leeſt *konnen*. 166. bl. 27. l. leeſt *toom* 175. bl. 22. l. leeſt *dieven*. 177. bl. 16. l. leeſt *als menze*. 180. bl. l. 22. leeſt *en we van dag*. 181. bl. 12. l. leeſt *den dag*. 185. bl. 11. 12. leeſt *kromhond*. l. 25. leeſt *voorland, daarw'*. 189. bl. l. 21. leeſt *voorvalt*. 192. bl. 9. l. leeſt *beenen*. l. 16. leeſt *u eigen geeſt*.

AAN DE KANT.

5. Blad leeſt *ſtoffen van*. 9. bl. na ſchulpwit doet uit *ſchildert*. 39. blad. *te vinden* moet onder 't voorgaande ſtaan. 56. bl. leeſt *heldere logt*. 6. Boek in 't 7. Hoofdeel is de kant aanwijzinge vergeten.

CATALOGE van Neerduytse Boeken en Sorteringe die by *Joannes* en *Gillis Janssonius* van *Waesberge* zyn gedrukt, of nevens veele andere in quantiteit by haer zyn te bekomen.

A.

ABrenethii, Medicyne der ziele. 8.
Amyraldi, Staat der Gelovigen. 8.
Aenmerkingen om Soet water in Amsterdam te brengen. 4.

B.

BRachelii, Geschiedenissen onses tyds, met Fig.
Bekkers nieuwe manier van Fortificatie. 8.
Beschryvinge van Guajana of van de koude en warme Landen. 4.
Beurs de Groote Waereld in 't kleen geschildert, of Schilderagtig Tafereel van 's Weerelds Schilderyen, verklarende de Hooftverwen en hare mengelingen in Oly. 8.
Bucani Christelyke Institutien. 4.
Browns Werken, behelsende de algemeene dwalingen des Volks, de Godsdienst eens Geneesmeesters, de Kruykbegravenis, den Lusthof van Cyrus of den vyfregeligen Ruyt en Mengel-stoffen. 4.
Bontempi tegen de Wederdoopers. 12.
Bruchii, Scherm- en Wapenkonst. 4. met Figur.
Brink, Geestelyk Huwelyk. 12.

C.

CArtesii Brieven, twee deelen. 4.
- - - - Proeven der Wysbegeerte, Verhemelingen nevens de Meetkunde. 4.
du Choul Godsdienst, Legerschikking, Krygstucht, en Badstoven der Oude Romeinen, verrykt met een groot getal Medalien en Fig. 4.
Corput, Goddelyke Vierschaar, vier deelen met Figuren. 8.
Consultatien en Advysen van Utrecht, twee deelen. 4.

N Cou-

Coupers Werken. fol.
Curieuſe Aenmerkingen van Ooſt en Weſtindien, met figuren, door *Simon de Vries*, in 4. deelen.
Compendium Euclidis Curioſi of Meetkonſtig Paſſerwerk. 4.
Corpus Juris Militaris. 8.
D*Aille*, twintig uytgeleſene Predicatien. 8.
Dans Poetiſche Werken, als Thyrſis Minnewit en Minnedichten. 12. met Fig.
E*Uclides* vyftien Boeken, vertaelt door Schooten 12.
- - - - *Danicus*, ofte Paſſerwerk. 4.
Eſſenius Catechiſatie tegen de Sociniaanſche Dwaalingen. 8.
Epiſcopii Antwoort op de proeven van Heidanus. 4.
Examen der Chirurgie. 8.
F*Ourniers* Veſtingbouw met Figuren. 12.
Focani Vlucht uyt Babel. 8.
H*Eyde*, Ontledinge des Moſſels, nieuw licht der Apothekers, en eenige Medicinale Waernemingen. 8. Figur.
Helvetius tegen de Carteſianen en Spinoſiſten. 8.
Helmont Gedagten over de Natuurkunde. 12.
Hoornbeek Euthanaſia of Welſtervens-konſt, en *Riveti* Goeden Ouderdom en laeſte uuren. 8.
Hulſii Hiſtorie van het Lyden Chriſti. 8.
K*Ircheri* Onderaardſe Werelt. fol. 2. deelen. met Figuren.
- - - - Verheerlijkt China. met figur. fol.
Koningſem Gelukkige Sreenkonſt. 8.
Koninklyke verdediging van Koning Karel de eerſte. 8.
L*Ansbergens* Aſtrolabium. 4.
- - - - - Van 't Quadrant. 4,
- - - - - Dagelykſen omloop des Aerdkloots. 4.

Leven

Leven en bedryf van Willem, Maurits, en Fredrik Hendrik Princen van Orangien. fol. 2. deelen met figuren.

Liens Kleine Werelt. 4.

M*Artini* verwoest Sina. met fig. 12.

Mollerus van 't Lyden Christi. 12.

- - - - - - Voorbereiding ter Dood. 12.

Mohr Euclides Danicus of Meetkunstige Werkstukken van de Perspective en Sonnewysers. 4.

Moulin Nieuwigheit des Pausdoms. 4.

Oproer in 't Ryk van den grooten Mogol, nevens een particuliere beschryvinge van het selve Ryk, door *Bernier*, met figuren. 12.

P*Affendorfs* Krygshandel der Grieken en Romeinen, met figuren. fol.

Pearson, over 't Geloof. 4.

Picars Antiquiteiten van Drent. 4.

Petters Worstelkonst. 4. met figuren.

Psalmen Davids Luyters, in rym gebragt door Willem van der Haagt.

Placcaatboeken van de Staten van Hollant en Westvrieslant. fol. 2. deelen.

- - - - - - - - - Van de Staten Generaal twee deelen fol.

S*Choof* Theatrum Grammaticale, met desselfs verklaarboek, om in korten tyd Latyn te leeren. 8.

Senekaas Sedige Werken, in drie deelen. 8.

Sceperi Schatboek voor de Krankbesoekers. 4.

Sixti Troostryke fonteine der Saligheit. 4.

Spanhemii Register der Verschillen van de Christelyke Religie met de Grieken, Oosterse, Joden, Socinianen, Mennisten, Luthersen, Remonstranten en andere. 8.

Schuurman van de Huwelyken en der selver Contracten. 4.

*Soeteboom*s Saanlandse Arcadia. 12.

T*Eelinks* Werken in drie deelen. 4.
Traudenii Tydſifter. 4.

VErdediging van de hedendaagſe manier van Philoſopheeren. 4.

d'Oude Spraak-konſt verworpen, ofte een bequaam onderwijs om de Franſe Taal wel te leeren. 8.

Licht der Kerkelijke en Wereltlyke Hiſtorien, der Aaloude bekende Weereld met ſchoone Kaarten verçiert. fol.

Voet Oorſprong van 't geſlacht der Heeren van Brederode. 4.

Vocabularium Spaans en Duyts. 8.

Vreeſwijks Chimiſche en Medicinale werken, behelſende het Cabinet der Mineralen, met desſelfs vervolg, ofte de Goude Son der Philoſophen.

Goude Leeuw, ofte Aſyn der Wyſen.

Vervolg van de Goude Leeuw, of Medicyne der Philoſophen.

Roode Leeuw, of het Sout der Phiioſophen.

Groene Leeuw, of het Licht der Philoſophen.

Het licht der Mane of glans der Sonne.

Silvere Rivier ofte Konings Fontein.

Udemans Koopmans Roer. 4.

W*Illis* Geneesmiddelen. 2. deelen. 8.
- - Van de Fermentatie. 8.

Witte tegen de Socinianen. 4.

EYNDE.

